

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΝΕ' | ΤΕΥΧ. Α' | ΑΘΗΝΑΙ, Ι. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14, Τ. 140-ΤΗΛ. 718-308 | 15 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1978 | ΑΡΙΘ 20

ΕΠΙ Τῆ ΕΘΝΙΚῆ ΕΠΕΤΕΙῶ ΤΗΣ 28ης ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1940

Τ Α Ν Ι Κ Η Τ Η Ρ Ι Α

1. Πᾶσα μὲν ἐθνικὴ ἐπέτειος τοῦ ἱστορικοῦ παρελθόντος, συγκινεῖ τὸ Ἔθνος τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλὰ τὰ Νικητήρια τῆς 38ης ἐπετείου τῆς 28ης Ὀκτωβρίου τοῦ 1940, τὰ ὁποῖα ἐζήσαμεν πολλοὶ ἐκ τῶν σήμερον ἐπιζώντων, συγκινοῦν ἡμᾶς ἰδιαιτέρως. Διότι εἶναι πρόσφατα τὰ τρόπαια τοῦ νικηφόρου Ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἰς τὰ Βορειοηπειρωτικὰ βουνὰ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ εἶναι νωπαὶ αἱ ἀναμνήσεις μας τῶν ἐνδόξων ἀγώνων, τοὺς ὁποίους μὲ ρίγη συγκινήσεως ἐνθυμούμεθα. Σήμερον ὁμῶς περισσότερον τῆς δεδικαιολογημένης καυχήσεως ἐπιβάλλεται εἰς ἡμᾶς ἡ περισυλλογὴ καὶ ἡ ἐκ τοῦ μεγάλου τούτου ἱστορικοῦ Ἔπους κάρπωσης τῶν ἀπαραιτήτων διδαγμάτων καὶ ἐφαρμογῆς τούτων εἰς τοὺς συγχρόνους ἀπειλητικούς καιροὺς τοὺς ὁποίους οἱ Ἕλληνες ἀντικρύζομεν.

2. Καὶ τὸ πρῶτον δίδαγμα, τὸ ὁποῖον ἀντλοῦμεν ἀπὸ τοὺς ἐνδόξους ἀγῶνας τοῦ 1940 εἶναι τὸ τί ἡμπορεῖ νὰ ἐπιτύχη ὁ Ἕλληγ ἐν ἀμύνη εὐρισκόμενος. Οὗτος, ὅταν πεισθῆ εἰς τὸ δίκαιον τοῦ ἀγῶνός του, ὁρμᾷ ἀκάθεγκτος εἰς τὸν ἀγῶνα, ἀψηφῶν πάντα τὰ ἐπίγεια ἀγαθὰ καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν ζωὴν του. Ἀποκτᾷ πλέον τὴν πεποίθησιν ὅτι ἀγωνίζεται ὑπὲρ τῶν εὐγενεστέρων ιδεωδῶν, τὰ ὁποῖα ἐμπερικλείονται εἰς τὴν ὑψίστην ἐνοίαν τῆς Πατρίδος. Ζωή, τιμὴ, ἐλευθερία, Ὀρησκεία, ἠθικὴ, ἀξιώματα, γλῶσσα, ἰδιοκτησία, ἀγαθὰ ἀναρίθμητα τοῦ ἐνδόξου ἱστορικοῦ παρελθόντος, πολιτιστικὰ ἐπιτεύγματα

τῆς ἐποχῆς, τεθνεώτων συγγενῶν καὶ φίλων μνημοσύναι, πολυπόκιλα βιώματα τοῦ κοινωνικοῦ βίου, εἰρηνικαὶ ἀπολαύσεις τῶν ἐπιγείων ἀγαθῶν· πάντα ταῦτα καὶ ἀναρίθμητα ἄλλα συμπεριλαμβάνονται ἐν τῇ ἰδεατῇ ἐνοίᾳ τῆς «Πατρίδος», τοῦ πολυποθήτου Χώρου, τοῦ ἐμπεριέχοντος εἰς ἐνιαῖον σύνολον Ὀμογενείας τὸ στοιχεῖον τοῦ «Ἔθνους». Πάντα ταῦτα διὰ τῶν βαρβαρικῶν ἐπιθέσεων καὶ τῶν προσβολῶν τῶν πολεμικῶν τῶν ἔξωθεν ἐχθρῶν διατρέχουσι τὸν κίνδυνον τῆς ἀπωλείας, ἂν δὲν εἴμεθα ἔτοιμοι ν' ἀγωνισθῶμεν μέχρι ἐσχάτων!

3. Εἶναι ἡ θέσις τῆς Ἑλλάδος τοιαύτη, ἀποτελοῦσα χερσονησιακὴν προέκτασιν τοῦ Βαλκανικοῦ χώρου· ἀποτελοῦσα συγχρόνως τὴν ἐνωτικὴν γέφυραν τριῶν ἡπείρων· μὲ τὴν πολυνησίαν τῆς δὲ ἐγείρουσα πολυμερὲς ὄχυρον ἐν μέσῳ τῶν τριῶν θαλασσῶν τοῦ μεσογειακοῦ χώρου, ὥστε νὰ ἐγείρη τὰ φθονερά βλέμματα τῶν γειτονικῶν χωρῶν, νὰ καλῆται δὲ ὑπὸ τῶν ἰσχυροτέρων φίλων τῆς νὰ βαστάσῃ πολλακίς δυσβάστακτα βάρη ἐν τῷ καιρῷ τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων. Καὶ ὁμῶς ἐπὶ αἰῶνας καὶ χιλιετηρίδας πολλὰς ἀπέκρουσε πολυπληθεῖς ἐχθροὺς καὶ ἡμύνθη τοῦ πατρίου ἐδάφους, ὥστε ἡ μικρὰ Ἑλλάς νὰ προκαλῆ τὸν θαυμασμόν, ὅτι ἐπὶ τετρακισχίλια ἔτη ἠδυνήθη νὰ διασφαλίσῃ τὰ ἐδάφη τῆς καὶ νὰ ἀναπνέῃ τὸν ἄνεμον τῆς Ἐλευθερίας κάτωθεν τοῦ γαλανοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς αἰθρίας τοῦ δροσεροῦ ἀνέμου τοῦ ἀφθάρτου εἰς ὠραιότητα τοπίου τῆς!

4. Ἀγών, ἀγών συνεχῆς καὶ ἀδιάλειπτος εἶναι, δύναμαι νὰ εἶπω, ἡ μοῖρα τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλὰ πιστεύω ὅτι διὰ τοὺς Ἑλληνας εἶναι τοῦτο καὶ προσόν, διότι οὐδὲν τῶν ἐπιγείων κτᾶται καὶ κατακτᾶται ἄνευ ἀγῶνος. Καὶ τὰ ἐνδοξα ἐπιτεύγματα τῆς Φυλῆς τῶν Ἑλλήνων, ἀποτέλεσμα τῆς μεγαλοφυΐας των, ἀλλὰ καὶ τῆς εὐκαρπίας τῆς φυσικῆς ὠραιότητος τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου μὲ τὸ εὐκρατον κλίμα, εἶναι ἐπιτεύγματα τῶν συνεχῶν καὶ ἀδιαλείπτων ἀνὰ τοὺς αἰῶνας ἀγῶνων τῆς ἡρωϊκῆς Φυλῆς τῶν Ἑλλήνων. Ἀπὸ τῆς ἱστορικῆς των ἐμφανίσεως οἱ Ἕλληνες πρωταρχικὸν σκοπὸν τοῦ βίου των ἔθεσαν τοὺς ἀγῶνας, κατὰ τὸ Ὀμηρικόν: «αἰὲν ἀριστεύειν καὶ ὑπείροχον ἔμμεναι ἄλλων» (Ἰλ. VI, 208) τὸν Ἕλληνα, ἐν παντὶ καὶ πάντοτε. Ὅπως καὶ εἰς πάσας τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ βίου ἔθεσαν διὰ τὸν ἄνθρωπον αἰωνίας ἀξίας ἀρχὰς καὶ διετύπωσαν ἀμεταβλήτους κανόνες ὀρθῆς πορείας βίου διὰ πάντα ἄνθρωπον. Οὕτω πως ἐθέσπισαν τὴν «ἀγωνιστικὴν τέχνην» (Ἀριστ. Πολιτ. V, 6, 4), ὡς τὴν σπουδαιωτάτην μορφωτικὴν τέχνην ἀγωγῆς καὶ διαπλάσεως τοῦ ἡρωικοῦ φρονήματος τῶν Νέων!

5. Ἄλλ' οἱ ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας πολυμορφοὶ καὶ πολυποικίλοι ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων, τοὺς ὁποίους ἡ Πολιτεία ὠρίζεν, εἰς διπλοῦν σκοπὸν ἀπέβλεπον, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν ρωμαλέου σώματος καὶ εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ πνεύματος διὰ τῆς εὐγενοῦς ἀμίλλης μεταξὺ τῶν νέων, συμφώνως καὶ πρὸς τὴν διφυῆ ὑπόστασιν τοῦ ἀνθρώπου. Ἡρωικὰ διὰ τῆς ἀθλήσεως σώματα πρὸς κατανίκησιν τῶν ἐχθρικῶν καὶ βαρβαρικῶν ἐπιθέσεων. Ἀλλὰ διὰ τοὺς Ἕλληνας οἱ «εἰρήνης ἀγῶνες» κατετάσσοντο εἰς τὴν πρώτην θέσιν, καλούμενοι διὰ τοῦτο ὑπὸ τῶν φιλοσόφων «ἀρετῆς ἀγῶνες», οἵτινες ἔδιδον τὸ δικαίωμα εἰς τοὺς νικητὰς νὰ ἀναγνωρίζωνται μετὰ θάνατον ἡμίθεοι: «Οἱ πεπαυμένοι τῶν περὶ τὸν βίον ἀγῶνων δι' ἀρετῆν ψυχῆς γενόμενοι δαίμονες», λέγει ὁ Πλούταρχος (Περὶ μεγαλοφ. Σωκρ. II, 593ε)! Εἰς τὴν Π. Δ. καλοῦνται «ἀρετῆς ἀγωνισταὶ» οἱ ἀδελφοὶ Μακκαβαῖοι (Δ' 12, 15). Αὐτόθι (13, 14) ἐπισημαίνεται ἐπίσης ἡ πρὸς τοὺς

νέους παραίνεσις, λέγουσα: «γενναίως ἀγωνίσασθαι μέχρι θανάτου περὶ νόμων, ἱεροῦ, πόλεως, πατρίδος, πολιτείας». Καὶ ἐν τῇ Κ. Δ. ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἀγωνίζεται τὸν «καλὸν ἀγῶνα» πρὸς ἐπίτευξιν τῆς τελειότητος μεταξὺ τῶν εἰς Χριστὸν πιστευόντων. Ἀγωνιζόμεθα, λέγει, «ἵνα παραστήσωμεν πάντα ἄνθρωπον τέλειον ἐν Χριστῷ» (Κολ. 1, 29). Διὸ καὶ ἀναμένει τὸν στέφανον τῆς ἐπιβραβεύσεως τῶν ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς ἀγῶνων του μετὰ θάνατον, λέγων: «τὸν καλὸν ἀγῶνα ἠγωνίσαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα, λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος, ὃν ἀποδώσει μοι ὁ Κύριος, ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὁ δίκαιος κριτῆς» (Β' Τιμ. 4, 7).

★

6. Διὰ τοὺς Ἕλληνας ὄλων τῶν ἐποχῶν τὸ ἱστορικὸν μεγαλειῶδες παρελθὸν ἐδημιούργησεν εἰς τὰς ψυχὰς των κανόνες καὶ βιώματα, τὰ ὁποῖα ζωοποιοῦν τὸ Ἔθνος καὶ τὰ ὁποῖα εἶναι ἰσχυρότερα ἀπὸ κάθε ἄλλον ὑλικὸν ὑπολογισμὸν μειώσεως τοῦ ἀγωνιστικοῦ τῶν φρονήματος. Ἡ ἐθνικὴ Παράδοσις κάμνει τὸν ἀδύνατον ἰσχυρόν· τὸν ἀσθενῆ, δυνατόν· τὸν ταπεινόν, ἥρωα καὶ τὸν μικρὸν καὶ ἄσημον, ἐμφανῆ, μέγαν καὶ θαυμαστόν! Δι' αὐτό, ὅταν οἱ Ἕλληνες εὐρεθοῦν ἐν κινδύνῳ· ὅταν ὑπουλος ἢ βάρβαρος ἐχθρὸς ἐπιβουλεύεται τὰ ἐθνικὰ των δίκαια, τότε οὗτοι μεταβάλλονται πάραυτα εἰς δυσκαταγωνίστους ἥρωας! Ἀψηφοῦν κινδύνους, θυσίας, θλίψεις, ταλαιπωρίας καὶ κακοπαθείας πάσης μορφῆς. Καὶ ἀγωνίζονται μεθ' ὀρμῆς καὶ ἀποφασιστικότητος, λησμονοῦντες τοὺς μεταξὺ των ἀνταγωνισμοὺς καὶ τὰς ἀντιθέσεις. Ὅπως ἀκριβῶς ἐγένετο καὶ κατὰ τὴν 28ην Ὀκτωβρίου τοῦ 1940/41. Ἡ ἐχθρικὴ ἐπίθεσις ἦν ὡς ἐπὶ τὸ Ἔθνος! Διότι ἀντελήφθημεν πάντες πόσον ἄδικος καὶ ἀνῆθικος ἦτο ἡ ἐχθρικὴ ἐπίθεσις. Τὸ γεγονός ἀκριβῶς αὐτὸ ἦν ὡς ἐπὶ τὸ Ἔθνος ἀπὸ τοῦ Ἀνωτάτου Ἀρχοντος μέχρι καὶ τοῦ ἀσημοτάτου πολίτου. Γέροι καὶ νέοι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἀξιωματοῦχοι καὶ μὴ ἐν μιᾷ φωνῇ ἀπήντησαν εἰς τὸν ἰταμὸν ἐχθρὸν τὸ γινώριμον σπαρτιατικὸν κέλευσμα: «Μολὼν λαβέ»!

7. Ἀγῶνες ἠθικοὶ εἶναι καὶ ὀνομάζονται ὅσοι ἀναλαμβάνονται ὑπὲρ τῆς Ἐλευθερίας· ὑπὲρ τῆς δικαιοσύνης· ὑπὲρ τῆς Πίστεως καὶ ὑπὲρ τῆς Πατρίδος, καὶ ὡς περιεκτικῶς λέγεται, ὑπὲρ Βωμῶν καὶ Ἑστιῶν! Ὑπὲρ τῶν εὐγενῶν τούτων Ἀρχῶν οἱ Ἕλληνες ἐπολέμησαν πάντοτε. Ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πολέμου ὑπεράνω πάντων τῶν δεινῶν ποῦ ἐπισωρεῖται ὁ πόλεμος, ὑψοῦται εἰς τὴν ψυχὴν τῶν Ἑλλήνων ἢ πρὸς τὸν Θεὸν Πίστις, ἢ δὲ παρουσία τῆς Ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ γίνεται τότε ζωντανή, συνεπικουροῦσα ἠθικῶς καὶ πνευματικῶς, ἀκόμη καὶ ὕλικῶς τὸ ἀγωνιζόμενον Ἔθνος καὶ ἰδιαίτερος τοὺς εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν ἀγωνιζομένους. Ἡ 28ῃ Ὀκτωβρίου τοῦ 1940 καὶ τὰ ἐπακολούθησαν θαυμαστὰ κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων προεκάλεσαν τὸν παγκόσμιον θαυμασμόν, ὥστε θὰ ἐθεωροῦμεν κομίζων γλαῦκα εἰς Ἀθήνας, ἂν ἠρίθμουν ἀπλῶς τοὺς ἐπαίνους καὶ τὰ ἐγκώμια, τὰ ὅποια τὰ ἔθνη τῆς γῆς — μὴδὲ καὶ τῶν ἔχθρικῶν ἐξαιρουμένων — ἀφιέρωσαν τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ ἥρωικά τέκνα της! Ἀλλὰ πόσον γρήγορα λησμονοῦνται οἱ ἐπαινοί, ὅταν παρέλθῃ ὁ κίνδυνος! Εἶναι πάντως ὠφέλιμον καὶ χρησιμὸν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν νὰ ὑπενθυμίζωμεν εἰς τοὺς ἰσχυροὺς τῆς γῆς, ἀλλὰ καὶ εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς, ὅτι καὶ ὁ μικρὸς Δαβὶδ ἐνίκησε κάποτε τὸν Γολιάθ καὶ ἡ νίκη τοῦ ἐνὸς κατέστη νίκη τοῦ συνόλου.

★

8. Ἡ 28ῃ Ὀκτωβρίου τοῦ 1940 ἄς ἀποτελέσῃ δι' ἡμᾶς καὶ σήμερον ἄριστον παράδειγμα ἠρωισμοῦ καὶ αὐτοθυσίας. Ἄς ἐνθυμούμεθα ὅτι ὅσα θαυμαστὰ ἐπετελέσθησαν τότε, ὠφείλοντο εἰς τὸν δίκαιον Θεὸν πρωτίστως, Ὅστις καὶ ἐνέπνευσε τὴν ἀποφασιστικότητα εἰς τὰς ψυχὰς ὄλων τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν βεβαιότητα ὅτι ἠγωνίζοντο ἐν ἀμύνη ἐύρισκόμενοι. Τὰ ἥρωικά κατορθώματα τοῦ

ἀγῶνος τοῦ 1940 καὶ ὕστερον ὠφείλοντο πρὸ παντὸς εἰς τὴν προετοιμασίαν καὶ τὴν ἐπιτευχθεῖσαν ἐνότητα καὶ ὁμοψυχίαν τῶν Ἑλλήνων! Καὶ σήμερον ἄμεσοι ἢ ἔμμεσοι ἀπειλαὶ καὶ πιέσεις πολὺπλευροὶ ἀσκοῦνται καθ' ἡμῶν, μὲ ἀπροβλέπτους διὰ τὸ μέλλον τοῦ Ἔθνους συνεπειάς! Ἄς προετοιμάσωμεν λοιπὸν ἑαυτοὺς καὶ ἄς παύσωμεν τὰς διαιρέσεις καὶ τὰς ἀντεγκλήσεις. Τὸ παράδειγμα πρὸς τοῦτο ὀφείλουν νὰ δώσουν πρῶτοι οἱ πνευματικοὶ καὶ πολιτικοὶ ἡγέται τῆς χώρας ἡμῶν. Καλούμεθα λοιπὸν καὶ σήμερον εἰς περισυλλογὴν, ὥστε νὰ δημιουργήσωμεν ὅλας ἐκεῖνας τὰς προϋποθέσεις, αἱ ὅποια θὰ μᾶς παράσχουν τὰ μέσα ἀνανεώσεως τῶν γενναίων ἀποφάσεων, τὰς ὁποίας εἴμεθα πάντοτε οἱ Ἕλληνες συνειθισμένοι νὰ λαμβάνωμεν εἰς ἐποχὰς ἐπικινδύνους. Ὅπως καὶ κατὰ τὴν 28ῃ Ὀκτωβρίου τοῦ 1940, καλούμεθα καὶ σήμερον εἰς συναδελφικὴν ἔνωσιν καὶ εἰς ὁμόνοιαν, ὥστε νὰ ἀποτελέσωμεν ἀδιάσπαστον ἀδελφικὴν ἐνότητα. Μόνον οὕτως πῶς θὰ δυνηθῶμεν νὰ προετοιμάσωμεν ἑαυτοὺς διὰ τυχόν μελλοντικούς κινδύνους. Ὀπλιζόμενοι δὲ μὲ τὰ χαλύβδινα ὅπλα τῆς φιλοπατρίας, ποῦ φύσει ἔχομεν πάντες οἱ Ἕλληνες, καὶ ἐνούμενοι ἐν μιᾷ ψυχῇ καὶ καρδίᾳ, οὐδένα ἔχομεν νὰ φοβηθῶμεν! Ὅπως ἀπεδείξαμεν καὶ κατὰ τὴν 28ῃ Ὀκτωβρίου τοῦ 1940, οὕτω πῶς καὶ σήμερον εἴμεθα ἔτοιμοι ὁμονοοῦντες νὰ διακηρύξωμεν ὅτι δὲν πτοοῦμεθα ἐνώπιον τοῦ οἰουδήποτε πολυπληθεστέρου ἐχθροῦ.

Σήμερον εἴπερ ποτὲ καὶ ἄλλοτε οἱ στίχοι τοῦ Θουρίου τοῦ ἐθνομάρτυρος ἥρωος Ρήγα Φεραίου ἀρμόζει νὰ ἀκουσθοῦν ἀπὸ ὅλους τοὺς Ἕλληνας, ὅπουδῆποτε γῆς: «Σ' Ἀνατολὴ καὶ Δύση καὶ Νότον καὶ Βοριᾶ γὰ τὴν Πατρίδα ὅλοι νᾶχωμεν μιὰ καρδιά»!

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Ὁμότιμος Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν
Ἀκαδημαϊκός

ΣΥΣΚΕΨΙΣ ΥΠΟΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΔΙΑΛΟΓΟΥ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΚΑΙ ΠΑΛΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΩΝ*

Ἐπὶ τοῦ τετάρτου θέματος περὶ τοῦ «ἀλαθῆτου τῆς Ἐκκλησίας» διεπιστώθη ὑπὸ τῆς Ὑποεπιτροπῆς, ὅτι ὁ ἀληθὴς καὶ ἀληθινὸς Θεὸς (Ἰωάν. 3, 33. Ρωμ. 3, 4) ἐξαπέστειλε τὸν Υἱὸν Αὐτοῦ, ὅστις εἶναι ἡ ἀλήθεια (Ἰωάν. 14, 6), ὡς σωτήρα τοῦ σώματος αὐτοῦ, τ.ἔ. τῆς Ἐκκλησίας (Ἐφεσ. 5, 23). Εἰς αὐτὴν ὁ Πατὴρ ἐδωρήσατο τὸν Παράκλητον, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ἵνα ἦ μετ' αὐτῆς εἰς τὸν αἰῶνα (Ἰωάν. 14, 15 - 17). Ὅθεν ἡ Ἐκκλησία τῆς ὁποίας κεφαλὴ εἶναι ὁ Χριστός, ἔχει ἀπ' αὐτοῦ τὸ χρίσμα καὶ γινώσκει πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν (Α' Ἰωάν. 2, 20 ἐξ., 27· πρβλ. Ἰωάν. 16, 13). Ὡς θεανθρώπινος δὲ ὀργανισμὸς ἡ Ἐκκλησία μετέχει τῆς ἀληθείας, τῆς πιστότητος καὶ τοῦ ἀλαθῆτου τοῦ Θεοῦ. Ὡστε τὸ ἀλάθητον τῆς Ἐκκλησίας προέρχεται ἐκ τοῦ θείου ἀλαθῆτου, ἐφ' ὅσον ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἐν τῷ Χριστῷ καὶ Οὗτος ἐν αὐτῇ ὡς κεφαλὴ αὐτῆς. Ὁ Χριστὸς ἔπεμψε πρὸς αὐτὴν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον διδάσκει αὐτὴν πάντα καὶ ὑπομνησκει αὐτῇ πάντα, ἃ εἶπεν αὐτῇ ὁ Χριστὸς (Ἰωάν. 16, 26· πρβλ. καὶ 15, 26. 16, 13 - 15), καὶ κατευθύνει αὐτὴν πρὸς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν, ἀποφαίνον αὐτὴν «στύλον καὶ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας» (Α' Τιμ. 3, 15). Ἐντεῦθεν δηλὸν ὅτι τὸ ἀλάθητον τῆς Ἐκκλησίας ἀπορρέει ἐκ τοῦ ἀλαθῆτου τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἀποδίδεται δὲ τὸ ἀλάθητον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ὡς ὅλον, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τὰ καθ' ἕκαστον μέλη καθ' ἑαυτά, εἴτε εἶναι ταῦτα ἐπίσκοποι εἴτε πατριάρχαι ἢ πάπαι· οὔτε δὲ εἰς τὸν Κληρὸν μόνον, οὔτε εἰς τὸν λαὸν μόνον, οὔτε εἰς μεμονωμένας τοπικὰς Ἐκκλησίας. Ἐπομένως ἀνώτατον ὄργανον τῆς Ἐκκλησίας πρὸς ἀλάθητον διακήρυξιν τῆς πίστεως τῆς δὲν εἶναι μεμονωμένον τι μέλος αὐτῆς, ἀλλ' ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, ἥτις διδάσκει ἀλαθῆτως ὑπὸ τὴν ἐπιστασίαν καὶ τὸν φωτισμὸν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὑπὸ τὴν Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, λοιπόν, ὡς τὸ σῶμα ὁλοκλήρου τῆς Ἐκκλησίας, ἴστανται τόσον αἱ Τοπικαὶ Σύνοδοι ὅσον καὶ πάντα τὰ καθ' ἕκαστον μέλη τῆς Ἐκκλησίας, κατ' ἀκολουθίαν δὲ καὶ πάντες οἱ προσετώτες τῶν Πατριαρχικῶν καὶ τῶν Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, ἀπορριπτομένου ὑπὸ τε τῶν Ὁρθοδόξων καὶ τῶν Παλαιοκαθολικῶν τοῦ ἀγνώστου τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ καὶ τῇ ἀρχαίᾳ γνησίᾳ Ἱερᾷ Παραδόσει ἀλαθῆτου τοῦ Πάπα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης.

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 371 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 19 τεύχους.

Ἐπὶ τοῦ πέμπτου θέματος περὶ Συνόδων ἤρξατο διεξαγομένη ἐν τῇ Ὑποεπιτροπῇ εὐρεία συζήτησις, ἀλλ' ὁμως διεκόπη αὐτὴ, ἐλλείψει χρόνου, οὕτω δὲ τὸ καταρτισθὲν ἐκκλησιολογικὸν κείμενον δὲν προσέλαβε τὴν τελικὴν του μορφήν, ἀναδληθείσης διὰ τὴν συνδρομασιν τοῦ προσεχοῦς ἔτους τῆς συμπληρώσεως καὶ ὁλοκληρώσεως αὐτοῦ, δι' ὃν λόγον τὸ μεγαλύτερον τμήμα τῆς παρουσίας περιλήψεως ἐλήφθη ἐκ τῆς ἀτομικῆς εἰσηγήσεως τοῦ γράφοντος. Ὑπ' αὐτοῦ διεπιστώθη, ὅτι ἡ συνοδικότης τῆς Ἐκκλησίας ἀνάγει τὴν ἀρχὴν αὐτῆς εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην, καὶ δὴ εἰς τὰς ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων καὶ τοῦ «πλήθους τῶν μαθητῶν» γενομένας ἐκλογὰς τοῦ Ματθίου (Πράξ. 1, 15 ἐξ.) καὶ τῶν ἐπτὰ διακόνων (Πράξ. 6, 2 ἐξ.) καὶ κυρίως εἰς τὴν Ἀποστολικὴν Σύνοδον (Πράξ. 15, 6 ἐξ.), ὡς καὶ εἰς τὰς συνάξεις τῶν πιστῶν πρὸς τέλεισιν τοῦ μυστηρίου τῆς θείας Εὐχαριστίας. Ἰδίως κατὰ τὰς τελευταίας πάντες οἱ πιστεύοντες, κληρικοὶ καὶ λαϊκοί, ἐν ἐνότητι καὶ συμπνοίᾳ καὶ ἀγάπῃ καὶ ἐλευθερίᾳ, ἐλλαμπόμενοι καὶ ἀγόμενοι ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, συναποτελοῦσιν οἶονε μίαν διαρκὴ καὶ ζῶσαν σύνοδον τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, συγκληθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ - Πατρὸς διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι, καὶ ἀνάως συνεργουμένη ὑπὸ τὴν πρώτην καὶ ἀπλουστέρα μορφήν αὐτῆς ἐν τῇ λειτουργικῇ συνάξει - συνόδῳ τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ περὶ τὴν τράπεζαν τοῦ Κυρίου ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπον, προσφέροντα τῷ Θεῷ τὴν Εὐχαριστίαν, τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ἐν τῷ ὁποίῳ εἶναι ἠνωμένοι ἐν συνόδῳ οἱ πιστεύοντες καὶ κοινωνοῦντες αὐτοῦ.

Οὕτως ὁλόκληρος ἡ Ἐκκλησία, ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος φωτιζομένη καὶ ἐν πίστει, ἐλπίδι καὶ ἀγάπῃ συνδεομένη, δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς λαὸς τοῦ Θεοῦ, πορευόμενος τὴν ὁδὸν του ὡς μεγάλη οἰκουμενικὴ σύνοδος, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀπεικονίζεται ἡ τριπλῆ ἐνότης τοῦ Θεοῦ, Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ Ἁγίου Πνεύματος. Ὁ βασικὸς οὗτος χαρακτήρ τῆς Ἐκκλησίας προσλαμβάνει ἐκδηλον μορφήν ἰδίως κατὰ τὰς ἀντιπροσωπευτικὰς συνάξεις τῶν ἐπισκόπων μετ' ἄλλων ἀντιπροσώπων τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν ἐν ταῖς ἑαυτῶν συνόδοις πρὸς σύσκεψιν καὶ ἀπόφασιν ἐπὶ ζητημάτων πίστεως καὶ τάξεως. Ὅθεν ὑψίστην ἔκφρασιν προσλαμβάνει ἡ συνοδικὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ Οἰκουμενικῇ Συν-

ὁδῷ, ἥτις συγκαλεῖται ἵνα διὰ τῶν ἐπισκόπων, ὡς ἀντιπροσώπων τῆς κοινωνίας πασῶν τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν, ληφθῶσιν ὑποχρεωτικαὶ ἀποφάσεις, ἀφορῶσαι εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἐκκλησίαν.

Πράγματι αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι χρησιμεύουσιν ὡς τὸ ὑπέρτατον χαρισματικὸν ὄργανον τῆς Ἐκκλησίας πρὸς ἐνατύπωσιν τῆς δογματικῆς διδασκαλίας αὐτῆς καὶ ἐμπέδωσιν πανταχοῦ καὶ πάντοτε κοινῆς καὶ δημοσιόμορφου βασικῆς Παραδόσεως καὶ θείας λατρείας, ἐτι δὲ πρὸς καθορισμὸν τῶν ἡθῶν, τῆς ὀργανώσεως καὶ τοῦ πολιτεύματος καθόλου τῆς Ἐκκλησίας, καὶ πρὸ πάντων πρὸς καταπολέμησιν τῶν διαφόρων αἱρέσεων καὶ διαφύλαξιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος, τῆς ἐδραζομένης ἐπὶ τῆς δογματικῆς ἐνότητος. Ὡς τοιαῦται Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι ἀναγνωρίζονται μόνον αἱ ἐπτὰ ἀρχαῖαι τοιαῦται, ἐν ταῖς ὁποίαις ἀντεπροσωπεύθη ὁλόκληρος ἢ κατὰ τὴν τότε γνωστὴν οἰκουμένην μία, ἁγία, καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία, ἥς ὄργανον ἐγένοντο αὐταί, ἐξ αὐτῆς ἀντλοῦσαι τὴν αὐθεντίαν καὶ τὸ ἀλάθητον αὐτῶν, ἐν αὐταῖς δὲ ἐξεφράζετο, κατὰ τὸν Εὐσέβειον, ἡ κοινὴ «ἐνωσις» τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν εἰς ἓν σῶμα, τὸ ἓν σῶμα τοῦ Χριστοῦ ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ. Ἡ οἰκουμενικότης ὁμοῦς Συνόδου τινὸς δὲν εἶναι ἐκ τῶν προτέρων δεδομένη, ἐξαρτωμένη ἐκ τῆς θουλήσεως τοῦ συγκαλοῦντος ἢ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν συγκροτούντων αὐτὴν ἐπισκόπων κ.τ.τ., ἀλλ' ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐκ τῶν υστέρων ἀδιάστου ἀναγνωρίσεως αὐτῆς ὡς οἰκουμενικῆς ὑπὸ πασῶν τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν, ἐν αἷς ἐνεργεῖ ὁ αὐτὸς Χριστὸς διὰ τοῦ Πνεύματος Του, ὡς καὶ ἐκ τῆς ἀποδοχῆς ὑφ' ὁλοκλήρου τοῦ ἐκ τῶν κληρικῶν καὶ τῶν λαϊκῶν ἀποτελουμένου ἐκκλησιαστικοῦ πληρώματος τῶν ἀποφάσεων αὐτῆς, ὡς προσερχομένων ἐκ τοῦ ἐπιστατοῦντος καὶ φωτίζοντος τοῦς συνοδικούς Πατέρας Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἐκφραζουσῶν τὴν κοινὴν πίστιν καὶ συνείδησιν, ὡς καὶ τὴν λειτουργικὴν καὶ μυστικὴν ἐμπειρίαν καὶ ζωὴν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πληρώματος, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ δωρεὰ τοῦ ἀλαθήτου χορηγεῖται τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐν τῇ ἐνότητι πάντων τῶν μελῶν αὐτῆς καὶ δύναται νὰ ἐκφράζηται τοῦτο μόνον ἐν τῇ ἐνότητι καὶ ὁλότῃ τῆς Ἐκκλησίας ὑπ' αὐτῆς. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω δηλον, ὅτι ἡ Ἐκκλησία, ἀποκρούσασα ἐκπαλαί τὸ μοναρχικὸν ἀπολυταρχικὸν πολιτεύμα τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, ἐφήρμοσε σταθερῶς ἀπὸ τῶν πρώτων αἰώνων μέχρι καὶ τοῦ παρόντος τὸ ἤδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Ἀποστόλων διαμορφωθὲν ἐπισκοπικο - συνοδικὸν πολιτεύμα μὲ χαρακτηριστὴρα δημοκρατικόν, ἀντιπροσωπευτικόν καὶ ἀποκεντρωτικόν, καὶ οὐχὶ τὸ μοναρχικόν καὶ

συγκεντρωτικὸν σύστημα διοικήσεως. Ἄντι τοῦ ἐπικρατήσαντος ἐν τῇ Δύσει τελευταίου τούτου συστήματος ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἀνατολῇ ἐπεκράτησε τὸ συνοδικὸν σύστημα συλλογικῆς διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας, ὑπὸ τῶν ἴσων πρὸς ἀλλήλους ἐπισκόπων αὐτῆς.

Τοιοῦτον, ἐν ἀτελεστάτῃ σκιαγραφίᾳ, ὑπῆρξε τὸ ἔργον τῆς Ὑποεπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ ὀρθοδόξου - παλαιοκαθολικοῦ θεολογικοῦ διαλόγου. Ὑπολείπονται τρία εἰσέτι ἐκκλησιολογικὰ θέματα πρὸς ἐξέτασιν ὑπὸ τῆς Ὑποεπιτροπῆς ταύτης κατὰ τὴν συνεδριάσιν της τοῦ προσεχοῦς ἔτους, ἐπὶ τῇ θάσει ὑποβληθεισῶν εισηγήσεων. Ταῦτα εἶναι: α) ἡ ἀναγκαιότης τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς καὶ ἡ κανονικότης τῆς Παλαιοκαθολικῆς Ἱεραρχίας, ἐπὶ τῇ θάσει εισηγήσεων τῶν καθηγητῶν Ε. Φωτιάδου, Η. Aldenhoven καὶ Ρ. Maan, β) ἡ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, ἐπὶ τῇ θάσει εισηγήσεων τῶν καθηγητῶν Ι. Καρμίρη καὶ W. Küppers, καὶ γ) τὸ πρόβλημα τῆς Intercommunio (μυστηριακῆς διακοινωνίας), ἐπὶ τῇ θάσει εισηγήσεων τῶν καθηγητῶν S. Alexe καὶ Η. Aldenhoven. Τὰ συνταχθησόμενα κείμενα ἐπὶ τῶν θεμάτων τούτων ὑπὸ τῆς Ὑποεπιτροπῆς ὑποβληθήσονται μετὰ τῶν ἀνωτέρω πέντε τῆς παρουσίας συσχέψεως αὐτῆς ὁμοίως ὑπὸ τὴν κρίσιν τῆς Ὁλομελείας τῆς Μεικτῆς ἐπὶ τοῦ ὀρθοδόξου - παλαιοκαθολικοῦ διαλόγου Ἐπιτροπῆς κατὰ τὴν συνδιάσκεψιν αὐτῆς τοῦ προσεχοῦς ἔτους, ἥτις ἀπεφασίσθη ὅπως λάβῃ χώραν κατὰ τὸ τρίτον δεκαήμερον Σεπτεμβρίου 1979 πιθανῶς ἐν Βόννῃ. Ἐν τέλει τῆς παρουσίας συσχέψεως τῆς Ὑποεπιτροπῆς ὁμίλησαν ἀμφότεροι οἱ πρόεδροι αὐτῆς, ἐκφράσαντες τὴν ἱκανοποίησιν αὐτῶν διὰ τὸ συντελεσθῆν ὑπ' αὐτῆς ἔργον, συνάμα δὲ ἀνεφέρθησαν καὶ εἰς τὴν προοπτικὴν τοῦ ὑπολειπομένου ἔργου τῆς μελλούσης νὰ συνέλθῃ Ὁλομελείας τῆς Ὁρθοδόξου - παλαιοκαθολικῆς Ἐπιτροπῆς. Αὕτη, μετ' ἐνδελεχῆ μελέτην καὶ τελικὴν διατύπωσιν καὶ ἔγκρισιν πάντων τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων ἐκκλησιολογικῶν κειμένων, θὰ καθορίσῃ καὶ τὰ ὑπόλοιπα θέματα τοῦ διαλόγου μεταξὺ Ὁρθοδόξων καὶ Παλαιοκαθολικῶν ἐκ τῆς Σωτηριολογίας, Μυστηριολογίας καὶ Ἐσχατολογίας, τὰς ἐπὶ τῶν ὁποίων εισηγήσεις θὰ ἀναθέσῃ εἰς τοὺς ἐκ τῶν μελῶν της εἰδικούς θεολόγους. Ἐν τέλει ἀνεπέμφθη ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς Ὑποεπιτροπῆς θερμὴ εὐχαριστήριος προσευχὴ πρὸς τὸν Πατέρα τῶν φώτων καὶ ἐψάλησαν ἑκατέρωθεν ἀνα εἰς ὀρθόδοξος καὶ εἰς παλαιοκαθολικὸς ὕμνος πρὸς τὸν Θεὸν καὶ οὕτως ἔληξαν αἱ ἐργασίαι τῆς Ὑποεπιτροπῆς.

ΙΩΑΝΝΗΣ Ν. ΚΑΡΜΙΡΗΣ

Ἀκαδημαϊκός, Ὁμ. Καθηγ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΜΙΑ ΕΠΕΤΕΙΟΣ — ΜΙΑ ΜΟΡΦΗ

(+) ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ (1868-1938)

Συμπληροῦνται κατὰ τὸ τρέχον ἔτος, τεσσαράκοντα ἔτη, ἀφ' ἧς (22.10.1938) ὁ Κύριος τῆς Ζωῆς ἐκάλεσε παρ' Αὐτοῦ τὸν Χρυσόστομον Ἀ. Παπαδόπουλον, Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν καὶ Πάσης Ἑλλάδος (ἀπὸ τῆς 23.3.1923) γενόμενον, ἐν ζωῇ ἐπίτιμον Καθηγητὴν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ πρῶτον διορισθέντα ἀκαδημαϊκὸν ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν Ἀθηνῶν.

Ἡ πάροδος τόσου χρόνου, ἐν προκειμένῳ, δὲν ἠδυνήθη νὰ σκοπίσῃ τὴν ἀνάμνησιν τῆς ἀγίας μορφῆς του. Ἀντιθέτως, ἐπέδρασεν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ φθάσῃ μέχρις ἡμῶν ἡ θερμουργὸς ἀκτινοβολία τῆς ἀγίας, πνευματικῆς, ἠθικῆς, χριστιανικῆς, ἐκκλησιαστικῆς, ἱστορικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς προσωπικότητός του καὶ ἐπανερχοῦνται εἰς τὴν ἀνάμνησιν αἱ ὄντως χριστιανικαὶ ἀρεταὶ τοῦ ἀγίου ἀνδρός καὶ μεγάλου ἐπιστήμονος. Ἡ ἄπειρος πρὸς τὸν Δομήτορα τῆς Ἐκκλησίας ἀνάτασις, ἡ ἄνευ ὄρων καρποφόρος ἀγάπη πρὸς τὸ πνευματικὸν ποίμνιον, ἡ δυσεπιανάληπτος ἀκακία, ἀγαθότης, σεμνότης, ταπεινοφροσύνη καὶ εὐπροσηγορία, ἡ σοφία, ἐμβρίθεια καὶ ἡ χαλκέντερος προσπάθεια ἐν τῇ θεραπείᾳ τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας. Ὅλας αὐταὶ αἱ ἀρεταὶ τὸν ἀνέδειξαν Πατέρα καὶ Διδάσκαλον, ὄντως ὑπὸ κάρηνον δρῶν ἡθους καὶ γνώσεως, διδάσκοντα καὶ διὰ τοῦ παραδείγματος τῆς κατὰ Χριστὸν βιωτῆς.

Τὸ περιοδικὸν «Ἐκκλησία», οὗτινος —μετὰ τῆς «Θεολογίας»— ὁ ἀοίδιμος Ἱεράρχης ὑπῆρξεν ἰδρυτῆς καὶ πρωτεργάτης, τιμῶν τὴν ἱερὰν μνήμην Αὐτοῦ, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐπετείου ταύτης, ἀπὸ τῶν στηλῶν αὐτοῦ παραθέτει, ἀντὶ ἄλλου μνημοσύνου, ἐν συνεχείᾳ, ἄρθρον αὐτοῦ, δημοσιευθὲν εἰς τὴν «Ἀνάπλασιν», ἐν ἔτει 1893 (σελ. 1897 ἐπ. καὶ 1915 ἐπ.). Τὸ ἄρθρον τοῦτο ὑπὸ τὸν τίτλον: «Σημασία τῆς θρησκείας ἐν τῷ καθόλου βίῳ τῶν ἀτόμων καὶ τῶν λαῶν», διατηρεῖ καὶ σήμερον τὴν ἐπικαιριότητά του, ἐγράφη δ' ὑπ' αὐτοῦ ἐν Κιέβῳ, ὅτε, ἀκόμη, οὗτος —εἰκοσιπενταετῆς τὴν ἡλικίαν—, ἐφοίτα εἰς τὴν ἐκεῖ περιώνυμον Θεολογικὴν Ἀκαδημίαν, ὡς ὑπότροφος τῆς Βασιλείσεως τῶν Ἑλλήνων Ὀλγας.

Ἡ οὕτως ἀναδημοσιευομένη ἐργασία τοῦ Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἶναι σημαντικὴ. Ἀποτελεῖ μετὰ τοῦ πρώτου ἔργου Του, «ἡ Μάδυτος, ἡ Πόλις τῆς Χερρονήσου» (Ἀ-

θῆναι, 1891) τὴν πρωτοπορίαν συγγραφικοῦ ποταμοῦ ὑπερπεντακοσίων ἐν ζωῇ Αὐτοῦ δημοσιευθειῶν συγγραφῶν, μικρῶν καὶ μεγάλων, καὶ ἐτέρων εἰκοσιεπτὰ μεταθαναίως, ἐπιμελείᾳ τοῦ ἀειμνήστου καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ Ἀκαδημαϊκοῦ Γρηγορίου Παπαμιχαήλ καὶ τοῦ Αἰδ. Πρωτοπρεσβυτέρου Ἰωάννου Σπ. Ράμφου. Εἶναι ἡ ἀνατολὴ τοῦ ἐπιστημονικοῦ καὶ συγγραφικοῦ φαινομένου τοῦ γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Χρυσόστομος Ἀ. Παπαδόπουλος», εἴμεθα δὲ βέβαιοι ὅτι καὶ σήμερον θὰ συγκινήσῃ τοὺς θαυμαστὰς τοῦ ἔργου τοῦ μεγάλου ἐκκλησιαστικοῦ ἀνδρός.

Τοῦ Χρυσοστόμου Ἀ. Παπαδοπούλου, Ἀρχιεπισκόπου, Πατρὸς καὶ Διδασκάλου ἡμῶν, ἔστω ἡ Μνήμη Αἰωνία!

Κ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ
Ἀκαδημαϊκός

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ

ΕΝ Τῷ ΚΑΘΟΛΟΥ ΒΙῳ ΤῶΝ ΑΤΟΜῶΝ ΚΑΙ ΛΑῶΝ

Εὐγενεῖς ἀπὸ τινος ἐν τῇ ἡμετέρᾳ κοινωσίᾳ ἀκούονται παροτρύνσεις καὶ εὐέλπιδες παρακελεύσεις πρὸς τὴν ἠθικὴν αὐτῆς ἀνακαίνισιν καὶ ἀνάπλασιν, καὶ τὴν ἐπὶ τὰ κρείττω συγκρότησιν τοῦ κοινωνικοῦ ἡμῶν ὄργανισμοῦ. Πολλοὶ συνηθόθησαν τὴν ὑψίστην τῶν ἀναγκῶν αὐτῆς, ταχθέντες δὲ εἰς τὴν σημαίαν τῆς κοινῆς ἀναπλάσεως, ὑπομθυρίζουσι βαθὺν γογγυσμὸν κατὰ τῆς πεπατημένης τρίβου, τοῦ ραιβοσκελοῦς κοινωνικοῦ ἡμῶν βίου.

Καὶ ἀναζητοῦσι λοιπὸν ἀγαθὰ στοιχεῖα καὶ σωτήρια διὰ τὰ πάσχοντα τοῦ ὄργανισμοῦ ἡμῶν μέλη, ὡς πανάκειαν ἀσφαλῆ κατὰ τοῦ χρονίου νοσήματος ἀπεκδεχόμενοι τὴν ἀνάπλασιν, ἀποβαλόντες δὲ τὸν βαρὺν τῶν λόγων ὄχθον, ἐπὶ τὰ ἔργα ἐτράπησαν, ἄριστα κατανοοῦντες τὸ τοῦ Δημοσθένους, ὅτι ἅπας ὁ λόγος, ἂν ἀπῆ τὰ πράγματα, μάταιόν τι φαίνεται καὶ κενόν.

Καὶ τίς λοιπὸν σήμερον δὲν ὀμιλεῖ περὶ προόδου; Πάντες κατακρίνουσι τοὺς ὑφισταμένους &

to Άγιον Χρυσοστόμο

ρους του πνευματικού ήμων βίου, και κρείττονα ποθοῦσι τὴν ἐνίδρυσιν τοῦ θεμελίου αὐτοῦ· οὐδεὶς δὲ πρὸς τὴν κοινὴν ἀνάπλασιν ἀνανεύει.

Ἡ παρατηρούμενη αὕτη κίνησης ἀγαθὸν και γενναῖον προμήνυμα τοῦ μέλλοντος, τεκμηριοῖ τὴν διαμαρτυρίαν τῆς ἐθνικῆς ήμων συνειδήσεως κατὰ τῆς πολυχρονίου νάρκης, ήτις κατεμάρανε πολλὰς τοῦ ἔθνους δυνάμεις, ἀποβραδύνασα τὴν πρόδοον ήμων, και κινδυνεύουσα μονονουχι ὑπερτέρους νὰ καταστήσῃ τοὺς γείτονας λαούς.

Οὐχ ήττον εἰ και πάντες ὁμόφωνον ἀποφαίνονται τὸν πόθον πρὸς τὴν κοινὴν ἀνάπλασιν, περὶ τῶν μέσων ὅμως τῆς ἀναπλάσεως ἄλλοις ἄλλοίαν διερχομένου γνώμην. Μὴ προτιθέμενοι ήμεις τὰς γνώμας ταύτας νὰ ἐξετάσωμεν, θὰ πειραθῶμεν ἐν γενικαῖς γραμμαῖς νὰ καταδείξωμεν τὴν μεγίστην σημασίαν τῆς θρησκείας ἐν τῷ καθόλου βίῳ τῶν ἀτόμων και λαῶν, φρονούντες ὅτι διὰ τῆς θρησκείας και διὰ τῆς βασιλείδος Μητρὸς Ἐκκλησίας δυνάμεθα νὰ κατορθώσωμεν τὴν ποθουμένην κοινὴν ἀνάπλασιν.

Ἡ θρησκεία διακρίνεται μὲν τῆς ψυχολογίας, τῆς ήθικῆς, τοῦ δικαίου, τῆς φιλοσοφίας και τῶν ἄλλων οἰωνδήποτε συστημάτων, τὰ ὁποῖα ἀφορῶσι τὸν ἄνθρωπον, και σκοπὸν αὕτη ἰδιαίτερον ἔχει τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, τὸν ἐξαγιασμὸν τῆς ήμετέρας φύσεως και τὴν δι' αὐτοῦ ἀποκατάστασιν τῆς ήθικῆς ήμων μετὰ τοῦ Θεοῦ ἐνότητος και τὴν παρ' ήμων κληρονομίαν τῆς αἰωνίου του βασιλείας· ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ ἀγιασμὸς οὗτος ἀποβλέπει εἰς ὀλόκληρον τὸν ἄνθρωπον ἐν ἀπάσαις αὐτοῦ ταῖς δυνάμεσι και ταῖς ἐνεργείαις θεωρούμενον και ὡς ὄν νοοῦν, παθαινόμενον, βουλόμενον και ὡς ὄν ήθικὸν και ὡς ὄν κοινωνικόν, ἡ θρησκεία ἐπενεργεῖ ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἐφ' ἀπάσας τὰς ψυχικὰς ήμων δυνάμεις και ἐξασκεῖ σπουδαίαν ἐπίδρασιν εἰς πᾶσαν σφαῖραν τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας.

Ἄλλ' ἐνῶ διὰ πᾶσαν ἄλλην ἐνέργειαν, τὴν ἐπισημονικὴν δηλονότι ἢ καλλιτεχνικὴν, εἶνε ἀναγκαῖοι ὄροι τινές, και ἐπιτηδειότης και εἴτι παραπλήσιον, ἔνεκα τῶν ὁποίων οὐχι πάντες μετ' ἴσης προόδου δύνανται ν' ἀγωνισθῶσιν ἐν τῷ πεδίῳ τῆς τοιαῦδε ἢ τοιαῦδε ἐνεργείας κοινῆς ἢ ἀτομικῆς, διὰ τὴν θρησκείαν και τὸν ἀγῶνα τοῦ ἀγαθοῦ, ἐξαιρετικῶς διακρινόμενου διὰ τῆς θρησκευτικῆς πίστεως δὲν ἀπαιτεῖται ἰδιαίτερον «τάλαντον», ἰδιαίτερας φύσεως ὄροι.

Ἐν τῇ κ ε χ α ρ ι σ μ ἔ ν η βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς διὰ πάντας ὑπάρχει τόπος και πάντες ἐξ Ἰσου καλοῦνται νὰ ἐργασθῶσιν. Ἐκ δὲ τῶν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς διακριθέντων ἐπὶ ἐκφάνσει βαθυτάτου θρησκευτικοῦ πνεύματος ὑπῆρξαν ἄνθρωποι διαφόρων φυσικῶν προσόντων, διαφόρου κλίσεως, ήλικίας και καταστάσεως. Ὑπῆρξαν και φιλό-

σοφοι και καλλιτέχναι και ἄνδρες και γυναῖκες και γέροντες και νέοι.

Οὕτω δέ, εἶνε ἔλλιπες νὰ εἴπωμεν ὅτι τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα εἶνε ἐν μόνον στοιχεῖον τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Τοῦναντίον, τοῦτο εἶνε οἶονεὶ ἢ ὅλη πνευματικὴ ζωὴ. Εἶνε ἀτμόσφαιρα ἀναγκαῖα διὰ τὴν προοδευτικὴν ἐκβάλοσησιν πασῶν τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς, και ἀναγκαῖα τροφή διὰ πάσας ταύτας τὰς πνευματικὰς δυνάμεις, ἀναγκαῖον θεμέλιον και συνδέουσα ἀρχὴ διὰ τὰς διαφόρους ἐνεργείας και διευθύνσεις τῆς πνευματικῆς ζωῆς.

Διὰ τὴν πνευματικὴν ζωὴν τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα εἶνε ὅ,τι ἡ ψυχὴ διὰ τὸ σῶμα. Ἡ ψυχὴ δὲν δύναται νὰ εὐρεθῆ, διὰ τῆς διαρρέσεως τοῦ σώματος και ἀπολεπύνσεως εἰς διάφορα τμήματα, ἐν τῇ ἀναλύσει τῶν τμημάτων τούτων. Οὕτω και ἐν τῇ ψυχῇ δὲν δυνάμεθα νὰ εὐρωμεν, οὐδὲ δικαιοῦμεθα ἴσως νὰ ζητήσωμεν ἰδιαίτερα ὄργανα τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος, διὰ μέσου τῆς ἀναλυτικῆς παρατηρήσεως τῶν διαφόρων ἐνεργειῶν, και ἐκφάνσεων τῆς πνευματικῆς ζωῆς.

Ἐπι δὲ ἡ ήθικοθρησκευτικὴ ζωὴ δὲν εἶνε ἰδιαίτερα τις ἀρχὴ, τὴν ὁποῖαν δύναται τις ν' ἀποχωρήσῃ ὅλως τῶν λοιπῶν ἐκφάνσεων και εἰδῶν τῆς πνευματικῆς ζωῆς, και διὰ τὴν ὁποῖαν θὰ ἦσαν ἀναγκαῖοι ἰδιαίτεροι ὄροι και ἰκανότητες, τεκμηριοῖ τὸ γεγονός καθ' ὃ ἡ θρησκευτικὴ συνείδησις και τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα εὐρίσκονται ἐν στενωπῶ συνδέσμῳ μετὰ πασῶν καθόλου, ὡς θὰ ἴδωμεν, τῶν ἐκφάνσεων τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ πρακτικὴ ἐνέργεια σκοπὸν ἑαυτῇ και τέλος προτίθεται βεβαίως, τὴν π ρ α γ μ ἄ τ ω σ ι ν τ ο ὕ ἄ γ α θ ο ὕ, ἡ καλυτέρα δὲ διαρρῦθμις τῆς ἐνεργείας ταύτης ἔγκειται ἐν τῇ ἐπιγνώσει τοῦ καθήκοντος. Ἐπίσης ὁ σκοπὸς τῆς θεωρητικῆς ἐνεργείας ἔγκειται ἐν τῇ γνώσει τῆς ἀληθείας, και ἔνεκα τούτου ὁ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἔρωσ δέον νὰ καταστή τὸ σημαντικώτερον ἐλατήριον τῆς ἐνεργείας ταύτης, ἣν θεωρητικὴν ἐκαλέσαμεν. Ἄλλὰ και ἡ τοῦ καθήκοντος συνείδησις, και ἡ τῆς ἐπιγνώσεως τῆς ἀληθείας ἀνάγκη, ήτοι ἡ ἀγάπη και ὁ ἔρωσ πρὸς τὴν ἀλήθειαν, μορφοῦνται ἐν ἡμῖν κυρίως ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς θρησκευτικῆς πίστεως.

Ἄναμφιβόλως ἀπεριόριστον ἐπίδρασιν και ἰσχὺν ἔχει δι' ἡμᾶς πᾶν τὸ ἅγιον, πᾶν ὅ,τι ἐπιβάλλει ἡμῖν τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα. Οἱ ἀνθρώπινοι νόμοι δὲν εἶνε βεβαίως τέλειοι· διὸ εἶνε εὐμετάβλητοι ἢ πεῖρα ὑποδεικνύει ἡμῖν και τὰς ἐλλείψεις αὐτῶν, και ἐπομένως και τὴν ἐπὶ τὰμείνω μεταβολήν. Οὐχ ήττον αἱ ὑποχρεώσεις εἰς ἃς καθυποβάλλουσι ἡμᾶς οἱ νόμοι οὔτοι, οὔτως ἢ ἄλλως φέρουσι χαρακτηριστῆρα ἀναγκαστικόν, τούτέστιν ἐκπληροῦμεν τὰς ὑπ' αὐτῶν ἐπιβαλλομένας ἡμῖν ὑποχρεώσεις οὐχι πάντοτε μετ' ἐλευθέρας ἐσωτερικῆς διαθέσεως, ἀλ-

λά πρὸ παντὸς ἐπειδὴ συναισθανόμεθα τὴν ἀνάγκην τοῦ ἐκπληροῦν αὐτούς.

Τοῦναντίον ἡ τελειότης τῶν ἐντολῶν τοῦ «Θείου» νόμου, δὲν δύναται νὰ εἶνε δι' ἡμᾶς ἐνδοιαστική, ἐπομένως καὶ ἡ εἰς αὐτὰς ὑποταγὴ καθίσταται ἔργον ἐλευθέρως ἐσωτερικῆς διαθέσεως καὶ εἰλικρινοῦς, ἔργον καθαρῶς συνειδήσεως. Οὕτως, ἐὰν τὸ κοινὸν ἀγαθὸν ἀπαιτῆ ὅπως οἱ νόμοι ὑφ' ὧν διαρρυθμίζεται ὁ κοινωνικὸς ὀργανισμὸς, ἐκπληρῶνται οὐχὶ ὑπ' ἀνάγκης οὐδ' ὑπὸ φόβου, ἀλλ' ἐν συνειδητῇ ἐπιγνώσει τῆς ἀναγκαίας ἐκπληρώσεως αὐτῶν, τότε ἀνάγκη πρὸ παντὸς νὰ ἀναπτύξωμεν ἐν ἡμῖν τὴν ἐν συνειδήσει ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων· ὅπερ πρὸ παντὸς κατορθοῦται διὰ τῆς θρησκευτικῆς πίστεως.

Ὅμοίως, ὅπως ἡ ἀληθὴς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη εἶναι ἀ λ η θ ἦ ς καὶ δυνατὴ μόνον ὅταν σπηρίζεται καὶ ἐτακροῦται ὑπὸ τῆς ἀ λ η θ ο ῦ ς καὶ εἰλικρινοῦς πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης, οὕτως ἀκριβῶς καὶ τὰς κοινωνικὰς ἡμῶν ὑποχρεώσεις καὶ τὰ καθήκοντα τότε μόνον δυνάμεθα ἀρμοζόντως νὰ ἐκπληρῶμεν, ὅταν ὡς πρέπει ἐπιγινώσκωμεν καὶ ἐκπληρῶμεν τὰς ὑπὸ τῆς θρησκείας ἐπιβαλλομένας ἡμῖν ἠθικὰς ὑποχρεώσεις καὶ ἱερὰ καθήκοντα.

Ἡ θρησκεία οὐ μόνον τρέφει καὶ ἐνισχύει ἐν ἡμῖν τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ καθήκοντος, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐμπνέει τὴν ἀγάπην. Τί ἀπαιτεῖται ὅμως πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἀγάπης ταύτης; Ἀναμφιβόλως τὸ ἀδιάφθορον καὶ ἡ καθαρότης τῆς καρδίας ἡμῶν. Ἐκεῖνος, ἀφ' οὗ ἐλλείπει ἡ εἰλικρίνεια, ὁ ὑποκριτὴς καὶ δολερὸς, ἀδύνατον νὰ αἰσθανθῇ εἰλικρινῆ πόθον πρὸς τὴν ἐξεύρεσιν τῆς ἀληθείας, ἀληθῆ πρὸς αὐτὴν ἀγάπην.

Ἄς τὸ ὁμολογήσωμεν. Ἡ καθαρὰ τῆς ἀληθείας νόησις εὐρίσκεται ἐν ἀδιαρρήκτῳ συνδέσμῳ πρὸς τὴν καθαρότητα τῆς πολιτείας. Ἄλλὰ καὶ ἀναγκαία, πλὴν τούτου, ἡ ἀγάπη τῆς ἀληθείας πρὸς μετάδοσιν αὐτῆς ἐν πάσῃ καθαρότητι. Ὁ μὴ ἀγαπῶν δὲ τὴν ἀλήθειαν οὐδὲν ἀκριβῶς ἔχει νὰ θυσιάσῃ ὑπὲρ αὐτῆς, διότι εἰς πρώτην εὐκαιρίαν, καθ' ἣν κακόν τι θὰ ὑποστῆ χάριν τῆς ἀληθείας, θὰ καταφρονήσῃ αὐτήν, ὡς καὶ ὅτε αὐτὴ ἀντίκειται εἰς τὴν πραγμάτωσιν ποθεινοῦ αὐτοῦ συμφέροντος, πρὸς δὲ δὲν σμιβιάζεται ἡ ἠθικὴ ἴσως καὶ ἡ δικαιοσύνη.

Τῆς διανοίας λοιπὸν ἡ διαύγεια ἔχει ἄμεσον οσχέον πρὸς τὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς, καὶ τὴν καθαρότητα ταύτην μόνη ἡ θρησκεία δύναται νὰ παράσῃ ἡμῖν καὶ διακρατήσῃ. Μόνον διὰ ταύτης, ὑπὸ τὴν εὐλογητὴν αὐτῆς ἐπίδρασιν καθίσταται δυνατὴ ἡ ἀνάπτυξις καὶ μόρφωσις ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ψυχῇ τῆς πρὸς τὴν ἀλήθειαν εἰλικρινοῦς ἀγάπης.

Θὰ παρατηρήσῃ τις οὐχ ἦτον ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀναγκαῖος σύνδεσμος μεταξὺ τοῦ ἠθικοῦ χαρακτήρος καὶ τῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρώπου. Τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦτον φαινομενικῶς μόνον ἐπικυροῖ τὸ γεγονός, ὅτι καὶ ἠθικῶς οὐχὶ ἄμεμπτοι ἄνδρες, φέροντες μάλιστα δυσβάστακτον φορτίον παραπτωμάτων καὶ ἐλαττωμάτων, ἐπιδίδονται μετὰ προόδου εἰς τὰς ἐπιστήμας. Ἄλλ' ἀνωτέρω ἤδη ἐγένετο λόγος περὶ ἀγάπης πρὸς τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἐδείχθη ὅτι τοιαύτη ἀγάπη εἶνε κατορθωτὴ μόνον διὰ καθαρότητα τῆς ψυχῆς.

Ὅταν λοιπὸν λέγωσιν ἡμῖν ὅτι καὶ ἄνθρωποι διεφθαρμένου χαρακτήρος δύναται νὰ ποιήσωσιν μετὰ προόδου ἐπιστημονικὰς, πρέπει ἀναποφεύκτως νὰ προσομολογήσωσιν ὅτι αἱ ἐπιστῆμαι παρὰ τούτοις δὲν ἐμψυχοῦνται ὑπὸ τοῦ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἔρωτος, ἀλλὰ κατήντησαν βάναισα ἐπαγγέλματα.

Διότι πρόκειται ὄχι περὶ τῆς ἐπεξεργασίας τοῦ ἐπιστημονικοῦ ὕλικου ἀλλὰ περὶ τοῦ ἐπιστημονικοῦ πνεύματος, ὅπερ δύναται νὰ ἀπουσιάσῃ καὶ ἐκ τῆς χώρας ἐκείνης ἐν ἣ ὑπάρχουσι μὲν ἄφθονα τὰ ἐπιστημονικὰ φῶτα, ἐλλείπει ὅμως ἡ θρησκεία, τροφὸς καὶ μήτηρ πάσης καθόλου προόδου. Ἀντίθετος ἰσχυρισμὸς θὰ ἦτο ἀδύνατος, ὅτι δηλαδὴ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος ἐξαρτᾶται ἀπὸ τῆς ἐπιστημονικῆς ἀναπτύξεως, διότι τότε αἱ περίοδοι τῆς ἀναπτύξεως τῆς θρησκευτικῆς πίστεως θὰ συνέπιπτον μετὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν ἐπιστημῶν, ὅπερ δὲν μαρτυρεῖται ὑπὸ τῶν πραγμάτων καὶ τῆς ἱστορίας.

Λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸ τελευταῖον. Δὲν εἶνε ἄγνωστον εὐτυχῶς ὁποῖαν εὐεργετικωτάτην ἐπίδρασιν ἔσχεν ἡ θρησκεία ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ λαοῦ. Τὰ πρῶτα μνημεῖα τῆς θρησκείας ταύτης ὑπῆρξαν οἱ Ναοί, τὰ πρῶτα τῆς γλυπτικῆς ἔργα, ὡς παρατηρεῖ ὁ κ. Σκαλτσούνης ἐν ἐνὶ τῶν ἐξόχων καὶ περιποιδάστων αὐτοῦ συγγραμμάτων. Αἱ θεότητες παρίσταντο ὑπὸ ἀνθρωπίνους μορφὰς ἐπὶ πολὺν δὲ χρόνον ἡ ποίησις ἐξύμνει τὰ ἔργα τῶν θεῶν καὶ ἐξύφαινε τὴν θρησκευτικὴν μυθολογίαν. «Αἱ ἰδέαι τῆς θεότητος ἐπλήρουν τὸν πρακτικὸν βίον καὶ τὴν ἱστορίαν τῶν Ἑλλήνων... ἕκαστος κλάδος βιομηχανίας ἐξαγιασθεὶς παρίστατο ὑπὸ μιᾶς τῶν θεοτήτων καὶ ἐτίθετο ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτῆς. Τὸ κάλλος θεωρούμενον ὡς τὸ ὑπέρτατον τῶν ἐπὶ γῆς ἀγαθῶν, ἀπεδόθη καὶ εἰς τοὺς θεοὺς τοῦ Ὀλύμπου... ἡ δὲ τοιαύτη τοῦ κάλλους θρησκευτικῆ λατρεία καὶ πνευματώσεως, ἐνήσκησεν ὡς εἰκὸς ἐπὶ τε τῆς ποιήσεως καὶ τῆς τέχνης μεγίστην ἐπαροχήν, τῆς ἰδέας θείας τελειότητος ἐμφιλοχωρησάσης ἐπὶ πάντων τῶν ἔργων τῆς φαντασίας. Καὶ ἐν τῷ πρακτικῷ βίῳ τὸ θρήσκευμα, ὅσον καὶ ἂν ἦτο ἀσθενὲς καὶ ἀτελές, ἀπετύπου τοὺς χαρακτήρας αὐτοῦ».

Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι κατὰ τὸν Ε΄. π.Χ. αἰῶνα, ἐν τῇ Ἀθηναϊκῇ δημοκρατίᾳ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀκμῆς τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως, παρατηροῦμεν πράγματι κατάπτωσιν τῆς θρησκείας καὶ ἐξασθένισιν τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος. Ἀλλ' ἡ αἰτία τοῦ γεγονότος ἦτο ἐν τῇ ἀτελείᾳ τοῦ τότε θρησκευματοῦ, καὶ τότε δ' ἀκόμη τὴν ἀνάγκην τῆς ἀναπτύξεως τῆς θρησκείας ἠσθάνοντο πάντων μάλιστα ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐπέπεσον κατὰ τοῦ θρησκευματοῦ ἐκεῖνου. Ἴδου διατὶ μετὰ τῆς κριτικῆς τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων, παρὰ τοῖς τότε φιλοσόφοις, συμπύπτει ἡ καταφανὴς τάσις τῆς καθάρσεως τοῦ θρησκευματοῦ, οἷον παρὰ τῶ Σωκράτει καὶ Πλάτωνι καὶ Ἀριστοτέλει.

Καὶ τῶν πραγμάτων ἡ ἀναγέννησις κατὰ τὸν μεσαίωνα μὴ δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν θρησκευτικὴν ἐν Εὐρώπῃ μεταρρύθμισιν; Μὴ λησμονῶμεν ἀκόμη ὅτι οἱ περιφανέστεροι ἀντιπρόσωποι τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, μεθ' ὧν ἄρχεται ἡ ἱστορία τῆς νέας μορφώσεως, καὶ οἵτινες ἔζησαν τὰς βάσεις τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης, οἷοι ὁ Κοπέρνικος καὶ ὁ Γαλιλαῖος, καὶ Κέπλερος, καὶ Νεύτων, διεκρίθησαν ἐπὶ βαθυτάτῃ θρησκευτικῷ αἰσθηματι.

Ὅ,τι εἶπομεν μέχρι τοῦδε ἀποδεικνύει τὴν μεγίστην σημασίαν τῆς θρησκείας ὡς πρὸς τὴν θεωρητικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν ἀνάπτυξιν. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τοῦ αἰσθήματος τοῦ καλοῦ καὶ ὠραίου τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα εὐρηται εἰς στενωπὴν σχέσιν καὶ συνάφειαν τὸ δεύτερον δὲ ἔχει τηλικαύτην ἐπὶ τοῦ πρώτου ἐπιρροήν, ὥστε τὴν κατάπτωσιν καὶ ἐξασθένισιν τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος ἀκολουθεῖ παραπλησίᾳ κατάπτωσις τοῦ αἰσθήματος πρὸς ὅ,τι καλὸν καὶ ὠραῖον καὶ ἀγαθόν.

Ἐν παντὶ χρόνῳ, ὡς ἡ ἱστορία νὰ ὁμολογήσῃ δύναται, τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα προεκάλεσε καὶ παρήγαγε ἐν ταῖς θρησκευτικαῖς παραστάσει τὴν Κ α λ λ ι τ ε χ ν ι α ν. Ἡ θρησκεία πάντοτε ἐνέπνευσε ὅ,τι ὠραῖον παρήγαγεν ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καλλιτεχνίᾳ καὶ ἐν ταῖς ὠραῖαις καθόλου τέχναις. Ἡ θρησκεία προσήγγισε πάντοτε τὸν ἀνθρώπον πρὸς ὅ,τι ἐκεῖνος ἐφαντάσθη καλὸν καὶ ὠραῖον, ὑψηλὸν καὶ τέλειον. Ἡ γέννησις καὶ τελείωσις τῆς γλυπτικῆς καὶ ἀρχιτεκτονικῆς τῶν ἀρχαίων χρόνων εἰς τὴν θρησκείαν ὀφείλονται ἢ ἀνάπτυξις τῆς ζωγραφικῆς τῶν νεωτέρων χρόνων ἐπίσης εἰς τὴν θρησκείαν. Ἐκ τῶν πρώτων δὲ καλλιτεχνικῶν θρησκευτικῶν ἔργων παρήχθησαν ὕστερον οἱ ἐπίλοιποι κλάδοι, ὡς φέρ' εἰπεῖν ἐκ τῆς θρησκευτικῆς ζωγραφικῆς τὰ λοιπὰ αὐτῆς εἶδη καὶ μάλιστα ἡ ἱστορικὴ ζωγραφικὴ. Διότι βεβαίως ἡ καλλιτεχνία δὲν περιορίζει πάντοτε τὴν δημιουργικὴν καὶ παραγωγικὴν αὐτῆς ἐνέργειαν ἐν μόναις ταῖς θρησκευτικαῖς ὑποθέσεσι καὶ παραστάσεσι. Ὁ ἀναγκαῖος σύνδεσμος τῆς καλλιτεχνίας πρὸς τὴν θρησκείαν, οὐχὶ κυρίως ἐν ταῖς ἐμπνεομέναις παραστάσεσιν ὑπὸ τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθημα-

τος συνίσταται ἢ ἐπεξεργασία τῶν ἐκ τῆς θρησκείας δανεισθέντων ἀντικειμένων δυνατὸν καὶ νὰ μὴ συνάδῃ πρὸς τὰς θρησκευτικὰς πεποιθήσεις, ἅς ἐν τῇ παραστάσει ζητεῖ νὰ μεταδώσῃ ὁ καλλιτέχνης. Ὁ σύνδεσμος λοιπὸν τῆς θρησκείας μετὰ τῆς καλλιτεχνίας ἐν τούτῳ συνίσταται, ὅτι τὸ ἀληθὲς αἶσθημα τοῦ ὠραίου, ἀνευ τοῦ ὁποίου τὸ καλλιτεχνικὸν ἄλυστον δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἀναπτυχθῇ, μορφοῦται ἀρχικῶς μόνον ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος. Μόνον ἡ θρησκεία ἔχει τὴν δύναμιν νὰ μᾶς πείσῃ ὅπως ἀποβλέπωμεν πρὸς τὴν φύσιν, ὡς πρὸς ἔργον τῆς πανοθενοῦς δεξιᾶς τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐν ταῖς ἐκφάνσεσι τῆς ζωῆς νὰ διαβλέπωμεν, τὴν μυστηριώδη διεύθυνσιν πρὸς τὸν Θεοῦ φέρει ἐνσημον τὴν σφραγίδα τοῦ τελείου, καὶ ἐναργῆ τὸν τύπον τοῦ ἀγαθοῦ· ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ βασιλεύει ἡ ἀρμονία, τὸ πρῶτον γνώρισμα τοῦ ὠραίου.

Ἐκ τῶν πεποιθήσεων τούτων ἡ καλλιτεχνία δύναται νὰ ἀντλήσῃ τὰς ἀγλαυτέρας αὐτῆς ἐμπνεύσεις, καὶ νὰ φθάσῃ εἰς βαθμίδα τελειότητος πρὸς ἣν πάντοτε τείνει¹. Καὶ ἐὰν ἀληθῶς παρίσταται ἀνάγκη ὅπως καὶ ἡ θεωρητικὴ καὶ ἡ πρακτικὴ ἐνέργεια ἐνώνται ἐν τῷ κ ο ι ν ῶ αὐτῶν σκοπῶ, τούτεστι ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῶν ἀνωτάτων συμφερόντων τῆς κοινωνίας, ἡ ἐννοσις αὕτη κατορθοῦται μόνον διὰ τῆς θρησκείας. Καθόσον ἀναμφιβόλως ὁ κοινὸς σκοπὸς τῆς θεωρίας καὶ πράξεως ἐν σχέσει πρὸς τὴν κοινωνίαν, εἶνε ἡ ἠ θ ι κ ῆ μ ο ρ φ ω σ ι ς καὶ π ρ ο α γ ω γ ῆ, ἔγκειται δηλαδὴ ἐν τῇ ἀναπτύξει τοῦ ἠθικοῦ πνεύματος ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἄλλαις λέξεσιν ἐν τῇ καθάρσει καὶ τελειώσει τῆς γνώσεως, καὶ τῇ τάσει πρὸς τὸν ὑψηλὸν τῆς ζωῆς σκοπόν. Πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ τελευταίου τούτου, ὡς ρίζα καὶ σύνδεσμος τῶν μνημονευθέντων ἀνωτέρω στοιχείων δεόν νὰ χρησιμεύσῃ ἡ θρησκεία.

Ἄλλ' ἡ θρησκεία δὲν ἔχει μεγίστην σημασίαν μόνον εἰς ὅ,τι μέχρι τοῦδε διὰ γενικωτάτων γραμμῶν διεζωγραφίσσαμεν. Καὶ ἂν ἀληθῶς «οὐδεὶς ἐστιν οὐδ' ἔσται θεότης ἀνιέρου καὶ ἀθέου λαοῦ», ὡς λέγει ὁ Πλούταρχος, οὐδεὶς δύναται νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι ἐσπούδασε λαόν τινα ἂν μὴ εἰσέδυσεν εἰς τὰς θρησκευτικὰς αὐτοῦ πεποιθήσεις, ἀφ' ὧν ἐξήρτηται οὐχὶ μόνον ὄλος ὁ πνευματικὸς αὐτοῦ βίος, ἀλλὰ καὶ ὁ κοινωνικὸς αὐτοῦ ὀργανισμὸς καὶ σύνδεσμος. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι σοφοὶ καὶ μεγάλοι ἄνδρες δύνανται νὰ ἐργασθῶσι πρὸς διαμόρφωσιν τῆς κοινωνίας καὶ σύνδεσιν αὐτῆς. Ἀλλὰ τὸ ἔργον τῶν πάντοτε περιορίζεται εἰς στενὸν ἐνεργείας κύκλον. Μόνον ἡ θρησκεία εὐρέως δύναται νὰ ἐπιτελέσῃ τοῦτο, κατορθοῦσα πάντων μάλιστα τὸν

(1) Ὁ CHATEAUDRIAND ἐξόχως κατέδειξε τὴν ἰδέαν ταύτην ἐν τῷ περιωνύμῳ αὐτοῦ ἔργῳ «LE GENIE DU CHRISTIANISME».

κοινωνικὸν σύνδεσμον. Ἀναμφιβόλως δὲ ἐκεῖνο τὸ κράτος παρουσιάζει σπουδαιότατον ὄρον τῆς σταθερότητος αὐτοῦ, ἐν ᾧ ὑπεράνω τοῦ κοινωνικοῦ συνδέσμου τῶν ὑψηλῶν του ὑπάρχει ὁ ἐνιαῖος θρησκευτικὸς σύνδεσμος, καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν κοινὴν τελείωσιν καὶ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ ἀγαθοῦ. Παραπλησίαν ἰδέαν εὐρίσκομεν παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει λέγοντι ἐν τοῖς πολιτικοῖς αὐτοῦ (III, 1) «τῶν καλῶν ἄρα πράξεων χάριν θετέον εἶναι τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν, ἀλλ' οὐ τὸ συζῆν· διόπερ ὅσοι συμβάλλονται πλείστον εἰς τὴν τοιαύτην κοινωνίαν, τούτοις τῆς πόλεως μέτεστι πλεῖον ἢ τοῖς κατὰ μὲν ἐλευθερίαν καὶ γένος, ἴσοις ἢ μείζοσι, κατὰ δὲ πολιτικὴν ἀρετὴν ἀνίσοις, ἢ τοῖς κατὰ πλοῦτον ὑπερέχουσι κατ' ἀρετὴν δὲ ὑπερεχομένοισι».

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ θρησκεία συντελεῖ ὡς θεμελιώδης συνδετικὴ ἀρχὴ ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ, καὶ ἐπειδὴ διὰ τοῦτο ἡ ἀναπτυσσομένη ἐν τῇ ψυχῇ θρησκευτικὴ πεποίθησις καὶ πίσσις δὲν δύναται νὰ μὴ διατηρήσῃ ταύτην, ὡς κληρονομίαν τῆς ἱστορίας, ὡς συγκρατοῦσαν τὸν κοινωνικὸν σύνδεσμον, καὶ ὡς ἐνέχυρον τῆς ἀκμῆς τοῦ ἐθνικοῦ βίου, ἐντεῦθεν ἐκεῖ ἔνθα ἡ θρησκεία δὲν ἔπαυσε νὰ εἶνε ἡ ἀρχὴ τῆς κοινωνικῆς ἰδέας διὰ πάντα τὸν λαόν, τὰ συμφέροντα τοῦ ἐθνικοῦ βίου σημαντικῶς συμπύπτουσι μετὰ τῶν θρησκευτικῶν ζητημάτων.

Διότι τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα συνδέεται μετὰ τοῦ αἰσθήματος τοῦ ἐθνισμοῦ καὶ πατριωτισμοῦ. Ὁ πατριωτισμὸς ἐντεῦθεν καθαγιάζεται καὶ εὐλογεῖται ὑπὸ τῆς θρησκείας συνενούσης τὴν ἠθικὴν μετὰ τῆς πολιτικῆς ἰδέας. Τοῦτου ἕνεκα λαὸς ζῶν ἀληθῆ ἐθνικὸν βίον, ἔχοντα ἰδιαίτερον χαρακτῆρα ἐπεξεργασθέντα ὑπὸ τῆς ἱστορίας τῇ ἐπιδράσει τῆς θρησκείας, οὐδαμῶς φοβεῖται νὰ ἀπολέσῃ αὐτόν.

Ἡ ἀρχαία ἱστορία διδάσκει ἡμᾶς ὅτι τὰ ἔθνη τότε ἦσαν μεγάλα, ὅτε στεργῶς εἶχοντο τῆς θρησκείας τῶν πατέρων αὐτῶν, καὶ ἐν ὅλῳ τῷ κοινωνικῷ αὐτῶν ὀργανισμῷ ἔπνεε βαθὺ θρησκευτικὸν αἶσθημα, ἔπνιπτον δὲ ὅτε ἐχαλαροῦτο τὸ αἶσθημα τοῦ λαοῦ. Διὰ τὸν Ἰουδαϊκὸν λαὸν ἰδίᾳ, καθαρῶς θρησκευτικὸν οὕτως εἰπεῖν λαόν, ἡ θρησκευτικὴ πίσσις ἐχρησίμευσε δι' αὐτὸν πάντοτε πηγὴ πάσης εὐδαιμονίας. «Ὅταν παρ' αὐτῷ ἀπεμαραίνετο τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα, ἤγετο αἰχμάλωτος ὑπὸ τῶν ἐθνῶν, ἀπέβαλλε δὲ ἐκάστοτε τὸν δούλειον ζυγὸν ὅταν προσήγγιζε πρὸς τὸν Ἰεχωβά».

Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι ἐπίσης ἡ θρησκεία ἦν ὁ κυριώτερος σύνδεσμος τῶν διαφόρων φυλῶν. Βεβαίως ὑπῆρχον πολλὰ λατρείας εἶδη, ἐκάστη δὲ πόλις οχεδὸν εἶχε καὶ ἰδίαν Θεότητα. Ἀλλὰ διὰ πάντας τοὺς Ἑλληνας ὑπῆρχε κοινὸν προσκύνημα, τὸ δωδεκάθεον, ἡ δὲ λατρεία τοῦ Ἀπόλλωνος εἶχε πανελληνίον σημασίαν. Οὕτω δὲ ὁ θρησκευτικὸς σύνδεσμος τῶν Ἑλλήνων ἦν εὐρύ-

τερος τοῦ πολιτικοῦ, καὶ ὁ σύνδεσμος οὗτος ἐν κοιναῖς τῆς Ἑλλάδος ἀνάγκαις συνήνου πάντας τοὺς Ἑλληνας ὑπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἰδέαν, τὴν διατήρησιν τῆς ἐθνικότητος. Ἐν θρησκευτικαῖς τῶν Ἑλλήνων ἑορταῖς πᾶσα πολιτικὴ ἀνιπαθία ἐλησμονεῖτο, πάντα δὲ συνήνου ἀγάπη ἀδελφική.

Ἐν τῷ ρωμαϊκῷ κράτει βλέπομεν τὸ ἐναντίον. Ἐκεῖ ὁ πολιτικὸς σύνδεσμος ἦν εὐρύτερος τοῦ θρησκευτικοῦ. Ἐκαστος λαὸς ὑποτασσόμενος εἰς τὸ ρωμαϊκὸν ζῆφος, προσεκομίζετο μετὰ τοῦ φόρου καὶ τοὺς ἰδίους Θεοὺς καὶ ἰδίᾳς θρησκευτικὰς παραδόσεις.

Τότε ὁ χριστιανισμὸς ἀνεφάνη ὡς θρησκεία, μὴ ἀνήκουσα εἰς ἓνα καὶ μόνον λαόν, μὴ οὕσα κληρονομία ἐνὸς καὶ μόνου ἔθνους, ἀλλὰ φέρων χαρακτῆρα πανεθνῆ. Δὲν ἤλθε νὰ παλαίσῃ ὑπὸ πολιτικὴν σημαίαν, ἀλλ' ὑπὸ τὴν σημαίαν τῆς μᾶς ἀγίας καὶ ἀποκεκαλυμμένης θρησκείας. Κατὰ ταῦτα, οἱ ἐθνικοὶ δὲν εἶχον νὰ φοβηθῶσι παρὰ τοῦ χριστιανισμοῦ πολιτικὴν νίκην, ἀλλὰ θρησκευτικὴν.

Καταρρεύσῃς ὁμῶς τῆς θρησκείας τῶν, ἡννόουν καλῶς ὅτι συγκατέρρει καὶ ὁ ἐθνικὸς αὐτῶν σύνδεσμος. Τοῦτο συνήνωσεν αὐτοὺς κατὰ τῶν χριστιανῶν καὶ ἐντεῦθεν ὁ φοβερός θρησκευτικὸς ἐκείνος φανατισμὸς. Οὐδεὶς θὰ τολμήσῃ ποτὲ νὰ ἐπαινήσῃ τὸν φανατισμὸν, ἀλλ' ἡμεῖς ἀκριβῶς προσπαθοῦμεν νὰ καταδείξωμεν τὴν μεγάλην δύναμιν τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος, ὁ δὲ φανατισμὸς προσομολογεῖ τὴν ζωτικότητα καὶ τὴν παντοδύναμον ἐπίδρασιν τοῦ αἰσθήματος τούτου ἐπὶ τε τῶν ἀτόμων καὶ τῶν λαῶν.

Δὲν τολμῶμεν νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ἐλύσαμεν τὸ μέγα τοῦτο ζήτημα, φρονοῦμεν ὁμῶς ὅτι τοῦλάχιστον παρέσχομεν τὰ στοιχεῖα τῆς λύσεως αὐτοῦ.

Καὶ εἶνε λοιπὸν μεγίστη τῆς θρησκείας ἡ σημασία διὰ τε τὰ ἄτομα καὶ τοὺς λαοὺς, καὶ καθίσταται ἡμῖν πάσης ἀρετῆς καὶ ἐθελουσίας πηγὴ, προσκομίζουσα ἡμῖν τὴν οὐράνιαν παραμυθίαν, καὶ τὰς εὐλογίας τοῦ Οὐρανοῦ πατρός, καὶ ἀποκαθάρσους τὴν ψυχὴν ἡμῶν. Ἡ θεολογία εἶνε σύγχρονος τῇ ἀνθρωπολογίᾳ, ἡ δὲ θρησκεία δὲν εἶνε μόνον καθολικὸν γεγονός, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν λαῶν κατέχει τὴν πρώτην θέσιν. Πᾶσα πρόοδος εἰς αὐτὴν ὀφείλεται, πᾶσα ἀρετὴ καὶ εὐδαιμονία ἐξ αὐτῆς ἀπορρέει. «Νοήσωμεν, λέγει ὁ Πλάτων (Νόμ. βιβλ. Δ'.) ὡς τῷ μὲν ἀγαθῷ ἀνδρὶ θύειν καὶ προσομιλεῖν τῷ Θεῷ εὐχαῖς καὶ ἀναθήμασι καὶ συμπᾶση θεραπείᾳ κάλλιστον καὶ ἄριστον καὶ ἀνυσιμώτατον πρὸς τὸν εὐδαίμονα βίον, καὶ δὴ καὶ διαφερόντως πρέπον· τῷ δὲ κακῷ τάναντία τούτων πέφυκεν. Ἀκάθαρτος γὰρ τὴν ψυχὴν ὁ κακός, καθαρὸς δὲ ὁ ἀγαθός· παρὰ δὲ μαροῦ δῶρα οὔτε ἄνδρα ἀγαθόν, οὔτε θεὸν ἔστι ποτε

Η ΘΕΣΙΣ ΕΝΟΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΜΙΑ ΕΚΚΛΗΣΙΣ *

Τὸ πρόβλημα τῆς Οὐνίας δὲν εἶναι πρόβλημα μόνον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' ὀλοκλήρου τῆς Ὁρθοδοξίας, ἡ ὁποία δίδει μεγάλην σημασίαν καὶ βαρύτητα εἰς τὴν ἐπίλυσιν τοῦ ὡς ἄνω προβλήματος. Ἡ προτεραιότης δὲ αὕτη, τὴν ὁποίαν δίδει ἡ κατ' Ἀνατολὰς Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία δὲν ἀφείλεται ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τὸ γεγονός τῆς δράσεως τῆς Οὐνίας εἰς ἄραρος τοῦ Ὁρθοδόξου πληρώματος, ἀλλ' ὡσαύτως καὶ εἰς καθαρῶς «ἐκκλησιολογικούς» λόγους. Καὶ ἡ ἐρμηνεία τοῦ πράγματος εἶναι σαφής: Ἡ ὑπὸ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας διενεργουμένη προπαγάνδα διὰ τῆς Οὐνίας, οὐδὲν ἕτερον συνιστᾷ εἰ μὴ δύο ἐκφάνσεις μιᾶς παραμορφωμένης περὶ «Ἐκκλησίας» θεολογικῆς ἐννοίας, ἣτις οὐσα ἄγνωστος ἐν τῇ θεολογίᾳ τῆς ἀδιαίρετου Ἐκκλησίας τῶν ὀκτῶ πρώτων αἰώνων, ἐξεπηγάσεν ἐκ τῆς νομοσχολαστικῆς καὶ ἀριστοτελείου δομῆς τοῦ ρωμαϊκοῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖον καὶ μετέβαλε τὴν Ρωμαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν ἀπὸ καθαρῶς ἐκκλησιαστικῆς ὄντοῦτα εἰς ἐκκλησιαστικοπολιτικὸν ὄργανισμὸν, ὅστις εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὴν οὐσίαν καὶ τὸ πολίτευμα τοῦ χριστιανισμοῦ τῆς ἀρχαίου Ἐκκλησίας, ὡς ἐπίσης πρὸς τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς καὶ τάσεις τῆς Μιάς, Ἁγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τῶν ὀκτῶ πρώτων αἰώνων. Ὡς τοιοῦτος ἀκριβῶς ὄργανισμὸς ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν κατ' ἀρχὰς μὲν πρὸς τὴν Νέαν Ρώμην (1054) διττῶς, ὑπὸ τε τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐτῆς συγκρότησιν καὶ τὴν πολιτικὴν καὶ αὐτοκρατορικὴν τῆς ἔκτασιν, ἀκολούθως δὲ καὶ πρὸς τὴν Γερμανικὴν Αὐτοκρατορίαν καὶ πρὸς ἕτερα ρωμαιοκαθολικὰ κράτη καὶ καθεστῶτα τῆς Εὐρώπης (1073/5 καὶ ἐξῆς).

Πιστεύομεν ὅτι ἡ ἐκ μέρους τοῦ Βατικανοῦ κατά-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 378 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 19 τεύχους.

τό γε ὄρθον δέχεσθαι. Μάτην οὖν περὶ Θεοῦς ὁ πολὺς ἐστὶ πόνος τοῖς ἀνοοίοις, τοῖσι δὲ ὀοίοις ἐγκαίρως ἀπασι». Ἄλλ' ἀνέκαθεν διὰ τὸν ἑλληνοισμὸν ἔσχεν ἰδιαιτέραν σημασίαν ἡ θρησκεία, καὶ ἔτι ἰδιαιτέραν ὁ Χριστιανισμὸς. Ὅπως ἐν τῇ ἐθνικῇ Ἑλλάδι ἐν ταῖς θρησκευτικαῖς παραδόσεσι καὶ παραστάσεσιν ἐξεφαίνετο κλίσις πρὸς τὴν καλλιτεχνικὴν ἐρμηνείαν, καὶ κατ' ἐξοχὴν θεωρητικὸν πνεῦμα, οὕτως ἔπειτα καὶ μετὰ τὴν πρόσληψιν τοῦ Χριστιανισμοῦ τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα κατώρθωσε νὰ διατηρήσῃ ὅτι καλὸν καὶ ὠραῖον παρέδωκεν αὐτῷ ἡ εὐκλεῆς προγονικὴ ἀρχαίτης, νὰ καταδείξῃ ἅπασαν αὐτοῦ τὴν ἰσχὺν ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τῶν χριστιανικῶν ἀληθειῶν, καὶ καταστήσῃ σύνθημα τοῦ θρησκευτικοῦ βίου τοῦ ἡμετέρου λαοῦ τὴν ἀγνήν καὶ ἀμείωτον μέχρι κεραίας τήρησιν τῶν παναγίων ἀληθειῶν τούτων. Τὸ πρόβλημα

καὶ ἀποκήρυξις τῆς προπαγάνδας καὶ τῆς Οὐνίας θὰ σημάνη τὴν «ἀπολιτικοποίησιν» καὶ τὸν «ἀπορωματισμὸν» τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, ἣτις ἀσκεῖ ἐπιρροὴν πολιτικὴν καὶ διπλωματικὴν διεθνῶς. Τοῦτο τὸ πιστεύομεν εἰλικρινῶς.

*

Δὲν δύναται νὰ νοηθῆ Διάλογος ἀγάπης, πολλῶ δὲ μᾶλλον Διάλογος θεολογικὸς τῆς ἀληθείας ἐν ἀγάπῃ, καθ' ἣν στιγμὴν ἡ Οὐνία δρᾷ εἰς ἄραρος τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ ἀποτελεῖ πέτραν σκανδάλου διὰ τὴν καθόλου οἰκουμενικὴν κίνησιν. Ἡ μέχρι τοῦδε ἐκκλησιαστικὴ πολιτικὴ τοῦ Βατικανοῦ ἐν Ἑλλάδι⁵, Μέσῃ Ἀνατολῇ καὶ ἐν ταῖς Ὁρθοδόξοις Ἀνατολικαῖς Ἐκκλησίαις δεικνύει σαφῶς, ὅτι τὸ Βατικανὸν ἀκολουθεῖ ἐπιμφοτερίζουσαν τακτικὴν ἀναλόγως πάντοτε πρὸς τὰ ἴδια αὐτοῦ συμφέροντα, τὰ ὁποῖα, ἐν ταῖς ὡς ἄνω περιοχαῖς, ἐξαρτῶνται, ἐν πολλοῖς, ἐκ τῆς δυναμικότητος καὶ δράσεως τῆς Οὐνίας, διὰ τῆς ὁποίας καὶ ἀποδίδεται εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῆς ἐπιρροῆς αὐτοῦ, ἣτοι εἰς τὴν διάδρωσιν ἐκείνων ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων δραστηριο-

5. Εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, ὅτι ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία μὴ ἀρκεσθεῖσα εἰς τὰς διὰ τῆς ἰσχύος τοῦ πρωτοκλήλου τοῦ Λονδίνου (1830 - 1923) καὶ τῆς συνθήκης τοῦ 1864 περὶ Ἰονίων Νήσων ἐξασφαλισθείσας πέντε ἐπισκοπὰς (Σόρου, Τήνου, Νάξου, Θήρας καὶ Κερκύρας) προσέθεσεν, ὅπως αὐθαιρέτως, καὶ ἕκτερον ἐπισκοπὴν, ἣτοι τὴν τῶν Ἀθηνῶν. Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην ἐπισκοπὴν ἐποθετήσεν, ἀμέσως μετὰ τὴν ἰδρυσιν αὐτῆς (1912), γάλλον ὀπάσκον, τὸν LOUIS PETIT, τὸν ὁποῖον μάλιστα ὠνόμασεν «Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν» διὰ λόγους πολιτικῆς σκοπιμότητος καὶ θρησκευτικῆς προπαγάνδας. Οὗτος δὲν ἀνεγνωρίσθη καὶ ἴσχυε πάντοτε διὰ τὸ Κράτος καὶ φυσικὰ καὶ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν ἡ ὑπογραφή τοῦ Ἐφημερίου τοῦ Ἱ. Ναοῦ Ἀγ. Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου.

τοῦτο ἰδιαιτέρως καὶ ἐξόχως ὑπῆρξεν ἡ κλεις τῆς θρησκευτικῆς ἡμῶν ἀναπτύξεως. Τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν, κατηγγαίωσε τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα, ὁ δὲ χριστιανισμὸς ἔκτοτε ὡς ὀρθοδοξία ἀδιαρρήκτως ἀδελφωθεὶς μετὰ τοῦ ἑλληνισμοῦ, συνεδόξασθη μετ' αὐτοῦ.

Θὰ διεπράττομεν λοιπὸν μέγιστον σφάλμα, ἂν σήμερον τὴν ἀνάπλασιν τῆς κοινωνίας ποθοῦντες, δὲν ἐστρέφομεν τὸ βλέμμα ἡμῶν πρὸς τὴν ἀγιωτάτην ταύτην θρησκείαν ἡμῶν, ἀπὸ ταύτης καὶ μόνης ζητοῦντες τὰ ἀσφαλῆ μέσα, καὶ ἐν αὐτῇ ἀνευρίσκοντες τὴν βασιλικὴν ὁδὸν τῆς ἀναπλάσεως.

Ἐν Κιέθῳ.

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ποιείται: ή Ούνία και εις την ένίσχυσιν ούτω του κομμικου χαρακτήρου της Ρωμαιοκαθολικης Έκκλησίας.

Η Ούνία δέν αποτελεί, ως έσφαλμένως και κατά κόρον τονίζουσι πολλοί των ρωμαιοκαθολικων θεολόγων, την αναγκαιαν γέφυραν, διά της οποίας δύναται να ελαττωθή ή μεταξύ Όρθοδοξίας και Ρωμαιοκαθολικισμού ύφισταμένη ψυχολογική απόστασις. Τούναντίον. Α υ τ η δ ι ε υ ρ ύ ν ε ι τ ο ψ υ χ ο λ ο γ ι κ ό ν χ ά σ μ α και ελαττώνει τās δυνατότητας επιλύσεως των θεολογικων διαφορων. Και το ούτο δ ι ό τ ι ή Ο υ ν ί α δ έ ν ε ί ν α ι ά π ό ρ ρ ο ι α θεολογικων διαφορων. Έάν ήτο τοιαύτη, θα έδει, άπαξ αποκοπείσα εκ του σώματος της Όρθοδόξου Έκκλησίας, να προσηρτάτο τελείως και άνευ ούδεμιās διακρίσεως προς την Ρωμαιοκαθολικην Έκκλησίαν. Άλλ' είναι καθαρά άπόρροια της εκκλησιαστικοπολιτικής δομής και του χαρακτήρου της Δυτικής Έκκλησίας. Έφ' όσον δέ είναι γένημα εκκλησιαστικοπολιτικό και ούχι εκκλησιολογικό, ή Ούνία εις ένα και μόνον αποδλέπει σκοπόν, ήτοι εις την διάθρυσιν της Όρθοδοξίας, κυρίως εκεί όπου τὸ πλήρωμα της Όρθοδόξου Έκκλησίας είναι άμιγές.

Συμφώνως προς την ως άνω εκκλησιαστικοπολιτικήν δρᾶσιν του Βατικανου, επιχειρείται ού μόνον ο προσηλυτισμός των Όρθοδόξων, κυρίως των πτωχων περιοχων, αλλά και ή άνατροπή διεθνως άνεγνωρισμένων και νομικως κατωχυρωμένων προνομίων της Όρθοδόξου Έκκλησίας. Διά των άνωτέρω άναφερόμεθα κυρίως εις την υπό της Ρωμαιοκαθολικης Έκκλησίας επιχειρουμένην άνατροπήν του STATUS QUO των Άγίων Τόπων, επ' όφελεία της ιδίας και εις θάρος έργοείται της κυριάρχου εν τή περιοχῇ αυτή Όρθοδόξου Έκκλησίας, και δὴ εις θάρος του Πατριαρχείου Ιεροσολύμων και της Άγιοταφικης Άδελφότητος. Απόδειξιν δέ της ως άνω τακτικής αποτελουσιν ώρισμένα έπαφαι του Βατικανου μετά τινων πολιτικων εκπροσώπων κρατων της Μέσης Άνατολής και του Άνατολικου Συνατισμου. Αι πολιτικαι αυται διαδουλεύσεις του Βατικανου διά τὸ μέλλον των Άγιων Τόπων έγένοντο ού μόνον άπουσία, αλλά και τή παντελή άγνοία του Έλληνορθοδόξου Πατριαρχείου των Ιεροσολύμων, τὸ όποιον αποτελεί την μοναδικήν και όλως αποκλειστικήν Έκκλησιαστικήν Άρχήν, ήτις από θέσεως «συμβασιακής» και νομικής ισχύος και βάσει διεθνως παρακεχωρημένων προνομίων, δύναται να όμιλήσῃ ύπευθύνως περι τὸ μέλλον των Άγιων Τόπων και να έλθῃ εις έπαφήν με τās Πολιτικας Άρχας της λίαν γεωγραφικης και ευαισθήτου ταύτης γεωγραφικης περιοχής.

Θά ήδύνατο να άπαριθμήσῃ τις σειράν τοιούτων γεγονότων, αποδλεπόντων εις τὸν ύποτονιαμόν, τήν περιστολήν και τὸν περιορισμόν της δράσεως και των δραστηριοτήτων της Όρθοδοξίας. Η άπαρίθμησις τούτων θά ώδήγηει τās σελίδας ταύτας πολὺ μακράν. Άλ-

λωστε ταύτα τυγχάνουσιν εις όλους γνωστά⁶. Ένταύθα εν και μόνον πρέπει ιδιαίτέρως να ύπογραμμισθῇ, ήτοι ότι αι τοιαύται περισσότερον πολιτικού και όλιγώτερον εκκλησιαστικού χαρακτήρου, καλως δέ και έπισταμένως όπωσδήποτε προπαρασκευαζόμενα και αναλαμβανόμενα πρωτοβουλία του Βατικανου δυσχεραίνουσι τὸν Διάλογον, τὸν όποιον και καθιστώνσιν εν τή ούσία ούχι Διάλογον της αγάπης, ούχι Διάλογον της αληθείας, άλλ' άπλως και μόνον Διάλογον γενόμενον προς τὸ θεαθῆναι, ή, όρθότερον ειπείν, Διάλογον αποδλέποντα μάλλον εις εκκλησιαστικοπολιτικά όφέλη παρά εις την ένότητα των Έκκλησιων.

Η εν ταίς ήμέραις ήμῶν συνεχιζόμενη άσκησις της προπαγάνδας και μάλιστα της Ούνίας, υπό διαφόρους μορφάς και σχήματα, ούδόλως συμβιδάξεται προς όσα τὸ Βατικανόν δημοσία διακηρύσσει. Άλλ' ούτε και δύναται να έναρμονισθῇ προς τὸν επικείμενον Θεολογικόν Διάλογον, πολλῶ δέ μάλλον προς τὸν Διάλογον της αγάπης, όστις ως τοιοϋτος ακριβως πρέπει άπαραιτήτως να είναι τὸλάχιστον... «άνυπόκριτος». Θεολογικός Διάλογος της αληθείας εν αγάπῃ και ταυτοχρόνως άσκησις εις θάρος της Όρθοδόξου Έκκλησίας του άθεμίτου προσηλυτισμου, και δὴ της εν τή Όρθοδόξῃ συνειδήσει: πολλαχως και πολυτρόπως καταδεδικασμένης Ούνίας, και θεολογικως και ψυχολογικως δέν δύναται επ' ούδενι τρόπῳ να συμβιδασθῶσιν άλλ' ούτε και να συνυπάρχῳσι⁷.

★

6. Πέραν των εις τὸ πρόσφατον παρελθόν σημειωθεισων αναλόγων κινήσεων από μέρος του Βατικανου θα ήδυνάμεθα να αναφέρωμεν, όλως συμπτωματικως, και την διαδοθεσαν πληροφορίαν περι ειδικων συνεννοήσεων μεταξύ του εν Αιγύπτῳ καθεστῶτος και του Βατικανου περι ιδρύσεως επί του θεοβαδιστου Όρους του Σινᾶ τριδιαστάτου θρησκευτικού σκηνώματος περιλαμβανοντος ισλαμικόν τέμενος, χριστιανικόν Ναόν και ιουδαϊκήν συναγωγήν προς ύπογράμμισιν της συμπτώσεως των τριων μονοθεϊστικων θρησκειων εις ένα και τὸν αυτὸν Ιερὸν χῶρον. Η πρωτοβουλία προέρχεται εξ ισλαμικης πλευρας.

Νομίζομεν ότι διά την πληροφορίαν ταύτην, εάν τυχόν ήθελεν επαληθεύσῃ, και τὸ άπλούστερον ακόμη σχόλιον παρέλκει. Κάθε καλής πίστεως άνθρωπος διερωτάται: Και ή αιωνόβιος επί του Όρους Σινᾶ παρουσία της Όρθοδόξου Έκκλησίας εις ούδεν λοιπόν λογίζεται;

7. Ο υπό της αδελφης Ρωμαιοκαθολικης Έκκλησίας έσχάτως γενόμενος, παρά τās αδελφικās συστάσεις της Έκκλησίας της Ελλάδος, διορισμός νέου ονίτου επισκόπου εις την θέσιν του αποδωϊσαντος δεικνύει σαφως, ότι τὸ Βατικανόν και μετά τὸ άνοιγμα των σχέσεων Άνατολικης και Δυτικης Έκκλησίας ούδόλως είναι διαθεθειμένον να ύπηρετήσῃ την ιδέαν της ένώσεως των Έκκλησιων και Όμοιογιων επί θλάθη των ιδίων αυτου συμφερόντων. Η πράξις αυτη της CURIA ROMANA, ισχυρας πολιτικοεκκλησιαστικης οργανώσεως του Βατικανου, ούδεν έτερον δηλοῖ ει μη περιφρόνησιν της Έκκλησίας της Ελλάδος και πράξιν πόρρω απέχουσιν από της διακηρυσσομένης αδελφικης εν Χριστῷ αγάπης.

Εἰς τὰ ἔθνη καὶ τὰς συνειδήσεις τοῦ Ὁρθόδοξου πληρώματος τὸ Βατικανὸν διὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἀσκουμένης ἐκκλησιαστικοπολιτικῆς τακτικῆς ἐμφανίζεται—μετὰ λύπης λέγομεν τοῦτο—ἀσυνεπὲς πρὸς ὅσα κατὰ διαφόρους καιροὺς περὶ Ὁρθόδοξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας διακηρύσσει. Τόσον ἢ κατὰ Ἀνατολῆς Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ὅσον καὶ ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία, χάριν τοῦ γενικωτέρου συμφέροντος τῆς χριστιανοσύνης καὶ χάριν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος, πρέπει νὰ ἐγκαταλείψωσι τοὺς συναισθηματισμούς, οἱ ὅποιοι ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως μέχρι σήμερον καθορίζουσιν, ἐν πολλοῖς, τὰς μεταξὺ αὐτῶν σχέσεις, καὶ νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὸ δάθος τῶν διαφορῶν των, αἱ ὅποιοι εἶναι διαφορεταὶ ἀφορῶσαι εἰς τὴν χριστιανικὴν ἀλήθειαν καὶ οὐχὶ εἰς τὸν συναισθηματισμὸν τοῦ πληρώματος τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Οἱ συναισθηματισμοὶ δὲν εἶναι ἱκανοί, αὐτοὶ μόνοι, νὰ ἐπανασυνδέσωσι τὰς δύο Ἐκκλησίας. Εἶναι, ἀντιθέτως, ἱκανοὶ νὰ ὀδηγήσωσιν αὐτὰς εἰς λήψιν ἀποφάσεων ὁμοίων πρὸς ἐκεῖνας, αἱ ὅποιοι ἐλήφθησαν ἐν τῷ παρελθόντι, τόσον ἐν Λυῶν ὅσον καὶ ἐν Φλωρεντίᾳ. Ἄλλ' ἐρωτᾶται: Τοῦτο εἶναι τὸ ἐπιδιωκόμενον νῦν; Καὶ ἐπιτρέπονται ἀσύγγνωστοι ἐπαναλήψεις τῶν λαθῶν τοῦ παρελθόντος; Ἀσφαλῶς, ὄχι. Προκειμένου, λοιπὸν, νὰ ἀποφευχθῇ τοιοῦτόν τι, ὅτε καὶ «ἔσται ἡ ἐσχάτη πλάνη χειρῶν τῆς πρώτης», π ρ έ π ε ι ἀ π α ρ α ι τ ῆ τ ω ς ν ᾶ δ ο θ ῆ π ρ ο τ ε ρ α ι ὀ τ ῆ ς εἰ ς τ ῆ ν ἔ ρ ε υ ν α ν τ ῆ ς π ῖ ς τ ε ω ς κ αὶ τ ῆ ς ἀ π ο κ ε κ α λ υ μ μ ἔ ν ῆ ς ἀ λ ῆ θ ε ἰ ᾶ ς, ἢ ὁ π ο ἴ α κ αὶ χ ᾶ ρ ι ν τ ῆ ς ἀ γ ᾶ π η ς κ αὶ τ ῆ ς ὁ μ ο ν ο ἰ ᾶ ς δ ἔ ν π ρ έ π ε ι ἔ π' ο ὕ δ ε ν ἰ λ ὅ γ ω ν ᾶ θ υ σ ι ᾶ σ θ ῆ. Καὶ δὲν πρέπει αὕτη νὰ θυσιασθῇ, διότι μία τοιαύτη θυσία ἰσοδυναμεῖ πρὸς προδοσίαν αὐτῆς ταύτης τῆς ἀληθείας⁸.

*

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία διακαῶς ἐπιθυμεῖ «προωθῆσαι τὴν ἀγίαν ὑπόθεσιν τῶν μετὰ τῆς Ρώμης ἱερῶν δεσμῶν, μετακινήσαι τε ταύτην ἀπὸ τοῦ τῆς ἀγάπης διαλόγου εἰς τὴν προπαρασκευὴν τοῦ θεολογικοῦ μετ' αὐτῆς διαλόγου⁹. Τὴν ἐπιθυμίαν δὲ αὐτὴν ἐξέφρασε διὰ Πανορθόδοξου ἀποφάσεως. Οὐ μὴν ἀλλὰ ὁ ἐπικείμενος οὗτος Διάλογος πρέπει νὰ γίνῃ, ὡς εἵπομεν, δάσει ὠρισμένων προϋποθέσεων, μία δὲ ἐκ τῶν προϋποθέσεων τούτων εἶναι, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη, ἡ ολοκληρωτικὴ κατάργησις τῆς Οὐνίας καὶ τῆς διὰ ταύτης ἀσκουμένης προπαγάνδας καὶ διαδρώσεως εἰς ὄφρος τῆς Ὁρθοδοξίας. Οἱ Ὁρθόδοξοι προσέρχονται εἰς τὴν τράπεζαν τῶν θεολογικῶν συζητήσεων μὲ πλήρη καὶ σαφῆ διάγνωσιν τοῦ κακοῦ, ὅπερ κατ' ἐξοχὴν δηλητη-

ριάζει τὰς μεταξὺ Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας σχέσεις. Ἐναπόκειται πλέον εἰς τὴν Ρωμαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν, καὶ μόνον εἰς αὐτὴν, ἡ καταπολέμησις ἢ ἡ περαιτέρω διατήρησις τοῦ κακοῦ τούτου, ὅπερ διαταράσσει καὶ προσπαθεῖ παντὶ τρόπῳ νὰ συρρικνώσῃ τὸν ὄργανισμὸν τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας. Ἐκ τῆς θετικῆς ἢ ἀρνητικῆς θέσεως, τὴν ὅποιαν θὰ ἀναλάβῃ αὕτη ἐναντι τοῦ κακοῦ τούτου, θὰ ἐξαρτηθῇ, κατὰ κύριον λόγον, ἡ πορεία τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου καὶ ἡ ἀποκατάστασις τῆς μεταξὺ αὐτῶν ἐνότητος. Πᾶσα τυχόν θεολογικὴ συμφωνία ἢ ὁμοφωνία θὰ προσκρούη πάντοτε ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς Οὐνίας. Καὶ κατ' αὐτῶν τὸν τρόπον οὐδεμίαν ἰσχὺν θὰ ἔχῃ οἰαδήποτε συμφωνία διὰ τὴν ζωὴν τῶν πιστῶν. Θὰ εἶναι: μία ἐπιτευξίς ἀπλῶς θεολογικῆς τινος συμπτώσεως ἢ συμπτώσεων, χαρτίνη καὶ ἀπευθυνομένη πρὸς τοὺς θεολόγους μόνον, οὐχὶ δὲ ἀπηχοῦσα εἰς τὰς ψυχὰς καὶ συμβαλλομένη εἰς τὴν ποιμαντικὴν ἀποστολὴν τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ ἀποθανὼν Μελκίτης Πατριάρχης Μάξιμος δ' Α', ὅστις, ὡς γνωστὸν, ἠγάειτο τῆς παρατάξεως τῶν Οὐνιτῶν, εἶπε, κατὰ τὴν ἱστορικὴν ἐν Ἱεροσολύμοις συνάντησιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγόρου Α' καὶ τοῦ Πάπα Παύλου Στ', τὴν ἀκόλουθον ἀλήθειαν: «ἐὰν ἡμεῖς εἴμεθα ἐμπόδιον εἰς τὴν ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, ἄς φύγωμεν ἀπὸ τὸ μέσον». Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία διεκήρυξε, διακηρύσσει καὶ δὲν θὰ παύσῃ ἐν τῷ μέλλοντι νὰ διακηρύσῃ, στεντορεῖα τῆ φωνῆ, ὅτι ἡ Οὐνία ἀποτελεῖ οὐχὶ ἀπλῶς ἐμπόδιον, ἀλλ' ἀνυπέρδλητον κώλυμα διὰ τὴν ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν.

*

Προκειμένου δὲ νὰ δυνηθῶμεν νὰ υπερβῶμεν τὸ ὡς ἄνω ἐμπόδιον, ποιούμεθα ἔ κ κ λ η σ ι ν, θερμὴν ἔ κ κ λ η σ ι ν πρὸς τὴν ἀδελφὴν Ρωμαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν, ὅπως προβῇ εἰς τὴν καλῆς θελήσεως πρᾶξιν ταύτην καὶ καταργήσῃ τὴν Οὐνίαν. Καὶ εἶτα, ὡς ἀδελφοὶ πλέον, ἐμπνεόμενοι ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ὑπὸ τῆς ἀγυποκρίτου ἀγάπης καὶ ἀποδλέποντες εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος, νὰ ἀρχίσωμεν τὸν Διάλογον τῆς Ἀληθείας μετὰ τὸ πέρας τοῦ ὁποῦο θὰ δυνηθῶμεν, τῇ χάριτι τοῦ Κυρίου, νὰ καιωνήσωμεν τοῦ κοινοῦ ποτηρίου.

Ἡ ἀνάδειξις τῆς Α. Ἀγιότητος τοῦ νέου Πάπα, Ἰ ω ᾶ ν ο υ μὲν ἐν τῇ ἀγάπῃ καὶ ἐν τῇ μνησί: τοῦ ἠγαπημένου μαθητοῦ, Π α ὕ λ ο υ δὲ ἐν τῇ πίστει καὶ τῇ ἐλπίδι τοῦ Ἀποστόλου τῶν ἐθνῶν, θὰ ἠδύνατο ἄρᾳ γε νὰ δώσῃ εἰς ἡμᾶς τὴν δυνατότητα νὰ ἀποβλέψωμεν πρὸς τὸ ἐγγὺς μέλλον ἐν τῇ ἀναμονῇ τῆς εὐκαταίας χειρονομίας ὑπὲρ τοῦ γενικωτέρου καλοῦ, ἢ τοι τῆς καταργήσεως τῆς Οὐνίας;

Ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ ἀπλῶς κατακλείομεν τὴν ἔκκλησιν καὶ εὐχὴν ἡμῶν διὰ τοῦ πατερικοῦ:Γένοιτο.

† Ὁ Γαρδικίου ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ
(Γεράσιμος Σ. ΖΑΦΕΙΡΗΣ)
Καθηγητῆς Πανεπιστημίου

8. Πρβλ. Ι. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Ὁμιλίαι εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους Ἐπιστολήν, 22, 2: «εἰ ποῦ τὴν εὐσέβειαν παραβλεπομένην ἴδοις, μὴ προτίμα τὴν ὁμόνοιαν τῇ εὐαγγελίᾳ, ἀλλ' ἴστασο γενναίως ἕως θανάτου... τὴν ἀληθεῖαν μηδαμῶς προδιδούς».

9. Μήνυμα Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Δημητρίου πρὸς τὸν Πάπαν Παῦλον, ἐν Ἐπισκεψίς, τ. VII, 1976, σ. 14.

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΩΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΓΡΑΦΗΣ*

Τὸ Μέρος Β' (σελ. 183 κ.έ.) περιέχει ειδικῶς τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν Μετάφρασιν Βάμβα. Τὸ τμήμα τοῦτο τῆς ἔργασίας, ὃν καθ' ὁλοκληρίαν πρωτότυπον, ἀποτελεῖ συγγρόνως ἕκθεσιν τῆς ἐν Ἑλλάδι δραστηριότητος τῶν βασικωτέρων ἀντιπροσώπων (Πρακτόρων) τῆς Β.Ε., H. D. Leves καὶ I. Lowndes. Ὁ συγγρ. σχολιάζει κατ' ἀρχὴν τὴν ἀπὸ 20.3.1829 ἀπόφασιν τῆς Β.Ε. περὶ ἐκπονήσεως νέας Μετάφρασεως ἐν Ἑλλάδι (σελ. 183 ἐ.έ.), ἐξάγων σημαντικώτατα συμπεράσματα, ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τῶν προσώπων, τοῦ τόπου κ.ο.κ. Ἐν συνεχείᾳ ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν Ἑλλήνων Μεταφραστῶν καὶ συνεργατῶν τοῦ ἔργου, ἰδίᾳ δὲ τῶν βασικῶν συνεργατῶν-μελῶν τῆς μεταφραστικῆς ἐπιτροπῆς, ἧτοι τοῦ Νεοφ. Βάμβα καὶ τοῦ Κων. Τυπάλδου-Ίακωδάτου. Διὰ μιᾶς ἐνδελεχοῦς ἐμβαθύνσεως εἰς τὰς πηγὰς καὶ ἰδίᾳ διὰ τοῦ κριτικωτάτου συσχετισμοῦ αὐτῶν ἐπισημαίνει ὁ συγγρ. τὰ κίνητρα τῶν προσώπων τούτων (σελ. 204 ἐ.έ.). Ἡ ἔργασία τοῦ π. Μετ. προσφέρει ἐνταῦθα ἕνα, ἐπὶ ἀγνώστων στοιχείων στήριζόμενον, χαρακτηρισμὸν τοῦ Ν. Βάμβα, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν στάσιν αὐτοῦ ἔναντι τῶν Μισσιοναρίων, τοῦ Προτεσταντισμοῦ καὶ τῆς Β. F. B. S. εἰδικώτερον. Χρησιμοποιοῦνται πρὸς τοῦτο ἀπόρρητοι ἐκθέσεις τῶν Μισσιοναρίων Wilson, Hartley καὶ Kennedy, αἱ ὁποῖαι ἐπιτρέπουν τὴν βαθυτέραν μελέτην τῆς προσωπικότητος τοῦ Βάμβα καὶ δὴ καὶ ὡς πρὸς τὴν ἔναντι τοῦ Προτεσταντισμοῦ στάσιν του. Ἐξ ἴσου ἕμως διαφωτίζεται ἡ ἐκλογὴ τοῦ Κ. Τυπάλδου ὡς μεταφραστοῦ (βασικῶς λόγος ἡ ὑπ' αὐτοῦ γνώσις τῆς ἐβραϊκῆς), ὡς καὶ τὰ τῶν συμφωνιῶν Βάμβα καὶ Τυπάλδου μετὰ τῶν ἐκπροσώπων τῆς Β.Ε.

Τὸ Κεφάλαιον Ε' ἐκθέτει τὰ τῆς ἐκπονήσεως τῆς Μετάφρασεως «Βάμβα», τῶν ἐκδόσεων καὶ τῶν ἀναθεωρήσεων τοῦ ἔργου (σελ. 225 ἐ.έ.). Ἡ ἐκπόνησις τῆς μεταφραστικῆς ἔργασίας συνετελέσθη ἐν Κερκύρα (Νοέμβριος 1829-Ἰούλιος 1833), ἐν Σύμφω (Δεκέμβριος 1833-Αὐγούστος 1836) καὶ ἐν Ἀθήναις (-Αὐγούστος 1838). Ἡ ἐκδοτικὴ καὶ ἀναθεωρητικὴ ἔργασία παρετάθη μέχρι τοῦ ἔτους 1850) 51, ὅτε ἐνεφανίσθη ἡ πρώτη ἐπιτομος ἐκδοσις ὁλοκληρῆ τῆς Μετάφρασεως, τὸ δὲ κείμενον αὐτῆς ἔλαβε τὴν ὑπολογικὴν καὶ γλωσσικὴν του μορφήν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐπανεξεδῆθη πολλάκις μετὰ ταῦτα. Ἐν τέλει τοῦ Κεφαλ. (σελ. 259 ἐ.) ἀξιολογεῖται ἡ συμβολὴ ἐνὸς ἐκάστου τῶν καθ' οἰοδὴν ποτε τρόπων μετασχόντων τοῦ ἔργου προσώπων.

Τὸ Κεφάλαιον ΣΤ' ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἡ Μετάφρασις φιλολογικῶς θεωρουμένη» (σελ. 262 ἐ.έ.) ἐκθέτει τὰ μεθοδολογικὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα ἀντιμετώπισεν ἡ Μεταφραστικὴ Ἐπιτροπὴ. Προσέτι διαλαμβάνει περὶ

τῆς μορφολογικῆς ἐξελιξέως τοῦ κειμένου καὶ τῶν λόγων, οἱ ὅποιοι προσέκλιναν ταύτην, ὡς καὶ περὶ τῆς ἐπὶ τῆς Μετάφρασεως ἀσκηθείσης κατὰ καιροῦς φιλολογικῆς κριτικῆς. Εὐστόχως ὁ σ. συμπεραίνει: «Ἡ μετάφρασις ἕμως αὕτη — καὶ ἰδίᾳ ἡ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης — ἀπέβη βασικὸν ὄργανον εἰς χεῖρας τῆς αἰρετικῆς προπαγάνδας ἐν Ἑλλάδι... Τοῦτο δὲ δικαιολογεῖ αἰσθητότερον τὸν ἀντικλησιαστικὸν χαρακτήρα, τὸν ὁποῖον ἡ Μετάφρασις αὕτη προσέλαβεν. Ἡ Μετάφρασις Βάμβα ἐγένετο μᾶλλον, ἵνα ἐξυπηρετηθοῦν τὰ ἔργα τῶν Μισσιοναρίων εἰς τὴν πολυπαθῆ ταύτην γωνίαν τῆς Γῆς, ἢ διὰ τὴν γνωρίσῃ ὁ ἑλληνικὸς Λαὸς τὸν θεῖον λόγον. Ὅθεν τὸ αἴτημα πρὸς δημιουργίαν ἐνιαίας μεταφράσεως τῆς Ἁγίας Γραφῆς εἰς τὴν νεοελληνικὴν ὑπὸ αὐστηρᾶς ἐπιστημονικῆς καὶ ὀρθοδόξου προϋποθέσεως καὶ ὑπὸ τὴν εὐλογίαν καὶ ἔγκρισιν τῆς Ἐκκλησίας ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερον ἔτι νὰ ἰσχύη».

Τὸ Μέρος Γ' ἀνασυνθέτει τὴν εἰκόνα τῆς περὶ τὴν μετάφρασιν «Βάμβα» ἔριδος, θεωρουμένης βασικῶς ὑπὸ τὸ πρίσμα τῶν ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἐρευνηθέντων Ἀρχείων, προκειμένου νὰ ἀποσαφηνισθῇ καὶ ἡ καθ' οἰοδὴν τρόπον ἀνάμειξις τῶν Μισσιοναρίων εἰς ταύτην (σ. 290 ἐ.έ.). Ὁ σ. προβαίνει κατ' ἀρχὴν εἰς γενικὴν θεώρησιν τῆς ἔριδος, ἐκθέτων πρῶτον τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἔναντι τῶν Μισσιοναρίων στάσεως τῶν Ἑλλήνων καὶ ἀποδεικνύων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς ὅσα ὁ Θ. Φαρμακίδης διέλαθεν εἰς τὴν γνωστὴν «Ἀπολογία» του, ὅτι καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν Μισσιοναρίων ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐν Ἑλλάδι δράσεώς των διεκρίνοντο δύο ρεύματα, ἐν φιλοπροτεσταντικῶν - φιλοδυτικῶν καὶ ἐν εὐρύτερον ἀντιπροτεσταντικῶν - ἀντιδυτικῶν, τὸ ὁποῖον ἐθεώρησε τὴν νέαν Μετάφρασιν ὡς κατάλληλον εὐκαιρίαν, ἵνα ἐκφράσῃ τὰς ἔναντι τῶν Μισσιοναρίων διαθέσεις του. Ἀναφερόμενος ἐν συνεχείᾳ ὁ σ. εἰς τὰς διαστάσεις, τὰς ὁποίας ἡ περὶ τὴν μετάφρασιν ἔρις ἔλαβε (σ. 300 ἐ.έ.), οὐχὶ μόνον εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν κοινωνικοπολιτικὴν ζωὴν τοῦ Ἔθνους, ἐπιλέγει ὀρθῶς ὅτι «ἡ ὑπὸ τῶν Μισσιοναρίων εἰσαχθεῖσα εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Ἔθνους Μετάφρασις τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἐπέσπευσε τὴν δημοσίαν σύγκρουσιν συντηρητικῶν καὶ φιλελευθέρων, ἔφερε δὲ εἰς φῶς πάσας τὰς μεταξὺ αὐτῶν σοδοῦσας ἀντιθέσεις. Ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον τοσοῦτον σφοδρῶς ἐπολεμήθη ἡ Μετάφρασις ὑπὸ τῶν συντηρητικῶν, εἶναι, πλὴν τῆς προελεύσεώς της, τὸ γεγονός, ὅτι αὕτη (κατὰ τοὺς συντηρητικούς) ἀπέτελε: τὴν ὑλοποίησιν τῶν ἐπιδιώξεων τῶν φιλελευθέρων (ὡς πρὸς τὸ ἐκκλησιαστικόν, τὸ ἐθνικόν καὶ τὸ γλωσσικόν ζήτημα), εἰς τὴν διάδοσιν δὲ ταύτης ἔδωκε τὴν ἐν τῇ πράξει κατίσχυσιν ἐκείνων». Ἐνταῦθα ἔχει θέσιν καὶ τὸ γενικώτερον συμπέρασμα τοῦ συγγραφέως ὡς πρὸς τὴν τοιαύτην ἔριν: «Οἱ στόχοι τῶν ἀντιδρώντων ἦσαν πλείονες, ἧτοι ὄχι μόνον ἡ Μετάφρασις, ἀλλὰ αὐτοὶ οἱ Μισσιονά-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 353 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 18 τεύχους.

ριοι καὶ οἱ ἐν Ἑλλάδι (δουτικόφρονες) συνεργάται των, ὡς καὶ αἱ δι' αὐτῶν ἀπὸ τοῦ 1833 ἐπιχειροῦμεναι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ μεταβολαί. Οὕτω ἢ μετάφρασις «Βάμβα» ἀπέδῃ τὸ σύμβολον ἐνός εὐρυτέρου ἀγῶνος τῶν συντηρητικῶν κατὰ τῶν φιλελευθέρων, θεωρηθεῖσα ὡς ἡ χαρακτηριστικωτέρα ἔκφρασις τῆς ἐπερχομένης πνευματικῆς ἀλλοιώσεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἔθνους».

Τὸ Κεφάλαιον Η' ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐν τῇ ἔριδι ἀνάμειξιν Τυπάλδου καὶ Βάμβα (σ. 311 ἐ.ε.). Οὕτω ἐπὶ τῇ θάσει καὶ πάλιν ἐν πολλοῖς ἀγνώστων στοιχείων, τῶν πλείστων προερχομένων ἐκ τοῦ ἰδιωτικοῦ Ἀρχείου τῶν ἀδελφῶν Ἰακωβάτων, ἐκτίθενται αἱ ἔνεκα τῆς στάσεως τοῦ Τυπάλδου ἔναντι τῶν Ἄγγλων Μισσιοναρίων καὶ τῆς Μεταφράσεως περιπέτεται αὐτοῦ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν φιλοπροτεσταντικὴν καὶ ὑπὲρ τῆς Μεταφράσεως δραστηριότητα τοῦ Βάμβα. Τὸ κεφάλαιον τοῦτο δοηθεῖ εἰς θαυτέραν γνῶσιν τῆς προσωπικότητος τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν, οἱ ὅποιοι, καίτοι συναδέλφοι ἐν τῇ Ἰονίῳ Ἀκαδημίᾳ καὶ συνεργάται εἰς τὴν μεταφραστικὴν προσπάθειαν, διὰ λόγους ἀρχῶν εὐρέθησαν ἀντιμέτωποι ἐν τῇ καθόλου στάσει αὐτῶν ἔναντι τῶν Μισσιοναρίων καὶ τῆς Μεταφράσεως. Διὰ τῶν σπουδαίων νέων στοιχείων, τὰ ὅποια ἐνταῦθα τὸ πρῶτον ἔρχονται εἰς φῶς, ἄλλαι μὲν πτυχαὶ τῆς δραστηριότητος τῶν δύο ἀνδρῶν φωτίζονται ἐπαρκέστερον, ἄλλαι δέχονται νέαν ἐρμηνείαν καὶ ἄλλαι γίνονται διὰ πρώτην φοράν γνωσταί.

Ἐν τῶν κατ' ἐξοχὴν πρωτοτύπων τμημάτων τῆς ἐργασίας ἀποτελεῖ τὸ κεφάλαιον Θ', ἐν τῷ ὁποίῳ ἐκτίθεται ἡ περὶ τὴν Μετάφρασιν ἔρις ὑπὸ ἄλλην προοπτικὴν, ἥτοι «κατὰ τὴν κρίσιν τῶν Ἄγγλων Μισσιοναρίων» (σ. 345 ἐ.ε.). Αὐτὸς ὁ σ. παρατηρεῖ ὀρθῶς, ὅτι «ἡ θεώρησις τῆς ἔριδος ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς τῶν Μισσιοναρίων, πλὴν τοῦ ὅτι ἀποτελεῖ χρήσιμον πρωτοτυπία, δοηθεῖ εἰς τὸ νὰ εἰσδύσωμεν εἰς τὸν ἰδεολογικὸν κόσμον τῶν προτεσταντῶν Μισσιοναρίων, εἰς τὸν ἐν Ἑλλάδι ρόλον αὐτῶν καὶ τὰς θαυτέρας (καὶ διὰ τῆς Μεταφράσεως) ἐπιδιώξεις των». Ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ πληροφοροῦμεθα, τίνι τρόπῳ οἱ Μισσιονάριοι, ἰδίᾳ δὲ οἱ τῆς Βιβλικῆς Ἐταιρείας, ἔκρινον τὰς κατ' αὐτῶν ἀντιδράσεις ἐκ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου (σ. 345 ἐ.ε.), ἐκ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐκκλησιαστικῶν Ἀρχῶν (σ. 356 ἐ.ε.), καὶ ἐκ τοῦ ἱεροῦ Κλήρου καὶ τοῦ Λαοῦ (σ. 362 ἐ.ε.), ἀλλὰ καὶ ποῖα μέσα ἐχρησιμοποίησαν πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν ἀντιδράσεων τούτων. Ὁφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ἰδίως τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἀποβαίνει λίαν διδακτικὸν διὰ τὴν καὶ σήμερον συντελουμένην συνάντησιν Ὀρθοδοξίας καὶ Προτεσταντισμοῦ ἐν τῷ χώρῳ τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως καὶ τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν, τὸ γεγονός δὲ τοῦτο προσδίδει εἰς τὴν μελέτην τοῦ π. Μετ. λίαν ἐπίκαιρον χαρακτήρα. Ὁ σ. περαιτέρω ἀναφέρεται εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Μισσιοναρίων αἰτιολόγησιν τῶν κατ' αὐτῶν ἀντιδράσεων (σ. 371 ἐ.ε.), ἐπισημαίνων τὸ σφάλμα, τὸ ὁποῖον οὗτοι διέπραττον, ὑπερτονίζοντες τὸν πολιτικὸν παράγοντα καὶ ὑποτιμῶντες συστηματικῶς τὸν ἐκκλησιαστικὸν - θεολογικὸν τοιοῦτον. Ἐπιλέγει δὲ εὐστόχως: «Τοῦτο, νομίζομεν, ἀποδεικνύει τὴν τοιαύτην κρίσιν τῶν Μισσιονα-

ρίων τουλάχιστον ἀπόλυτον καὶ μονομερῆ. Οὕτως ἢ ἄλλως ὅμως ἢ κατὰ τὸν ΙΘ' αἰ. συνάντησις Προτεσταντισμοῦ καὶ Ὀρθοδοξίας ἐτοποθετήθη ὑπὸ τῶν Μισσιοναρίων σαφῶς ἐπὶ πολιτικοῦ πεδίου, τοῦτο δὲ ὑπῆρξεν ἐν τῶν θασιωτέρων αἰτίων τῆς ἀποτυχίας τῆς». Δὲν παραλείπει ὁ σ. νὰ ἀσχοληθῇ καὶ μὲ τὴν φιλοπροτεσταντικὴν δραστηριότητα τῶν ἐν Ἑλλάδι ὑποστηρικτῶν τῶν Μισσιοναρίων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐξέχουσαν θέσιν κατέλαθεν ὁ Θ. Φαρμακίδης (σ. 389 ἐ.ε.). Οὗτοι ἀπετέλεσαν ἕνα τῶν παραγόντων ἐκείνων, οἱ ὅποιοι συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀπρόσκοπτον συνέχισιν τῆς ἐν Ἑλλάδι δραστηριότητος τῶν Προτεσταντῶν Μισσιοναρίων. Νομίζομεν ὅτι δυσκόλως θὰ ἠδύνατο νὰ ἀρνηθῇ τις τὸ ἐν προκειμένῳ συμπέρασμα τοῦ συγγραφέως. «Ἡ ἀνάληψις τῆς ὑπερασπίσεως τῶν Μισσιοναρίων ὑπὸ τῶν φιλελευθέρων Ἑλλήνων ἐδημιούργει εἰς αὐτοὺς αἰσθημα ἀσφαλείας, συνεργοῦσα ἐξ ἄλλου εἰς τὴν ἀμβλυνσιν τῆς ἐπιρροῆς τοῦ κατ' αὐτῶν ἀγῶνος τῆς Ποιμανούσης Ἐκκλησίας. Οὕτω καὶ ἡ Ἐκκλησία καὶ τὸ ἔθνος εὐρέθησαν ἔναντι τῶν Μισσιοναρίων διηρημένα, τὴν δὲ διαίρεσιν ταύτην ἐξεμεταλλεύθησαν ὑπὲρ αὐτῶν ἐκείνοι».

Ἡ ἐργασία τοῦ π. Μετ. περατοῦται μὲ τὴν ἐκθεσιν τῶν ἀπόψεων τῶν Ἄγγλων Μισσιοναρίων περὶ τῆς ἔναντι αὐτῶν στάσεως τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας (1828-1845). Θεωροῦμεν καὶ πάλιν ὀρθὴν τὴν κρίσιν τοῦ σ. ὡς πρὸς τὴν ἀποδεικτικὴν σημασίαν τῶν μαρτυριῶν τῶν Μισσιοναρίων. Γράφει: «...Αἱ ἐκθέσεις τῶν Μισσιοναρίων συνιστοῦν ἀντικειμενικὰ κριτήρια διὰ τὴν ὀρθὴν ἐκτίμησιν τοῦ προδλήμματος τούτου, διότι ἐλλείπει ἐξ αὐτῶν τὸ πάθος καὶ ἡ μονομέρεια ἐνίοτε τῶν ἡμετέρων. Βεβαίως τὴν προκειμένην ἔρευναν δὲν ἐνδιαφέρει τόσοσιν ἡ πρόθεσις τῶν ἡμετέρων, ὅσον τὸ ἀποτελεσμα ἐκάστης ἐνεργείας, τὸ ὁποῖον ἢ ἀνεχαιτίσεν ἢ ἠδύνησεν τὸ ἔργον τῶν Μισσιοναρίων. Ἄρα καὶ ἐκεῖ ἔπου οἱ Μισσιονάριοι, ἐρμηνεύοντες ἐπὶ τῇ θάσει ὀρισμένων προϋποθέσεων τὰ πράγματα, εἶναι δυνατόν νὰ μὴ ἐκτιμοῦν ὀρθῶς τὰς πραγματικὰς προθέσεις τῶν προσώπων, ἢ γνῶμη των δὲν στερεεῖται ἐνδιαφέροντος, διότι δι' αὐτῆς μανθάνομεν ἐξ αὐτῶν τῶν ἰδίων, ποῖα ἐνεργεῖαι τῶν ἡμετέρων, ἐκ τῆς Πολιτείας ἢ ἐκ τῆς Ἐκκλησίας —ἀδιακρίτως—, διηκούσαν τὴν κίνησιν των ἐν Ἑλλάδι». Πιστεύομεν ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ σ. τεθεῖσα τοιαύτη προοπτικὴ εἶναι ἡ ἀρμόζουσα, ἵνα δυνηθῇ τις νὰ ἀποτιμῆσθαι ὀρθῶς τὰς ἔναντι τῶν Μισσιοναρίων ἐνεργείας τῶν Ἑλληνικῶν Κυβερνήσεων κατὰ τὴν κρίσιν μὴ πράγματι ἀπὸ τοῦ 1828 μέχρι τοῦ 1845 περίοδον. Τὸ συμπέρασμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ καταλήγει ὁ σ., εἶναι ἄκρως διδακτικὸν καὶ διὰ τὸν σημερινὸν Ἑλληνισμόν, ὁ ὁποῖος ἐπίσης ἐντὸς τοῦ ἰδεολογικοῦ χάους τῆς ἐποχῆς μας ἀγωνίζεται διὰ τὴν ἐπιβίωσιν του, ἥτοι τὴν διατήρησιν τῆς δικαιοῦς ὑποστάσεώς του. Γράφει οὕτω ὁ π. Μετ.: «Οὐδέποτε ἄρα ἠδύνηθη τὸ ἔθνος σύσσωμον νὰ λάθῃ θέσιν ἔναντι τῶν παντὸς εἶδους ξένων ρευμάτων, ἀφήνον τοῦναντίον αὐτὸ ἑαυτὸ νὰ παρασύρεται εἰς τὴν δίληπν τῶν ξένων ἰδεολογιῶν καὶ συμφερόντων. Οὕτω οἱ Μισσιονάριοι καὶ τὸ ἔργον των, οἰκειοποιηθέντα ὑπὸ μεγάλης μερίδος τοῦ πολιτικοῦ κόσμου καὶ τοῦ Λαοῦ, ἐνεσωματώθησαν

Η ΕΟΡΤΗ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΣΚΕΠΗΣ ΤΗΣ ΥΠΕΡΑΓΙΑΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ*

Συνεορτάζομεν μεγαλοπρεπῶς κατ' ἔτος τὴν εορτὴν τῆς Ἁγίας Σκέπης τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου μετὰ τῆς Ἐθνικῆς Ἑορτῆς τῶν Νικητηρίων τῆς 28ης Ὀκτωβρίου 1940, ἀκολουθοῦντες «τὴν εὐσεβῆ ἡμῶν Παράδοσιν καὶ γεραίροντες τὴν κατατρόπωσιν τοῦ ἰσχυροτάτου ἐπιδρομέως, ὡς μεγαλουργίαν τῆς Ὑπερμάχου Στρατηγοῦ, ἡ ὁποία περισκεπούσα τὸν Ἑλληνικὸν Στρατὸν, περιέσωσε πάντας ἡμᾶς ἀσινεῖς ἀπὸ τῶν ἐχθρικῶν προσβολῶν»¹.

Ἑορτάζομεν ἀπὸ κοινοῦ «τὴν ἀνάμνησιν... τῆς Σκέπης τῆς Ὑπεραγίας Ἀειπαύτης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας, τῆς πάντοτε καὶ κατ' ἐξαίρετον τρόπον σκεπούσης τὸ εὐσεβὲς ἡμῶν Ἔθνος, ὡς πάλαι ἔσκεπε τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων»².

Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην, ὡς ἀναφέρει ὁ λειτουργὸς ἱερεὺς, ἡμεῖς, κοῖ ἄρχοντες ἡμῶν καὶ πᾶσα

* Ὁμιλία μεταδοθεῖσα ἐκ τοῦ ραδιοφωνικοῦ σταθμοῦ Υ.Ε.Ν.Ε.Δ. Τριπόλεως τὴν 28 - 10 - 1978.

1. Ἡμερολόγιον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, 1977, σ. 144.

2. Συναξάριον μηνὸς Ὀκτωβρίου, σ. 171.

συναγωγῇ λαοῦ ἐπὶ ταῦτο συναγόμενοι ἀνάμνησιν ἐπιτελοῦμεν ἔργου θαυμαστοῦ καὶ μεγάλου, τὸ ὁποῖον ἡ δεξιὰ τοῦ Κυρίου εἰργάσατο ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν, εἰς ἐνδειξὴν ὅτι ἡμέρα Κυρίου ἐπὶ πάντα ὑβριστὴν καὶ ὑπερήφανον καὶ ἡμέρα πτώσεως ἐπὶ πάντα ὑψηλὸν καὶ μετέωρον· τοὺς γὰρ ἐνδόξους συνετάραξεν ὁ Κύριος μετὰ ἰσχύος καὶ τοὺς ὑψηλοὺς τῆ ὕβρει συνέτριψε μετὰ δυνάμεως»³.

Ἄνευφημεῖ σύμπασα ἡ Ἑλλάς «τὴν Ἀειπαρθένον Κόρην καὶ τὴν Ἀγνὴν Θεοτόκον, τὴν συμμαχίαν καὶ σκέπην τῶν πολεμουμένων καὶ ἐξαιρέτως τὴν καταφυγὴν καὶ τὴν ἐτοίμην βοήθειαν ἡμῶν»⁴.

Εὐχαριστήριον αἴνεσιν ἀναμέλλει σήμερον ὁ εὐσεβὴς Ἑλληνικὸς λαὸς καὶ εορτὴν ἄγει ὑπερλαμπρον, διότι διὰ τῆς φωταυγοῦς Σκέπης τῆς Ἀγνῆς Θεοτόκου καὶ διὰ τῆς ἐλπίδος τῆς ὑψηλῆς προστασίας τῆς ἔλαβε θάρρος καὶ κατετρόπωσε τὸ θράσος τῶν ἐχθρῶν καὶ διὰ τοῦτο ἀνακράζει μετὰ τοῦ ἱεροῦ Ὑμνοῦ: «Σὺ μου σκέπη καὶ πρόμαχος

3. Ἡμερολόγιον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, 1977, σ. 144.

4. Μηναιὸν Ὀκτωβρίου, Δοξ. τῶν αἰῶνων, σ. 174.

εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Ἔθνους, θεωρούμενα πλέον οὐχὶ ὡς τὸ ξέρον, ἀλλ' ἐσωτερικόν τι θέμα, τὸ ὁποῖον ἦτο φυσικὸν νὰ μὴ ἔχη μόνον φίλους, ἀλλὰ καὶ ἀντιπάλους... Ἄν οἱ Μισσιονάριοι δὲν ἐπέτυχον τελικῶς νὰ πραγματοποιήσουν τὰς ἐν Ἑλλάδι ἐπιδιώξεις των καὶ ἂν ὁ Προτεσταντισμὸς ἔμεινεν ὡς ξέρον σῶμα ἐν Ἑλλάδι, ὀφείλεται ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὴν συντηρητικὴν παράταξιν τοῦ ἱεροῦ Κλήρου καὶ εἰς τὴν προσηλωμένῃν εἰς αὐτὴν μεγάλῃν μάζαν τοῦ ὀρθοδόξου Ἑλληνικοῦ Λαοῦ». Ἡ ἐργασία κατακλείεται μὲ τὰ Ἐπιλεγόμενα (σ. 411-417) καὶ Πίνακα τῶν κυριωτέρων ὀνομάτων, Ἑλληνικῶν καὶ ξένων (419-423). Πολὺ ὅμως θὰ ἐδοθεῖτο ὁ ἀναγνώστης, ἐὰν προσετίθετο καὶ Πίναξ Ὄρων καὶ Θεμάτων.

Ὁ σ. ἔκρινε σκόπιμον νὰ παραθέσῃ ἐν τέλει Παράρτημα Ἐγγράφων ἐξ 60 σελίδων, ἐν τῷ ὁποίῳ δημοσιεύει 19 κείμενα ἐκ τῶν ἐρευνηθέντων ὑπ' αὐτοῦ Ἀρχείων. Πάντα τὰ κείμενα ταῦτα, πλὴν τῶν δύο πρώτων, εἶναι ἀνεκδότα καὶ οὕτω ἡ ἔκδοσις των βοηθεῖ εἰς τὸ νὰ ἔλθῃ ὁ ἀναγνώστης εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν μὲ χαρακτηριστικὰ δείγματα τῶν πηγῶν, τὰς ὁποίας ἐχρησιμοποίησεν ὁ π. Μετ. Ὡς δὲ αὐτὸς ὁ σ. παρατηρεῖ ἐν τῷ Προλόγῳ του: «Ἡ ἐν τῷ Παραρτήματι δημοσιεύσις ἀριθμοῦ τινος ἀνεκδότων ἐγγράφων —ἀποτελούντων ἐλάχιστον τμήμα τοῦ πηγαιῶν ὕλικου τῆς παρούσης ἐργασίας— ἐπιτρέπει εἰς τὸν ἀναγνώστην νὰ ἔλθῃ

εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν μὲ τὰς Πηγὰς, ἀποδεικνύουσα συνάμα καὶ διὰ τῶν ὀλίγων τούτων κειμένων τὴν ἀντικειμενικότητα τῆς ἡμετέρας ἐρεύνης».

Τοιοῦτον τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπὶ διδακτορία διατριβῆς τοῦ π. Γεωργίου Μεταλληνῶ. Ὁ συγγραφεὺς εὐρέθῃ προὐγκώδους ἀρχεῖου ὕλικου, κατώρθωσε δὲ διὰ τῆς μακροχρονίου πείρας του εἰς τὴν ἀρχεῖου ἐρευναν καὶ τῆς ἀρτιωτάτης καταρτίσεώς του εἰς τὴν προβληματολογίαν τῆς Νεωτέρας ἡμῶν Ἱστορίας, πολιτικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς, ὡς ἐπίσης χάριν τῆς ὑπ' αὐτοῦ γνώσεως τῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν, νὰ δαμάσῃ ἐπιτυχῶς τὸ εἰς τὴν διάθεσίν του τεράστιον ὕλικον καὶ νὰ παρουσιάσῃ μίαν πληρεστάτην ἐργασίαν, ἡ ὁποία βοηθεῖ ὄχι μόνον τοὺς Θεολόγους, ἀλλὰ καὶ τοὺς Φιλολόγους καὶ Ἱστορικοὺς καὶ αὐτοὺς τοὺς Κοινωνιολόγους πρὸς κατανόησιν μιᾶς ἐξόχως σημαντικῆς πτυχῆς τῆς Νεωτέρας ἡμῶν Ἱστορίας. Ὅθεν πιστεύομεν, ὅτι ἡ παρούσα ἐργασία δύναται νὰ συμβάλῃ θετικῶς εἰς τὴν πορείαν τοῦ σημερινοῦ Διαχριστιανικοῦ Διαλόγου καὶ ὡς ἐκ τούτου θὰ ἀναγνωσθῇ μετ' ἐνδιαφέροντος οὐχὶ μόνον ὑπὸ τῶν εἰδικῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν ἐρασιτεχνικῶς ἀσχολουμένων περὶ τὴν μελέτην τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος.

Κ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ
Ἀκαδημαϊκός

καὶ μέγα προπύργιον καὶ σὲ ὑμνῶ Παναγία, τῇ χάριτί σου σφῶζόμενος, ἀλλὰ καὶ μελλόντων θλιβερῶν πειρατηρίων, ρῦσαί με Δέσποινα»⁵.

Πράγματι, οἱ Ἕλληνες Ὀρθόδοξοι Χριστιανοί, γαλουχηθέντες διὰ μέσου τῆς πολυκυριάντου Ἐθνικῆς καὶ Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας των διὰ τῶν διδασκαλιῶν τῆς Π. Διαθήκης, ἀποτελούσης τὴν πρᾶξιόνισιν τῆς Καινῆς, ἐνεθυμήθησαν τὸ γεγονός των Ἰσραηλιτῶν καὶ τῆς Σκηνηῆς τοῦ Μαρτυρίου, τὸ ὁποῖον εἶχεν ὡς ἀκολουθῶς: Ὅταν οἱ Ἰσραηλίται ἐπέστρεφον ἐξ Αἰγύπτου εἰς τὴν χώραν των καὶ εὐρίσκοντο εἰς τὴν ἔρημον, ὁ Μωϋσῆς ἔλαθε θεῖαν ἐντολὴν νὰ κατασκευάσῃ τὴν Σκηνὴν τοῦ Μαρτυρίου, ἡ ὁποία ἦτο ὁ φορητὸς ναὸς των. Ὅταν ἐτελείωσεν ἡ κατασκευὴ τῆς, ἦλθε καὶ ἐκάλυψε αὐτὴν νεφέλη ἐξ οὐρανοῦ. Ἡ νεφέλη αὕτη παρέμεινεν ὅλην τὴν ἡμέραν ἐπ' αὐτῆς καὶ τὴν νύκτα μετεβάλλετο εἰς ἓν εἶδος πυρός. Οὕτως ἐγένετο πάντοτε. Νεφέλη ἐκάλυπτε τὴν Σκηνὴν κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας καὶ εἶδος τι πυρός κατὰ τὸ διάστημα τῆς νυκτός. Ὅταν δὲ ἀνυψοῦτο καὶ ἀπεσύρετο αὕτη ἀπὸ τὴν Σκηνὴν, οἱ Ἰσραηλίται ἀνεχώρουν καὶ ἐστρατοπέδευον εἰς τὸν τόπον, εἰς τὸν ὁποῖον θὰ ἐσταματοῦσεν ἐκεῖνη. Διὰ τῆς προσταγῆς αὐτῆς τοῦ Κυρίου, τῆς στάσεως δηλ. καὶ τῆς ἀναχωρήσεως τῆς νεφέλης, ἔπρεπε οἱ Ἰσραηλίται νὰ στρατοπεδεύουν καὶ νὰ ἀναχωροῦν⁶. Οὕτως ὠδηγήθησαν σῶοι εἰς τὴν εὐλογημένην πατρίδα των.

Ἡ νεφέλη αὕτη ἦτο τὸ ὄρατον σημεῖον διὰ τοῦ ὁποῖου ὁ Κύριος ἐπροσάτευε τοὺς Ἰσραηλίτας, καὶ προετύπου τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον⁷, τὴν ἀναδειχθεῖσαν προστάτιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνος, ὅταν ἐκινδύνευεν ἀπὸ βαρβάρους ἐπιδρομείς, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους, ὅταν οἱ φιλόχριστοι κάτοικοι ἠγωνίζοντο ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου καὶ ὑπὸ τὴν Σκέπη τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου.

Ἐγνώριζεν ὁ εὐσεβὴς λαὸς τὸ ὄραμα τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου τοῦ κατὰ Χριστὸν Σαλοῦ καὶ τοῦ συμπαρόντος μαθητοῦ αὐτοῦ Ἐπιφανίου ἐπὶ αὐτοκράτορος Λέοντος τοῦ σοφοῦ (886-912), ὅπερ εἶδον εἰς τὸν ναὸν τῶν Βλαχερνῶν καὶ περὶ ὧραν δ' κατὰ τὴν παννύχιον τῆς νυκτός ἐκεῖνης, καθ' ἣν οἱ Ἀγαρηνοὶ ἠπειλοῦν τὴν Βασιλεύουσαν. Ἀναφέρει ὁ πρεσβύτερος τοῦ ναοῦ τῆς Σοφίας τοῦ Θεοῦ Νικηφόρος, ὁ γράψας καὶ τὴν βιογραφίαν τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, ὅτι «εἶδον ὁ Ἀνδρέας καὶ ὁ Ἐπιφάνιος κατὰ τὴν ὀλονύκτιον ἀγρυπνίαν μεγαλοπρεπῆ γυναῖκα βαίνουσαν ἀπὸ τῆς ὠραίας πύλης, μετὰ φοβερᾶς ἀκολουθίας (ὄψικίου) ἐξ ἀγίων λευχειμονούντων καὶ ψαλλόντων ἱεροὺς ὕμνους καὶ ὑποβασταζομένην ὑπὸ τοῦ ἁγ. Προδρόμου. Ἡ γυνή, κλίνας τὰ γόνατα, ἐπὶ μακρὸν προσοικηθῆ ὑπὲρ τοῦ

περιεστώτος λαοῦ, ἀποβαλοῦσα δὲ κατόπιν τό, ὅπερ ἐπὶ κεφαλῆς ἔφερεν ἀπαστράπτων μέγα καὶ φοβερόν «μαφόριον», ἤπλωσε αὐτὸ ὡς Σκέπη ἐπὶ τοῦ λαοῦ μεθ' ὃ λαβοῦσα αὐτὸ μεθ' ἑαυτῆς ἀπεχώρησε» (Σημ. 7α: Γ. Παπαμιχαήλ, Πρόλογος εἰς τὴν Ἀκολουθίαν τῆς Ἁγίας Σκέπης, ἐκδ. προνοία τοῦ Ἄρχ.) τοῦ Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σπυρίδωνος, ἐν Ἀθήναις τῷ 1952).

Ἐκεῖνη, τείνουσα εὐήκοον οὖς εἰς τὴν φωνὴν τῶν πονεμένων καὶ ἀντιλαμβανομένη τὸν πόνον τῶν ἀδικουμένων, διότι καὶ ἡ ἰδία προσεβλήθη διὰ τοῦ τορπιλισμοῦ τοῦ θωρηκτοῦ ΕΛΛΗ εἰς τὴν Τῆνον, ἐγένετο ἡ Ὑπέρμαχος Στρατηγὸς καὶ κατὰ ποικίλους τρόπους ἐχάριζε τὴν νίκην εἰς τὸν Στρατόν μας ὑψηλὰ εἰς τὰ Βορειοηπειρωτικὰ Βουνὰ καὶ Μακεδονίαν.

Ἦδη ἀπὸ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους ἡ εἰκὼν τῆς Θεοτόκου ἀποτελεῖ τὸ ἱερώτερον κειμήλιον πάσης οἰκογενείας καὶ ἐνώπιόν τῆς γονατίζει ἡ μητέρα, ἡ ἀδελφή, ἡ σύζυγος καὶ τὰ παιδιὰ τοῦ στρατευομένου προστάτου των καὶ τὴν παρακαλοῦν νὰ ἐπιστρέψῃ ὁ ἀγαπημένος των νικητής. Ἐμπροσθέν τῆς καίει ἡμέραν καὶ νύκτα τὸ καντήλι, ὅπως ἡμέρα καὶ νύκτα εἶναι ἐστραμμένη ἡ σκέπη τῶν πιστῶν εἰς τὴν προστασίαν καὶ βοήθειαν τῆς Παναγίας νὰ κάμῃ τὸ θαῦμα τῆς καὶ νὰ σώσῃ τὸ Ἔθνος.

Μὲ αὐτὴν τὴν πίστιν ἀποχαιρετοῦσαν καὶ οἱ φαντάροι τοῦ '40 τὰς οἰκογενείας των, ἀλλὰ καὶ μετὰ αὐτὴν τὴν πίστιν οἱ δικοὶ των τοὺς κατευώδωναν. » Ἀἴντε, παιδί μου στὸ καλὸ καὶ ἡ Παναγία μαζί σου», ἔλεγε ἡ μητέρα στὸ παιδί τῆς. «Πήγαινε στὸ καλὸ καὶ θὰ σοῦ τάξω μία λειτουργία εἰς τὴν ἀφέντρα μας», ἔλεγε ἡ ἄλλη. «Μὴ φοβᾶσαι, παιδί μου, πάρε αὐτὴν τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας μαζί σου νὰ σὲ προστατεύῃ», ἐπανελάμβανε μία ἄλλη. Καὶ ἀναχωροῦντες οἱ στρατιῶται μας, αἱ οἰκίαι των εἶχον μεταβληθῆ εἰς τόπον προσευχῆς συνεχοῦς τῶν ἰδικῶν των. Πολλὰ δέ, πάμπολλα ὀλονύκτιοι ἀγρυπνίαι ἐγένοντο ἀπὸ τοὺς εὐσεβεῖς ἱερεῖς μας, ὁ δὲ τότε ἀοίδιμος Ἄρχ.) τοῦ Ἀθηνῶν κυρὸς Χρυσανθος συντάξεν ἰδίαν προσευχὴν τὴν ὁποῖαν ἔλεγον οἱ στρατιῶται μας, καὶ ἐκ τῆς ὁποίας ἀναφέρω ἓν ἀπόσπασμα: «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ... Σ' εὐχαριστοῦμεν γιὰ τὴν δύναμη καὶ τὴν βοήθεια ποὺ δίνεις στὸ Στρατό μας καὶ σὲ παρακαλοῦμε νὰ εἶσαι πάντα μαζί μας καὶ νὰ τὸν προστατεύῃς. Σὲ παρακαλοῦμε, στίς ἡμέρες αὐτὲς τοῦ πολέμου, φύλαξε ἀπὸ κάθε κακὸ τοὺς γονεῖς μας, τοὺς δασκάλους μας, τοὺς συμμαθητὰς μας, τὸ μέρος ποὺ μένομε καὶ ὀλόκληρη τὴν Ἑλλάδα μας. Βοήθησε Κύριε τὴν Πατρίδα μας νὰ τελεωκῶσῃ τὸν ἀγῶνα τῆς μετὰ ΝΙΚΗ, καὶ χάρισε σ' ὀλόκληρο τὸν Κόσμο σου, τὴν εἰρήνην, τὴν δικαιοσύνην, τὴν ἀγάπην»⁸.

5. Αὐτόθι, σιχ. προσόμ. γ', σ. 167.

6. Ἀριθμ. Θ' 15 - 18.

7. Μηναῖον Ὀκτωβρίου, Ἰδιόμ. Λιτῆς σ. 167. Σημ. 7α.

8. Ὁρθόδ. Τύπος, 15 Ὀκτωβρίου 1977, σ. 3. Σημ. 86.

Ἄλλα καὶ οἱ ἴδιοι οἱ στρατιῶται μας παρηκολούθουν τὴν θεϊαν λειτουργίαν, τὴν ὁποίαν ἐτέλουν οἱ στρατιωτικοὶ ἱερεῖς, μετελάμβανον τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ἔφερον δὲ μαζί τῶν τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας μας ἢ τὸν εὐλογημένον Σταυρὸν καὶ διεκέρυττον ὅτι ἠγωνίζοντο διὰ τὴν Θρησκείαν τῶν, τὸ Ἔθνος τῶν, τὴν οἰκογένειάν τῶν. Τὴν ἰδίαν πίστιν εἶχον καὶ οἱ γενναῖοι ἀξιωματικοὶ τῶν.

Ὁ ὑποστράτηγος Κατσιμήτρος Χαράλαμπος εἰς τὴν ἡμερησίαν διαταγὴν τῆς 28ης Ὀκτωβρίου ἔλεγεν:

«... Ὁ Θεὸς ἄς βοηθήσῃ τὸν τίμιον ὑπὲρ Πατρίδος ἀγῶνα μας καὶ ἄς εὐλογήσῃ τὰ ὄπλα μας, διότι θὰ ἀγωνισθῶμεν ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἐστιῶν καὶ ὑπὲρ ἐλευθερίας». (Σημ. 8α: Χ. Ι. Κολιάτσου. Σελίδες δόξης σ. 32). Ὁ θρυλικὸς Δαβάκης ἔγραφεν ἐπίσης, λακωνικὰ εἰς τὴν ἡμερησίαν διαταγὴν τῆς 28ης Ὀκτωβρίου: «Ἀξιωματικοί, Ὑπὸ κοὶ καὶ ὀπλίται, φανήτε Ἕλληνας καὶ κρατήστε τὰ ὄπλα μὲ πίστιν πρὸς τὸν Θεόν». Ὁ ἴδιος, κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν ἐπιχειρήσεων, μετέβη ἀπὸ τὸ Ἐπιτελεῖον τῆς Πίνδου εἰς τὴν Ἱερὰν Μονὴν τῆς Παναγίας τῆς Κλαδῶρης, τέσσαρας ὥρας μακρὰν, «διὰ νὰ διανυκτερεύσῃ καὶ προσευχηθῇ». Διότι, ὅσον καὶ ἂν προκαλῆ τὴν θυμηδίαν πολλῶν σημερινῶν νοσηρῶς προσδευτικῶν, ὁ ἐπιστήμων ἐκεῖνος τῆς στρατιωτικῆς τέχνης καὶ ἀτρόμητος πολεμάρχης, ἔτρεφε βαθεῖαν θρησκευτικὴν πίστιν καὶ ἐθεώρει τὸν παράγοντα τοῦ θείου ὡς ἓνα τῶν βασικῶν συντελεστικῶν τῆς ἐκβάσεως τῶν μαχῶν» (Ἐφημ. Ἑοτία, 31.8.78, στ. 4, Ἱστορήματα, Ἐνδοξος Τραυματίας, ὑπὸ μνήμονος). Τότε, «τὸ ἔθνος εἶχε μεταβληθῆ εἰς στρατόπεδον προσευχῆς πρὸς τὸν δυνάμενον σώζειν ἐκ θανάτου»⁹.

Ὅμως «ἰδιαίτερας ἐξάρσεως εἶναι καὶ ἡ ἐν κινδύνῳ ὁμαδικὴ στρεφὴ τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὴν Θρησκείαν καὶ ἡ ἀναζήτησις τῆς θείας βοηθείας. Οὐδέποτε ἄλλοτε ἢ κατὰ βάθος θρησκευοῦσα ψυχὴ τῶν Ἑλλήνων ἀναπέμπει μετὰ τηλικαύτης πίστεως καὶ θέρμης τό: Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία, ὅσον ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πολέμου. Οὐδέποτε ἄλλοτε ἢ Ἐκκλησία διὰ τοὺς Ἕλληνας εὐρίσκεται τόσοσὺν πλησίον, ἀναζητουμένη ὑπ' αὐτῶν, τιμωμένη καὶ σεβόμενη, ὅσον ἐν καιρῷ πολέμου. Καὶ ἀποδεικνύεται τοιοῦτοτρόπως πόσον ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ εἶναι συνδεδεμένη μὲ τὴν θρησκείαν τῶν προγόνων τῆς, μὲ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν Ὀρθοδοξίαν, ὅσον καὶ ἂν πολλάκις παρασυρόμενος ὁ Ἕλληνας ὑπὸ σκοτίων δυνάμεων ἔξωθεν, ἐμφανίζεται ῥέπων εἰς ἀνεπιπρόπτους πράξεις, ἐφαμάρτους καὶ ἐπιβλαβεῖς». (Σημ. 9α: Κ. Γ. Μπόνη, Η 28η ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1940 ΩΣ ΕΜΠΝΕΥΣΙΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΧΗ

ΔΙ' ΗΜΑΣ ΣΗΜΕΡΟΝ, ἐν Ἐκκλησίᾳ, 15 Ὀκτωβρίου 1977, τ. Α' ἀριθμ. 21, σ. 366).

«Ἀναμφιβόλως ὅμως, ὑπεράνω τῶν τρικυμιῶν τοῦ βίου καὶ τῶν ἀναριθμητῶν κακῶν ποῦ μᾶς ἐπισωρεύει ὁ πόλεμος, ὑψοῦται εἰς τὴν ψυχὴν μας ἡ πρὸς τὸν Θεόν καὶ Σωτῆρα Χριστὸν θερμουργὸς πίστις, ἡ ὁποία διαλύει πάραυτα τὰς φαντασιώσεις τῆς ἀμφιβολίας καὶ ὀλιγοπιστίας καὶ δημιουργεῖ ἐντὸς μας τὴν μεγαλοψυχίαν ἐκείνην, ἡ ὁποία μᾶς κἀμνει νὰ ὑπομένωμεν τὰ πάνδεινα ἐν καρτερίᾳ καὶ γενναιότητι καὶ νὰ ἀναδεικνυώμεθα ἀληθεῖς ἥρωες τρόπαια στήνοντες καὶ ἐπινικίους πανηγύρεις μεταπολεμικὰς ἐπιτελοῦντες». (Σημ. 9β. Κ. Γ. Μπόνη, ἄρθρ. Η 28η ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1940 ΩΣ ΕΜΠΝΕΥΣΙΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΧΗ ΔΙ' ΗΜΑΣ ΣΗΜΕΡΟΝ, ἐν Ἐκκλησίᾳ, 15 Ὀκτωβρίου 1977, τ. Α' ἀριθμ. 21).

Καὶ τὰ θαύματα ἐγένοντο, διότι ὑπῆρχεν ἡ πίστις τῶν ἀνθρώπων καὶ ἡ θεία ἐνέργεια διὰ μέσου τῆς Θεοτόκου.

Οἱ πολεμήσαντες ἐκεῖ ἐπάνω εἰς τὰ Ἡπειρωτικὰ βουνὰ ἔχουν νὰ μᾶς ἀφηγηθῶν προσωπικῶς πολλὰ θαύματα τῆς Παναγίας, τὰ ὁποία συνέβησαν τὴν ὥραν τοῦ πολέμου, ἀλλ' ὁ κῶρος δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ περιγράψωμεν ταῦτα.

Ὁ σχολιαστὴς τοῦ περ. «Ἐφημέριος» ἀναφέρει εἰς σχολίον του ὑπὸ τὸν τίτλον: Ἡ Ἡμέρα τοῦ «ΟΧΙ», ὅτι, «τὸ θαῦμα ἐκεῖνο, ἀθάνατον κόσμημα τῆς Ἱστορίας μας, ὀφείλεται εἰς τὴν φιλοπατρίαν καὶ τὴν γενναιότητα. Ὀφείλεται ὅμως καὶ εἰς τὴν θρησκευτικὴν πίστιν, παράγοντα σπουδαῖον εἰς ὅ,τι λαμπρὸν ἐπετέλεσε τὸ Γένος μας κατὰ τὸν υπερτρισεχιλιετῆ βίον του. Τὸ δίκαιόν του ὁ ἑλληνικὸς λαὸς τὸ ἀπέθεσεν εἰς χεῖρας τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Παναγίας καὶ μὲ ψυχικὴν δύναμιν, ἀντλουμένην ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου, ἀνεδείχθη πάλιν πρωταθλήτης καὶ πρότυπον δι' ὅλους τοὺς λαοὺς εἰς τοὺς ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνας». (Σημ. 9γ. «Ἐφημ.» 15 Ὀκτωβρίου 1977, ἀριθμ. 20, σ. 540).

Διὰ ταῦτα δικαίως οἱ ἐπιζήσαντες ἀνήγειραν τῇ εὐγενῇ φροντίδι καὶ ἄλλων εὐσεβῶν χριστιανῶν τὸν Ναὸν τῆς Ἁγίας Σκέπης εἰς τὸν Συνοικισμὸν Παπάγου Ἀττικῆς. Ἡ δὲ VIII Μεραρχία κατεσκεύασεν εἰς τὸν κῶρον ἔνθ' ἦτο τὸ Στρατηγεῖον κατὰ τὴν μάχην τοῦ Καλαπικίου εἰκονοστάσιον καὶ καθ' ἕκαστον ἔτος ψάλλεται τρισάγιον.

Ἐπίστευον πάντες οἱ Ἕλληνας ὅτι ἀποτελοῦμεν τὸ «Ἔθνος τῆς τῶ ἁγίων»¹⁰, «τὸ Ἔθνος τὸ ἐκλεκτόν τῆς»¹¹, τὸ «ποιμνίον τῆς»¹², τὸν «κλή-

10. Μηναιὸν Ὀκτωβρίου ΚΗ', Δοξ. ἑτερ. προσ. ἤχος πλ. 6', σ. 165.

11. Αὐτόθι, τροπ. γ', ὠδ. γ', Κανόν. α' ὁ. 169.

12. Αὐτόθι, Δοξ. τῶν στικ. προσ., ἤχ. πλ. δ', σ. 167.

9. Αὐτόθι, σ. 2. Σημ. 9α, 9β, 9γ.

ρον της»¹³, τὸ «Γένος της»¹⁴, τὸ «Γένος τῶν Ἑλλήνων»¹⁵, ὅτι εἴμεθα προστατευόμενα «νοσσία της»¹⁶, καὶ ὁ «πιστὸς καὶ φιλόθεος λαὸς της»¹⁷. Ἡμεῖς δὲ πάλιν ἐθεωρούσαμεν ταύτην ὅτι εἶναι «Ἡ Ἄνασσα ἢ Ἀγνή, ἢ ὑπερκόσμιος»¹⁸, «ἢ νοητὴ νεφέλη»¹⁹, «ἢ νομικὴ νεφέλη»²⁰, ἢ «φωταυγὴς νεφέλη»²¹, ἢ «νομικὴ κιβωτός»²², «ἢ βασιλὴς ἢ κεκοσμημένη κροσσωτοῖς τοῦ Πνεύματος»²³, «ἢ Πάμφωτος Σκέπη»²⁴, «ἢ θαυμαστὴ καὶ ἀστραπόμορφος Σκέπη»²⁵, ἢ σκεπάουσα πᾶσαν ψυχὴν.

Δικαίως προτρέπει ὁ ἱερός ὑμνωδὸς νὰ ὑμνήσῃ προθύμως καὶ ἐν χαρᾷ «τῶν Ὁρθοδόξων Ἑλλήνων ἅπαν τὸ σύστημα τὴν Παναγίαν Σκέπη, τῆς ἀγνῆς Θεοτόκου»²⁶, διότι ἡ Παρθένοσ εἶναι «βοήθεια ἀσφαλὴς καὶ θερμὴ ἡμῶν ἀντίληψις»²⁷. Ὅπως διὰ τῆς Ἀγίας Σκέπης της ἡ Παρθένοσ ἐρρύσατο τὴν Βυζαντίδα²⁸ ἐκ πολυτρόπων κινδύνων, οὕτως ἀπήλλαξε τοῦ Ἑλληνικοῦ της Ἔθνους ἐκ τῆς ἀλλοεθνοῦς ἐπιδρομῆς τῶν Ἰταλῶν καὶ Γερμανῶν. Διὰ τῆς ἰδικῆς της ἀρωγῆς πιστῶσ οἱ Ἕλληνες «ἤσαν νίκης τρόπαιον κατὰ τῶν πολεμίων»²⁹. Διὰ τῆς κραταιᾶς Σκέπης της, ἐλύτρωσε τὸ ἔθνος ἐκ πολυειδῶν συμφορῶν, συνεμάχησεν «ἀοράτως ἐν ὑψηλῶ βραχίονι»³⁰, κατέρραξε τὰς φάλαγγας τῶν πολεμίων καὶ θαυμαστῶσ ἴθυσσε τὴν κληρονομίαν της»³¹. «Ἦλπισεν ὁ στρατὸς εἰς τὴν Σκέπη τῆς Παρθένου καὶ διὰ τοῦ κράτους τῆς ἰσχύος Της, ἰσχυρὸς ὠράθη εἰς τοὺς ἐπιτιθεμένους»³². Ὡς νεφέλη φωτὸς ἐφαπτοῖ τὴν Σκέπη τῆς, ἡ Θεοτόκος Ἀγνή, καὶ σκέπει περιφανῶσ διὰ τῆς μητρικῆς προμηθείας καὶ χάριτος ἐκ πάσης ἐπιβουλῆς τοὺς Ἕλληνας τοὺς προσβλέποντας πρὸς Αὐτὴν καὶ κράζοντας, «Κεχαριτωμένη χαίρε,

σκέπη καὶ βοήθεια τοῦ σοῦ Ἔθνους Παρθένο»³³. Αὕτη ἔθεσεν ὑπὸ τὴν Σκέπη τῆς πάντας ἡμᾶς καὶ ὡς κλῆρον ἐκλεκτὸν ἀνέδειξε τὸ εὐαγὲς ἡμῶν Γένος»³⁴. Θαυμαστῶσ ἡ Ἄκρατος ἠπλωσε καὶ πάλιν ἀοράτως τὴν Σκέπη τῆς καὶ ἐσκέπησε τὸ Ἔθνος μας, καὶ ἐφρούρησε καὶ συνετήρησε ἐκ πάσης θλίψεως «τὸν καινὸν κλῆρον της»³⁵. Ἡ Θεογεννήτωρ Ἀγνή εἶναι ἡ ἀκένωτος πηγὴ τῆς ἀγαθότητος ἢ θεῖα σκέπη τῶν Ἑλλήνων, ἡ θερμὴ προστασία καὶ ἡ παραμυθία εἰς τὰς θλίψεις, πρὸς τὴν ὁποῖαν καταφεύγομεν πάντοτε καὶ κομζόμεθα σωτηρίαν καὶ εἰρήνην καὶ λύτρωσιν»³⁶. Αἱ πολλαπλαῖ ἐκδηλώσεις τῆς σωστικῆς Σκέπης περὶ τὸ Ἔθνος καταπλήσσουν πᾶσαν ἀκοήν. Διότι αὕτη πάλαι τε καὶ νῦν, ἐν παντὶ καὶ πάντοτε προφθάνει καὶ μᾶς ἀπαλλάσσει ἐκ πάσης στενωπέως, διὰ τρόπων τοὺς ὁποῖους γνωρίζει μόνον ὁ Φιλάγαθος Θεός³⁷. Ἐφανερῶθη ἡ Σκέπη, ἡ σωτηρία, καὶ ἡ προστασία τῶν Ὁρθοδόξων Ἑλλήνων»³⁸.

Δι' οὗ, ὁ Χριστιανικὸς λαὸς εὐγνωμόνως ὑμνῶν τὴν Παρθένοσ εἰς τοὺς ὀρθοδόξους ναοὺς κραυγάζει:

«Χαίρε τοῦ κόσμου ἡ σωτηρία
Χαίρε Ἑλλάδος ἡ προστασία
Χαίρε τῶν Ἀγγέλων παράδοξον θέαμα
Χαίρε τῶν ἀνθρώπων ἀκλόνητον ἔρεισμα
Χαίρε Μήτηρ Ἀειπάρθενοσ τοῦ Παντάνακτος Χριστοῦ
Χαίρε Σκέπη καὶ ἀντίληψις τοῦ λαοῦ σου τοῦ
(πιστοῦ)

Χαίρε ὅτι ἐφάνης σκέπουσα τὸ σὸν Ἔθνος
Χαίρε ὅτι παρέχεις νίκας τῷ στρατοπέδῳ
Χαίρε πηγὴ πλουσίας χρηστότητος
Χαίρε λαμπὰς Θεοῦ ἀγαθότητος
Χαίρε δι' ἧς τοὺς ἐχθροὺς ἐνικῶμεν
Χαίρε, πρὸς Ἡν καθ' ἐκάστην βοῶμεν
Χαίρε Σκέπη ὀλόφωτε». (Σημ. 38α «Οἶκος τῆς Ἀγίας Σκέπης, Ἀκολουθία τῆς Ἀγίας Σκέπης, Ἀθῆναι 1952, σ. 19).

Μὲ τοιαύτην πίστιν ἠγωνίσθησαν «τὰ παιδιὰ τῆς Ἑλλάδος» καὶ ἐδημιούργησαν τὸ ἔπος τοῦ 1940. Διὰ τοῦτο ὁ ὑμνωδὸς τῆς Ἐκκλησίας μας ἐγκωμιάζει τὴν Ἑλλάδα ὡς δεχθεῖσαν τὴν χάριν τῆς Θεοτόκου λέγων:

13. Αὐτόθι, κάθισμα, α' ἤχ., σ. 168.
14. Αὐτόθι, Ἐξαπ. σ. 173.
15. Αὐτόθι, ἔξαπ. ὄμ. σ. 173.
16. Αὐτόθι, τροπ. γ', καν. β', σ. 169.
17. Αὐτόθι, τροπ. ε', ὠδ. στ', καν. α', σ. 171.
18. Αὐτόθι, σιχ. προσ. β', σ. 167.
19. Αὐτόθι, οἱ πολ. ἕτερ., σ. 168.
20. Αὐτόθι, κάθισμα μετὰ τὸν Πολυέλαιον, σ. 168.
21. Αὐτόθι, τροπ. δ', ὠδ. ε', καν. β', σ. 170.
22. Αὐτόθι, τροπ. β', ὠδ. στ', καν. β', σ. 171.
23. Αὐτόθι, τροπ. β', ὠδ. α', σ. 169.
24. Αὐτόθι, τροπ. δ', ὠδ. ε', καν. β', σ. 170.
25. Αὐτόθι, τροπ. δ', ὠδ. ε', καν. β', σ. 170.
26. Αὐτόθι, σιχ. προσ., σ. 164.
27. Αὐτόθι, σ. 164.
28. Αὐτόθι, β' σιχ., σ. 164.
29. Αὐτόθι, δ' σιχ., σ. 164.
30. Αὐτόθι, σ. 164.
31. Αὐτόθι, δοξ., σ. 164.
32. Αὐτόθι, Θεοτοκίον Ἀποστ.

33. Αὐτόθι, α' προσ., α' ἤχ. τοῦ Μ. Ἐσπερ.
34. Αὐτόθι, γ' προσ. τοῦ Μ. Ἐσπερ.
35. Αὐτόθι, β' προσ., ἤχ. β'.
36. Αὐτόθι, α' σιχ. προσ., ἤχ. πλ. α', σ. 167.
37. Αὐτόθι, δοξ. τῶν σιχ. προσ., ἤχ. πλ. δ'.
38. Καθ. ἤχ. δ', σ. 169, Σημ. 38α.

«Εὐφραίνου ἐν Κυρίῳ, ἡ Χριστῶνυμος Ἑλλάς ὡς σκεπομένη τῇ Σκέπῃ, τῆς Πανυμνήτου Θεοτόκου ὡς γὰρ νεφέλην φωτεινὴν, ἀοράτως ἐφαπλοῦσα, ἡ τοῦ ἀδύτου φωτὸς μήτηρ, κύκλῳ δὲ περιβάλλει καὶ πανταχόθεν δὲ σκέπει, καὶ αἰσθητῶν καὶ νοητῶν πολεμίων, ἐπερχομένων κατὰ σοῦ, τὰς φάλαγγας ἐκτρέπει»³⁹.

Ὁ δὲ Ἑλληνικὸς Στρατὸς δι' αὐτοῦ τοῦ ὕμνου δοῦ ἀναφωνεῖ:

«Σήμερον ἡ Παντάνασσα Μητροπάρθενος ἀφοῦ ἠπλωσε τὴν φωτόμορφον Σκέπην τῆς περισκεπεί μητρικῶς τὸ Γένος μας. Ἐμπρὸς λοιπὸν παιδιὰ τῶν Ἑλλήνων νὰ κατοπεύσωμεν μὲ καθαρὸν νοῦν τὴν δαμιλῇ προμήθειαν τῆς Θεοτόκου πρὸς ἡμᾶς: διότι εἶναι πλησίον, εἰς εὐκαιρίας καὶ θλίψεις καὶ ἀσφαλῶς διέπει ἡμᾶς πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἄνω κλήσεως καὶ χάριν καὶ ἔλεος ἡμῖν πρυτανεύει καὶ σωτηρίαν αἰωνίαν»⁴⁰.

Μὲ τὴν ἰδίαν πίστιν συνέχισαν ἀργότερον καὶ οἱ ἀγωνισταὶ τῆς Ἑθνικῆς Ἀντιστάσεως τοῦ στρατ. Ναπ. ΖΕΡΒΑ καὶ τῶν ἄλλων συνεργατῶν τοῦ τὸν ἱερὸν ἀγῶνα τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὸν μαῦρον καὶ ἐρυθρὸν φασισμόν. Οἱ συμμετασχόντες εὐλαβεῖς ἱερεῖς ἐπανελάμβανον κατὰ τὸν ἀγιασμόν τῆς συγκροτήσεως τῶν Ἑθνικῶν Ὁμᾶδων τὸ τοῦ Ὑμνοῦ: «Ἡ Βασιλεύουσα Πόλις, Παρθένε, πρότερον ἐρρῦετο κινδύνων, καὶ διεθνῶν πολεμίων τῇ Σκέπῃ σου τῇ θεῖα καὶ θαυμαστῇ ἡ Ἑλλάς δὲ νῦν ἅπασα, τῇ ταύτης χάριτι ρύεται χαλεπῶν συμφορῶν καὶ περιστάσεων»⁴¹.

Ἄλλὰ καὶ μετ' ὀλίγα ἔτη ὕστερον ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς χώρας ἐκ τῶν εἰσβολέων τοῦ 40 - 41, ὅταν οἱ ξενοκίνητοι ἀναρκοκομμουνισταὶ ἠπέλησαν καὶ πάλιν τὸν τόπον μας, ὁ ἀείμνητος Στρατάρχης Ἄλ. Παπάγος ἐτόνιζεν εἰς τὴν ἡμερησίαν διαταγὴν τῆς 8ης Αὐγούστου 1949 τὰ ἑξῆς:

39. Ἰδιόμ. Λιτῆς, ἤχ. α', σ. 166.

40. Δοξ. Λιτῆς, ἤχ. πλ. α', σ. 166.

41. Ἐπιγραφὴ ἐπὶ τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Στρατ. Ἄλ. Παπάγου ἐν Ἰωαννίνοις.

«Ἡ Μεγαλόχαρη Παναγία μας, ἡ ὁποία ἔκαμε τὸ θαῦμα τῆς τὸ 1940, θὰ εὐδοκήσῃ καὶ τώρα νὰ μεσιτεύσῃ εἰς τὸν Παντοδύναμον Θεὸν νὰ εὐλογήσῃ τὸ τιμημένα ὄπλα μας καὶ νὰ μᾶς χαρίσῃ τὴν τελικὴν νίκην. Ἐμπρὸς λοιπὸν διὰ τὴν συνέχισιν τοῦ ἀγῶνος μὲ ἀποφασιστικότητα διὰ τὴν νίκην καὶ ὁ Θεὸς πάντα μαζί μας»⁴². Ἔχων τοιοῦτον πιστὸν Στρατάρχην ὁ Ἑθνικὸς μας Στρατὸς ἐνίκησε νίκην λαμπρὰν καὶ μᾶς παρέδωκε Πατρίδα ἐλευθέραν καὶ σεβαστὴν.

Καὶ σήμερον, ὅτε ποικίλοι ἐχθροὶ ἐμφανίζονται εἰς τοὺς Ἑλληνικοὺς ὀρίζοντας, ἄς ἐπαναλαμβάνωμεν πάντοτε τὸ τοῦ Ὑμνοῦ ἐνώπιον τῆς Παναγίας: «Ὁμολογοῦμεν τοίνυν τὴν χάριν, καὶ τῇ φωταυγεί σου Σκέπῃ προστρέχοντες, θερμῶς βοῶμεν:

Ἄχρι τερμάτων αἰῶνος σκέπε Παντάνασσα, τοὺς ἀνενδοιάστως ἐπιβουωμένους σου» Ἀμήν.

ΔΗΜ. ΧΡ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ

42. Μην. Ὀκτωβρίου, προσ. ἐτέρων, ἤχ. πλ. 6', Μ. Ἔσπερ., σ. 165.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ἀκολουθία τῆς Ἁγίας Σκέπης τῆς Ὑπεραγίας Δεοποιῆς Ἡμῶν Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας, ἐκδ. προνοία τοῦ Ἀρχ. Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σπυρίδωνος, ἐν Ἀθήναις 1952.

Ἡμερολόγιον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, 1977.

«Ἐφημέριος», περ. 15 Ὀκτωβρίου 1977.

Ἐφημ. Ἐστία, 31 Αὐγούστου 1978.

Ἐφημ., Ὁρθόδοξος Τύπος, 15 Ὀκτωβρίου 1977.

Χρήστου Ι. Κολλιιάτσου, Σελίδες Δόξης, Ἀθῆναι 1948.

Μηναῖον Ὀκτωβρίου, Ἐκδόσεως τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, 1973.

Μπόνη Κ., ἄρθρ., Ἡ 28η Ὀκτωβρίου 1940 ὡς ἐμπνευσις καὶ διδαχὴ δι' ἡμᾶς σήμερον, ἐν περ. «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», 15 Ὀκτωβρίου 1977, τ. Α', ἀριθ. 21.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΩΝ ΣΤΗΛΗ

Εἰς ἀνοδικὴν πορείαν.

Ἡ πορεία τῶν ἐργασιῶν τῆς κατὰ τὸ πρῶτον δεκαπενθήμερον τοῦ τρέχοντος μηνὸς συγκληθείσης Συνόδου τῆς Σεπτιῆς Ἱεραρχίας ἔπεισε πάντας τοὺς ἀποκαταλήπτως μελετῶντας τὴν κατάστασιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὅτι, παρὰ τὰ κατ' αὐτῆς ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐπιτοξενούμενα ὁμαδικὰ πωρὰ, αὕτη εὐρίσκειται εἰς συνεχῆ καὶ ἀδιάκοπον ἀνοδικὴν πορείαν, παρουσιάζουσα ὄλονεν καὶ περισσότερον ἀνυψωμένην τὴν ποιτικὴν τῆς στάθμην.

Αἱ γενόμεναι ἐν τῇ Συνόδῳ ταύτῃ εἰσηγήσεις καὶ αἱ μετ' αὐτὰς συζητήσεις ἀπέδειξαν, κατὰ κοινὴν ὁμολογίαν, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Ἱεραρχία κοσμεῖται ὄλονεν καὶ περισσότερον ὑπὸ μελῶν, τὰ ὅποια διακρίνονται διὰ τὴν ἀριάν μόρφωσιν καὶ πνευματικὴν συγκρότησιν, διὰ τὴν ρεαλιστικὴν ἐκτίμησιν τῆς ἐλληνικῆς πολιτιστικῆς πραγματικότητος, διὰ τὴν ὑπ' αὐτῶν βαθεῖαν γνῶσιν τῶν συγχρόνων ἰδεολογικῶν καὶ κοινωνικῶν ρευμάτων καὶ διὰ τὴν ὑπ' αὐτῶν κατανόησιν τῆς ἀνάγκης τοῦ συγχρονισμοῦ τοῦ ἔργου τῆς Ἐκκλησίας ἐν τοῖς πλαισίοις τῆς ἐλληνορθόδοξου παραδόσεως καὶ ἐν πνεύματι προσηλώσεως εἰς αὐτήν, ἀποφενούσης πάντα «σοσηματισμόν», πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν ὑπὸ ἀντιεκκλησιαστικοῦ πνεύματος ἐμφορομένων.

Τὸ Χριστιεπώνυμον πλήρωμα εὐχεται, ὅπως ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἐν τῷ προσεχεῖ μέλλοντι ἀννψώσῃ ἔτι περισσότερον τὴν ποιτικὴν τῆς στάθμην, ἀποβάλλουσα τὰς κηλίδας, αἵτινες ἀναποφεύκτως παρατηροῦνται κατὰ τὴν ἱστορικὴν διαδρομὴν τῆς εἰς τὴν περιοχὴν τῶν ἀνθρωπίνων διαστάσεων καὶ συναρτήσεων τῆς.

Νομιμοποιήσις τῆς παρανομίας.

Μετὰ παρηγοίας ἡ ὀλίγη τῶν Ἑλλήνων Ἱεραρχῶν κατεδίκασε τὸν νέον περὶ ἀμβλώσεων νόμον καὶ ἐζήτησε τὴν ἀναπομπὴν του. Καὶ πρὸ τῆς συγκλήσεως τῆς Συνόδου τῆς Σεπτιῆς Ἱεραρχίας ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος εἶχεν ἐκδώσει ἀνακοίνωσιν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐιονίζετο, ὅτι «ἡ Ἐκκλησία πάντοτε κατεδίκασε τὰς ἐκτρώσεις. Θεωρεῖ αὐτὰς ὡς πρᾶξιν ἐγκληματικὴν. Πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ἀφαιρέσῃ ὁ οἰοσδήποτε ζωὴν κνοφορομένην, ἐπὶ τῆς ὁποίας οὐδεὶς, πλὴν τοῦ Δημιουργοῦ, ὁ ὁποῖος δίδει ψυχὴν καὶ σῶμα, ἔχει παρόμοιον δικαίωμα;».

Ἐξ ἄλλου, ἡ νομιμοποιήσις τῶν ἐκτρώσεων «θὰ ἔχη βαρείας ἐπιπτώσεις εἰς καιροὺς κρισίμους διὰ τὴν ζωὴν τοῦ Ἔθνους, δεδομένου ὅτι οἱ πάντες κροῦν τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου διὰ τὴν τρομακτικὴν ὑπογεννητικότητα τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ».

Ὅθεν εἶναι ἀπαράδεκτον νὰ νομιμοποιηθῆ ἡ παρανομία καὶ νὰ ἐνθαρρύνηται ἡ γενοκτονία ὑπὸ τὴν αἰγίδα αὐτοῦ τοῦ κροῦτος.

«Στρουθοκαμηλικὴ» διάταξις.

Ἐν συνεχείᾳ δέον νὰ σημειωθῆ, ὅτι ἡ διὰ τοῦ ψηφισθέντος νόμου ἐπιτροπομένη διεύθυνσις τῶν ἐκτρώσεων εἶναι ἀδικαιολόγητος, ὁθέντος ὅτι ὡς τονίζεται ἐν τῇ ἀνακοίνωσει τῆς Ἱεράς Συνόδου, «διὰ τὰ συγκεκριμένα περιστατικά, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ Ἐπιστήμη ἀντιμετωπίζει τὸ τραγικὸν δῆλημα ζωῆς ἢ θανάτου μεταξὺ μητρὸς καὶ τέκνου ἢ δι' ἄλλα ἐπιτραγικώτερα περιστατικά, παρέχονται λύσεις ὑπὸ τῆς κειμένης Νομοθεσίας (ἄρθρον 304 Π.Κ., παρὰρ. 4-5)».

Εἶτα ὁρθῶς ἐχαρακτηρίσθη ὡς «στρουθοκαμηλικὴ» ἡ διάταξις, ἣτις ἐπιτρέπει τὴν ἀμβλώσιν μέχρι τῆς 12ης ἐβδομάδος τῆς ἐγκυμοσύνης «εἰς περιπτώσιν κινδύνου τῆς ψυχικῆς υγείας τῆς μητέρας καὶ ἐφ' ὅσον τοῦτο διαπιστωθῆ ἀπὸ ψυχίατρον, ὁ ὁποῖος ἐργάζεται εἰς Δημόσιον Ψυχιατεῖον». Ἄλλ' ἡ ψυχικὴ υγεία, ὡς τονίζεται ὑπὸ τῶν ἐπαϊόντων, δὲν κινδυνεύει ἐκ τῆς κνοφορομένης ζωῆς. Ἡ ψυχικὴ υγεία τῶν μητέρων κινδυνεύει ἐκ τῆς ἐν ψυχρῷ δολοφονίας τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, ἣτις δολοφονία πλήττει καιρίως ἐν τῶν οὐσιοδεσμάτων στοιχείων τῆς γυναικειᾶς ἐπάρξεως, ἰ.ε. τὸ ἔμφυτον μητρικὸν φίλτρον, καὶ δημιουργεῖ ἐσωτερικὰς διασπάσεις, διχασμοὺς καὶ ὑποσυνειδητοὺς ἀναστολὰς εἰς τὴν περὶ τὴν ἀπόρροστοπον ἀνάπτυξιν τῆς προσωπικότητος τῆς παρασυρομένης εἰς τὴν ἀπάνθρωπον ἔκτροσιν.

«Σημαία τοῦ Σταυροῦ».

Μεθ' ἱκανοποιήσεως τὸ Χριστιεπώνυμον πλήρωμα ἐπληροφωρήθη, ὅτι ἡ Ἱερά Σύνοδος κατεδίκασεν οἰανδήποτε σκέψιν περὶ ἀφαιρέσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ ἐκ τῶν κοιτῶν τῆς Ἑλληνικῆς Σημαίας, ἣτις «κατὰ τὴν χαρακτηριστικὴν ἔκφρασιν τοῦ ἱστορικοῦ τῆς Ἐπαναστάσεως Σπυρίδωνος Τρικούπη, εἶναι ἡ «Σημαία τοῦ Σταυροῦ» καὶ ἀποτελεῖ συνέχειαν τοῦ Signum τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, ἀποδεικνύουσα καὶ δι' αὐτοῦ τοῦ ἐνδόξου συμβόλου τὴν ἐνότητα καὶ τὴν ἀδιάσπαστον συνέχειαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ».

Ἐπομένως ὁ Τίμιος Σταυρὸς εἰς τὸν κοινὸν τῆς Σημαίας, μετὰ τὸ ὄραμα τοῦ ὁποῖου πάντοτε ἀνατρέφονται οἱ Ἕλληνες, «εἶναι συνδεδεμένος στενότητα μετὰ τὴν Ὁρθόδοξον Ἑλληνικὴν ψυχὴν καὶ πᾶσα σκέψις ἀφαιρέσεως Του συναντᾷ ἀνθρόμητον καὶ καθολικὴν ἀντίδρασιν».

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

Ἱερά Μητρόπολις Ν. Ἰωνίας καὶ Φιλαδελφείας

Τὴν Κυριακὴν 6ην Ὀκτωβρίου ἐ.ἐ. ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ν. Ἰωνίας καὶ Φιλαδελφείας κ. Τιμόθεος ἐτέλεσε τὰ Ἐγκαίρια τοῦ Πνευματικοῦ Κέντρου Νεότητος, τὸ ὁποῖον ἐστεγάσθη εἰς τὸν Α' ὄροφον τοῦ νεοδημητρίου Ἐπισκοπεῖου τῆς Ἱ. Μητροπόλεως.

Ἐν ἀρχῇ ἐψάλη Ἀγιασμὸς ὑπὸ τοῦ Σεβ. κ. Τιμοθέου, εἰς τὸν ὁποῖον παρέστησαν τὰ μέλη τοῦ Χριστιανικοῦ Ὁμίλου Νέων τῆς Ἱ. Μητροπόλεως. Μετὰ τὸ πέρασ τοῦ Ἀγιασμοῦ ὁμίλησε πρὸς τοὺς παρισταμένους Χριστιανούς νέους τῆς περιφέρειᾶς ὁ Σεβασμιώτατος.

Ὁσαύτως, τὴν ἐπομένην Κυριακὴν 13ην Ὀκτωβρίου ἐ.ἐ. ἐγένετο ἐν τῷ αὐτῷ χώρῳ ἡ ἐναρξίς τῶν συγκεντρώσεων τοῦ Χριστιανικοῦ Ὁμίλου Νεανίδων τῆς Ἱ. Μητροπόλεως, μετὰ ἀλλήλων ὁμίλιαν τοῦ Σεβασμιωτάτου.

Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον

BROOKLINE: Τὸ 3ον Διεθνὲς Συνέδριον τῆς Ὁρθοδόξου Θεολογικῆς Ἐταιρείας τῆς Ἀμερικῆς.

Εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ ἐπραγματοποιήθη ἀπὸ 28-31 Ἀυγούστου ἐ.ἐ., ὁργανωθὲν ὑπὸ τῆς Ὁρθοδόξου Θεολογικῆς Ἐταιρείας τῆς Ἀμερικῆς, τὸ 3ον Διεθνὲς Συνέδριον Ὁρθοδόξων Θεολόγων, τὸ ὁποῖον ἡσχολήθη μετὰ τὸ θέμα: «Θεολογικαὶ σκέψεις ἐπὶ τῆς προσεχούσης Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας». Εἰς τὸ Συνέδριον ἔλαβον μέρος 108 σύνεδροι, ἀντιπροσωπεύοντες τὰς κυριωτέρας Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας τῆς Βορείου Ἀμερικῆς.

Σύσκεψις Ὁρθοδόξων καὶ Παλαιοκαθολικῶν εἰς Ἀθήνας.

Συνήλθον ἀπὸ 24-31 Ἀυγούστου ἐ.ἐ., εἰς Ἀθήνας, εἰς τὸ Διορθόδοξον Κέντρον τῆς Πεντέλης, τὰ μέλη τῆς μικτῆς Ἱεραποστολῆς Ὁρθοδόξων καὶ Παλαιοκαθολικῶν, πρὸς συνέχισιν τῶν ἐργασιῶν τῶν ἐπὶ ἐκκλησιολογικῶν θεμάτων. Μετεῖχον, ἀπὸ ὀρθοδόξου πλευρᾶς: οἱ Σεβ. Μητροπολίται Γερμανίας κ. Εἰρηναῖος, Πρόεδρος, καὶ Γαρθιζίου κ. Χρυσόστομος, Διευθυντῆς τοῦ Διορθοδόξου Κέντρου, καὶ οἱ Ἑλλογι. Καθηγηταὶ κ.κ. Ἰωάννης Καρμίρης, Ἰωάννης Καλογήρου, Ἠλίας Τσινέφσκυ καὶ Στέφανος Ἀλεξ. ἀπὸ παλαιοκαθολικῆς πλευρᾶς: ὁ Σεβ. Ἐπίσκοπος LEON GAUTIER, Πρόεδρος, καὶ οἱ Ἑλλογ. Καθηγηταὶ κ.κ. B. K'UPPERS H. ALTENHAUVEN, P. AMIER καὶ P. Z. MAAN.

Ὡς βάσις τῶν ἐργασιῶν ἐτέθησαν τὰ σχέδια ἐπὶ τοῦ θέματος Ἐκκλησιολογία III, 29 τοῦ προγράμματος, ὡς εἶχον ταῦτα διατυπωθῆ εἰς τὴν Πεντέλιν τὸ 1973 καὶ τὰ ὁποῖα δὲν εἶχον γίνῃ ἀκόμη ἀποδεκτὰ ἢ δὲν εἶχον τύχει κοινῆς ἐπεξεργασίας ὑπὸ τῆς τελευταίας ἐν ὁλομείᾳ Συνελεύσεως τῆς Ἐπιτροπῆς (1977). Κατόπιν κοινῆς ἐξετάσεως, ἔγιναν ὁμοφώνως ἀποδεκτὰ τὰ ἐπόμενα κείμενα, τὰ ὁποῖα, συντεταγμένα εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὴν γερμανικὴν, θὰ ταθεῖν ὡς βάσις τῶν προσεχῶν ἐργασιῶν τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Διαλόγου:

- Ἡ ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας καὶ αἱ τοπικαὶ Ἐκκλησίαι,
- Τὰ ὄρια τῆς Ἐκκλησίας,
- Ἡ ἀθθεντία τῆς Ἐκκλησίας, καὶ
- Τὸ ἀλάθητον τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁλοκληρώθη ἐπίσης σχεδὸν ἡ συζήτησις τοῦ θέματος καὶ ἡ διατύπωσις τοῦ κειμένου «Αἱ ἐπὶ τὰ Οἰκουμενικὰ Σύνοδοι καὶ αἱ ὑπ' αὐτῶν ἀνεγνωρισμένα: Τοπικὰ Σύνοδοι, ἐνθ' ἑνὸς εἰσέτι: πρὸς συζήτησιν τὰ θέματα-κείμενα: «Ἡ ἀναγκαιότης τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς», «Ἡ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας» καὶ «Τὸ πρόβλημα τῆς INTERCOMMUNIO».

Πίστις καὶ ἐπιστήμη.

Κατὰ τὸ προσφάτως συνελθὸν ἐν Μονάχῳ εἰδικὸν συνέδριον θεολόγων, φιλοσόφων, κοινωνιολόγων, ἀστρονόμων καὶ φυσικῶν, καθ' ὃ ἐξητιάσθη τὸ ζήτημα τῶν σχέσεων ἐπιστήμης καὶ πίστεως, διεπιστώθη, ὅτι «ποτὲ ἡ ἐπιστήμη δὲν ἴη ἀντίθετος πρὸς τὴν πίστιν». Ἐπομένως αἱ κατὰ καιροὺς γινόμεναι ἐπιθέσεις ἐκ μέρους «ἐπιστημονῶν» τινῶν ἐναντίον τῆς πίστεως ἀφελόντο εἰς τὸ λογικὸν σφάλμα τῆς μεταβάσεως εἰς ἕτερον γένος καὶ εἰς τὴν παραγνώρισιν τῶν γνωσιολογικῶν δεδομένων, καθ' ἃ αἱ γνωστικαὶ δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου, αἰτινες κινῶνται ἐντὸς τῶν δεδομένων τῆς ἐμπειρίας, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ κλονίσουν τὰς ὑπερμπειρικοὺς καὶ ὑπερβατικοὺς ἀληθείας τῆς Θρησκείας.

Ἐκ τούτων καθίσταται σαφές, ὅτι ἐκ τῆς πίστεως δὲν ἀπομακρύνουν ἐπιστημονικοὶ λόγοι, ἀλλὰ ψυχολογικὰ ἢ ἠθικὰ αἴτια.

Εὐοίωνα σημεῖα.

Ἐσχάτως ὁ ξένος καὶ ὁ ἑλληνικὸς τύπος ἐπεσήμανεν τὸ γεγονός, ὅτι ἐν Κίνα, παρὰ τὸν ἀπηνῆ διωγμὸν, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἐξαπολύσει ἐναντίον τῆς θρησκείας ἡ λεγομένη «Μορφωτικὴ Ἐπανάστασις», ἡ θρησκευτικὴ πίστις οὐ μόνον δὲν ἐξεριζώθη, ἀλλ' ἐξακολουθεῖ νὰ κινῆ τὸ φανερὸν ἢ κρυπτὸν ἐνδιαφέρον ἀναριθμητῶν πολιτῶν τοῦ ἀχανοῦς κινεζικοῦ κράτους. Τοῦτο συνετέλεσεν ἔνθεν μὲν εἰς τὸ νὰ ἀνοίξῃ ἐκ νέου τὰς πύλας τοῦ ἐν Κίνα «Ἰνστιτούτου Θρησκευτικῶν Σπουδῶν», ἐτέρωθεν δὲ εἰς τὸ νὰ θεοπισθῇ νέον εἰδικὸν ἄρθρον τοῦ Συντάγματος τῆς Λαϊκῆς Δημοκρατίας τῆς Κ. Κίνας, καθ' ὃ «οἱ πολῖται εἶναι ἐλεύθεροι νὰ πιστεύουν ἢ νὰ μὴ πιστεύουν εἰς τὴν Θρησκείαν».

Τὰ εὐοίωνα ταῦτα σημεῖα πείθουν, ὅτι καὶ ἐν Κίνα θὰ σημειωθῇ προσεχῶς θρησκευτικὴ ἀναζωπύνησις, ἀνάλογος πρὸς τὴν παρατηρουμένην ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς κομμουνιστικαῖς χώραις.

Ἐξεδήμησεν εἰς Κύριον ὁ Μητροπολίτης Λένινγκραντ Νικόδημος.

Ὁ Μητροπολίτης Λένινγκραντ καὶ Νόβογροδ κυρὸς Νικόδημος ἀπεθίωσεν αἰφνιδίως τὴν πρωτὰν τῆς Τρίτης, 5 Σεπτεμβρίου, κατὰ τὴν διάρκειαν ἀκροάσεως παρὰ τῆ νέφ Πάπα Ἰωάννη - Παύλου τῆ Α'. Ὁ Μητροπολίτης Νικόδημος ἐδρίσκετο εἰς Ρώμην ὡς ἐκπρόσωπος τῆς Α.Μ. τοῦ Πατριάρχου Μόσχας κ. Ποιμένος κατὰ τὴν τελετὴν τῆς ἐνθρονίσεως τῆς Α.Α. τοῦ Πάπα. Ἐπασχεν ἀπὸ μικροῦ ἐκ θαρέος καρδιακοῦ νοσήματος. Ἡ σωρὸς τοῦ ἐκλιπόντος Ἱεράρχου μετεφέρθη κατὰ πρῶτον εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς ἁγίας Ἀννης τοῦ Βατικανοῦ, ἐκεῖθεν δὲ εἰς Μόσχαν.

Ὁ ἐκλιπὼν Ἱεράρχης ἀπετέλει ἐξέχουσαν προσωπικότητα τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας. Γεννηθεὶς τὸ 1929 ὡς υἱὸς κομμουνιστοῦ ἐργάτου, εἶχε προσέλθει εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν εἰς ἡλικίαν 15 ἐτῶν. Τρία ἔτη κατόπιν χειροτονήθη διάκονος, δύο δὲ ἔτη ἀργότερον ἱερεὺς. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἐσπούδασε θεολογίαν δι' ἀλληλογραφίας μετὰ τῆς Θεολογικῆς Ἀκαδημίας τοῦ Λένινγκραντ. Εἰς ἡλικίαν 31 ἐτῶν χειροτονήθη Ἐπίσκοπος καὶ ὀνομάσθη ὑπεύθυνος τοῦ Τμήματος Ἐξωτερικῶν Σχέσεων τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας. Τὸ 1961 ὀνομάσθη Ἀρχιεπίσκοπος καὶ μέλος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ αὐτοῦ Πατριαρχείου, συνετέλεσε δὲ ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης εἰς τὴν εἰσοδὸν τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν. Σημαινουσα δὲ ἐν γένει ὑπῆρξεν ἡ δράσις τοῦ ἐκλιπόντος κατὰ τὰς ἐπαφὰς τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν μεταξὺ των, ὡς καὶ ἐν τῇ πλαίσιῳ τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως. Ἄμα τῇ ἀναγγελίᾳ τοῦ θανάτου του, ἐπιμνημόσυτος δέησις ὑπὲρ αὐτοῦ ἀνεπέμφθη ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Κέντρῳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐν Σαμπεζῷ Γενεύης, ὑπὸ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Γέροντος Χαλκηδόνος κ. Μελίτωνος.

— Γενομένων κανονικῶν φήφων ἐν τῇ Πανσέπτῳ Πατριαρχικῇ Ναφῇ, ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐξέλεξε παμφηφει τῇ 7ῃ Σεπτεμβρίου ἐ.ἔ. τὸν Ἀρχιμανδρίτην κ. Βλάσιον Λαυριώτην Βοηθὸν Ἐπίσκοπον τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Γαλλίας μετὰ τὸν τίτλον τῆς πάλαι ποτὲ διαλαμφάσης Ἐπισκοπῆς Κλαυδιουπόλεως. Ὁ ἐψηφισμένος Ἐπίσκοπος Κλαυδιουπόλεως ἐγεννήθη τὸ 1919, ἐπεράτωσε δὲ τὰς θεολογικὰς αὐτοῦ σπουδὰς ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Κληρικὸς (διάκονος) ἀπὸ τοῦ ἔτους 1938, δηπρέτει ἀπὸ τοῦ 1952 εἰς τὴν Λών τῆς Γαλλίας ὡς ἐφημέριος Ἀρχιμανδρίτης.

— Τὴν Κυριακὴν, 3 Σεπτεμβρίου ἐ.ἔ. καὶ περὶ ὄραν 15.30, ἐδόθη ἐν τῇ Ἱερῇ Ναφῇ τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου Παύλου τοῦ Ὀρθοδόξου Κέντρου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐν Σαμπεζῷ Γενεύης συναυλία ὑπὸ τῆς 30μελοῦς Χορωδίας Ἀνδρῶν τῆς Σόφιας. Ἡ Χορωδία ἡρμήνευσεν, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κ. DIMITAR RUSKOV, σλαβῶν λειτουργικὰ καὶ κλασσικὰ ἔργα. Τὴν καλλιτεχνικὴν ταύτην ἐκδήλωσιν παρηκολούθησεν πυκνὸν ἀκροατήριον.

Ἱερὰ Μητρόπολις Σουηδίας

Θεολογικὸς Διάλογος μετὰ τὸ Ὀρθόδοξιας καὶ Λουθηρανικῶν Ἐκκλησιῶν.

Μετὰ πολὺ καλοῦς οἰωνοὺς προχωρεῖ, ἐκατέρωθεν, ἡ προστομασία τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου μετὰ τῆς Ὀρθοδόξιας καὶ τῶν Λουθηρανικῶν Ἐκκλησιῶν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον Ἀντιπροσωπεῖα τῶν Λουθηρανικῶν Ἐκκλησιῶν (εἰς τὴν ὅποιαν περιλαμβάνετο καὶ ὁ Πριμάτος Νορβηγίας Σεβ. Ἐπίσκοπος τοῦ Ὀσλο κ. Ἀνδρέας AARFLOT), καθορισθεῖσα ὑπὸ τῆς Παγκοσμίου Λουθηρανικῆς Ὁμοσπονδίας, ἐπεσκέφθη (9 - 14 Μαρ-

τίου 1978) ἐπισήμως τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, συνηντήθη μετὰ τῆς Α.Θ. Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ ἄλλων Ἱεραρχῶν τοῦ Θρόνου καὶ εἶχε σοδαρὰς συνομιλίαις μετὰ τῆς ἐπὶ τῶν Διαχριστιανικῶν Ζητημάτων Ἐπιτροπῆς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Ἑλληνικὴ Συμμετοχὴ εἰς τὴν Διεθνῆ Ἐκθεσὶν Στοκχόλμης.

Μετὰ τὴν φροντίδα καὶ τὴν δραστηριότητα τοῦ ρέκτου Ἐμπροσχοῦ Συμβούλου τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Στοκχόλμην κ. Ἰωάννου Τζέν, διὰ πρῶτην φοράν ἐφέτος ἡ Ἑλλάς ἔλαβε μέρος ἐπισήμως εἰς τὴν Διεθνῆ Ἐκθεσὶν τῆς Στοκχόλμης (S:T ERIKS M'ASSAN I STOCKHOLM, 25.8 - 3.9.1978) μετὰ εὐρεῖαν συμμετοχὴν, ἡ ὅποια διεκρίνετο διὰ τὴν καλλιτεχνικὴν παρουσίαν τῶν ἐκθεμάτων καὶ τὴν ἀρτίαν διοργάνωσιν.

Τὸ Ἑλληνικὸν Περίπτερον, ἀπὸ πλευρᾶς σουηδικῆς, ἐπεσκέφθη ὁ Ὑπουργὸς Συντονισμοῦ τῆς Σουηδίας κ. G'OSTA BOHMAN, Σουηδοὶ καὶ Ἕλληνες ἐπίσημοι καὶ πλείστοι ἐμπορευόμενοι.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Φιλαδέλφειας κ. Βαρθολομαῖος ἐπεσκέφθη τὴν Μητροπολιν.

Τὴν 7ην Ἰουλίου ἀφίχθη εἰς Στοκχόλμην πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς Μητροπόλεως καὶ τοῦ Μητροπολίτου ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Φιλαδέλφειας κ. Βαρθολομαῖος, Μέλος τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως καὶ Διευθυντῆς τοῦ Ἰδιαίτερου Πατριαρχικοῦ Γραφείου.

Ἐπιτροπὴ οἰκονομικῆς βοήθειας πρὸς τὰς ἐν Σουηδίᾳ Ἐκκλησίας.

Ἡ Σουηδικὴ Κυβέρνησις, μετὰ ἀπόφασιν αὐτῆς, (15 Ἰουνίου 1978), ἐνέκρινε τὴν Ἐπιτροπὴν, ἡ ὅποια θὰ χειρισθῇ διὰ τὸ οἰκονομικὸν ἔτος 1978 - 1979 τὴν οἰκονομικὴν βοήθειαν, τὴν ὅποιαν δίδει εἰς τὰς Ἐκκλησίας τῆς Σουηδίας.

BIBΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

ΕΠΕΤΗΡΙΣ Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν.

Τόμος ΜΒ'. Ἀθήναι 1975/6 σσ. 537.

Τὸ μοναδικὸν παρ' ἡμῶν ἐπιστημονικὸν Περιόδικον, ἀσχολούμενον περὶ τὴν καθόλου Βυζαντινολογίαν καὶ μετὰ διεθνῆ ἀνταύγειαν. Ἐκχυκλοφορήθη πρό τινος ὡς τόμος ΜΒ' καὶ χρονολογίαν 1975/6. Ὁ Διευθυντῆς τούτου δικαίως ἔλκει τὸν ἔπαινον τῶν ἡμετέρων τε καὶ ξένων βυζαντινολόγων, οὐ μόνον διότι χάρις εἰς τὰς ἀκαμάτους προσπάθειαις αὐτοῦ τὸ Περιοδικὸν συνεχίζει τὴν ἀδιάκοπον πορείαν του ἤδη ἀπὸ τοῦ ΙΘ' τόμου, ὅτε ἀνέλαβεν οὗτος καὶ τὴν εὐθύνην τῆς ὕλης, ἀχρι σήμερον, ἀλλὰ καὶ διότι αἱ πολυπληθεῖς πηγαῖαι καὶ διαφωτιστικαὶ μελέται αὐτοῦ ἐπὶ πλείστον ὅσον πεδίων τῆς Μεσαιωνικῆς καὶ νεωτέρας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας, τὰ μάλιστα συνέβαλον εἰς τὴν περαιτέρω γνῶσιν καὶ κατανόησιν σπουδαίων ιστορικῶν καὶ φιλολογικῶν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ θεολογικῶν κ. ἄ. θεμάτων.

Καὶ ἡ ἀπλή ἀναγραφή τοῦ Πίνακος τῶν περι-

εχομένων είναι ένδεικτική τής σοβαρότητας τών διαπραγματευομένων θεμάτων.

Περιεχόμενα: Τωμαδάκη Β. Ν., 'Ο (ἀρχι)επίσκοπος Σεβαστείας Ίωσήφ Δόξας ὁ Ζακύνθιος ἐν Κρήτῃ, Κυθήροις καὶ Παροναξίᾳ (σ. 5-56). Τοῦ αὐτοῦ, Ίωαννικίου Β' οἰκουμενικοῦ πατριάρχου τοῦ ἀπὸ Ἑρακλείας γράμματα, ἐπιστολαί, τόμοι, ὑπομνήματα καὶ ἄλλα ὑπ' αὐτοῦ ὑπογραφέντα ἐγγράφα (1624-1657) (σ. 57-84). Naoumides Mark, Codex Athen. Mus. Byz. 186 and Photius (σ. 85-100). Πάλλα Δημ. Ἰ., Περὶ τῆς ζωγραφικῆς μετὰ τὴν Ἀλωσιν (Μεθοδολογικά) (σ. 101-211). Τωμαδάκη Β. Ν., Βοτάνη - βοτάνι - Polvere-pόλβερη - (μ) πόλβερη (σ. 212). Criscuolo Ugo, Un opuscolo inedito di Manuele Karanteno o Saranteno (σ. 213-221). Τωμαδάκη Β. Ν., Κρητικά τοπωνυμικά (σ. 222). Ἀλιμπράντη Θ. Χρ., Ἀνασκαφὴ εἰς τὸν ἄγιον Χαράλαμπον Μαρωνείας Κομοτηνῆς (σ. 223-229). Τοῦ αὐτοῦ, Εἰκὼν παλαιολογείου τέχνης ἐν Σίφνῳ (σ. 230/3). Casetti Brach, Carla, Copisti Greci del Medioevo e del Rinascimento, aggiunte (σ. 234/52). Τοῦλ Χ. Ἰακ., Τὰ ἱάματα τῶν Ἀγίων Ἀναργύρων (σ. 253/97). Μπουμπουλίδου Κ. Φ., Τὸ ἐπιστολάριον τοῦ cod. Taurin. gr. LXIV. C. III 7 (σ. 298-319). Iliadou Démocratie, Ephrem: Versions Grecque, Latine et Slave. Addenda et corrigenda (σ. 320/73). Τωμαδάκη Β. Ν., Ἐνετικοὶ ναυτικοὶ ὄροι τοῦ 17' αἰῶνος (σ. 374). Τοῦ αὐτοῦ, Νέα στοιχεῖα περὶ τοῦ Ίωσήφ Δόξα ἀρχιεπ. Σεβαστείας καὶ πάσης Ἀρμενίας (σ. 375/84). Stomeo Paolo, Παντολέων ἀρχιεπίσκοπος πρέσβης Καλλιπόλεως (σ. 385/9). Τωμαδάκη Β. Ν., Εἰς Νείλου Μπέρτου ἱερομονάχου ἔργα (σ. 390). Κορὲ Αἰκ. Γ., Περὶ τῆς ἐπιδράσεως τῆς Βυζ. τέχνης ἐπὶ τὴν Νεοελληνικὴν Ἡπειρωτικὴν ἀργυροχοίαν (σ. 391/6). Λαμπάκη Στυλ. Κ., Ἐπιστολὴ τοῦ ἐπὶ τῶν ἀναμνήσεων Λογαρᾶ πρὸς τὸν Ἀνδρόνικον Γ' (1337) (σ. 397-407). Κουρούση Στ. Ἰω., Ὁ μέγας διοικητὴς Θεόδωρος Καβάσιλας καὶ ἡ εἰς Ἀνδρόνικον Β' († 1332) μοναχία αὐτοῦ (σ. 408/28). Μανάφη Κων. Α., Ἐπιστολὴ Βασιλείου Πεδιαδίτου, μητροπολίτου Κερκύρας πρὸς τὸν πάπαν Ἰννοκέντιον Γ' (σ. 429/40). Τοῦ αὐτοῦ, Ἀγνωστος μαρτυρία τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΓ' αἰῶνος περὶ τῆς ἐν Βοιωτίᾳ μονῆς τοῦ Σαγματᾶ (σ. 441/44). — Νεοκρολογία ὑπὸ Ν. Β. Τωμαδάκη: Marcel Richard, R-J. Loenertz, Γ. Α. Γεωργιάδης-Ἀρνάκης, Δημοκρατία Ἠλιάδου. — Βιβλιοκρισίαι. Βιβλιογραφικὰ σημειώματα. Βιβλιογραφία τῶν ἐτῶν 1975/6. Ληφθέντα Περιοδικὰ. Πεπραγμένα. Πίνακες Résumés. Παροράματα. Κατάλογος πινάκων ἐκτὸς κειμένου.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Ἀκαδημαϊκός

Ἐπισκόπου Νικηφόρου, Μητροπ. Λευκάδος καὶ Ἰθάκης, Σκέψεις, Ἐκδόσεις Σήμαντρο, Χολαργός, σελ. 107.

Ἐξαιρετὸν ἐργίδιον. Ἀπὸ τὰς πρώτας γραμμῆς αἱ «Σκέψεις» μὲ ἐντυπωσίασαν. Δὲν εἶναι μόνον τὰ θαύτατα νοήματα ποὺ ἐκφράζονται εἰς τὰ σύντομα κεφάλαια τοῦ ἔργου, ἀλλὰ καὶ ἡ λογοτεχνικὴ ἐν τῇ ἀπλότητί τῆς διατύπωσης τῶν ἐνοιῶν. Θὰ ἠδυνάμην χωρὶς ὑπερβολὴν νὰ τὸ ὀνομάσω «γνωμολόγιον», ποὺ μὲ ποιητικὸν στοχασμὸν συγκινεῖ καὶ διδάσκει.

Ὁ ἄριστος χειριστὴς τοῦ λόγου Σεβ. εἶμαι βέβαιος διὰ τῶν «Σκέψεων» τοῦ ἐξέφραξε καὶ διετύπωνε τὰ ἴδια αἰσθήματα πίστεως, ἐλπίδος καὶ ἀγάπης πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ ἐλκύσῃ εἰς τὸ τρίπτυχον τῶν ἀρετῶν τούτων τοῦ Χριστοῦ πᾶσαν εὐδιάθετον ψυχὴν.

Συνιστῶμεν ἐκθύμως τὴν ἀπόκτησιν τοῦ βιβλίου τούτου.

Κ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Ἀκαδημαϊκός

Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία 1976. Α. Ἐπιμέλεια: Βιβλιογραφικὴ Ἐταιρεία τῆς Ἑλλάδος 1977 σ. 189. (ἐν τῷ ἐσωφύλλῳ ὁ τίτλος καὶ ἀγγλιστί).

1. Πίναξ περιεχομένων: Πρόλογος. Σύντομογραφίαι. Διάγραμμα ταξινομήσεως. Τὰ λήμματα. Εὐρετήρια: Κυρίων ὀνομάτων. Βιογραφουμένων καὶ βιβλιογραφουμένων προσώπων. Νομικῶν προσώπων. Ἐκδοτικῶν οἰκῶν καὶ ἐκδοτῶν. Τυπογραφείων καὶ τυπογράφων. Ἀλφαθητικὸς πίναξ περιεχομένων. Ἀλφαθητικὸς πίναξ περιεχομένων εἰς Ἀγγλικήν. — Μετὰ πολλῆς ἱκανοποιήσεως πληροφοροῦμεθα ἐκ τοῦ ἔργου ὅτι ἰδρῦθη ἤδη πρὸ δεκαετίας «Βιβλιογραφικὴ Ἐταιρεία». Ἀλλὰ πῶς μόλις τώρα ἐμφανίζεται ὁ «πρῶτος» τόμος «μῆς» (;) τρέχουσας Γενικῆς Βιβλιογραφίας; Ὁ συντάκτης ἢ οἱ συντάκται τοῦ ἔργου ὀρθῶς ἀποφαίνονται: «δὲν μιλοῦμε γιὰ τὴν π λ η ρ ὀ τ η τ α. Αὐτὴ ἐξακολουθεῖ πάντα νὰ χωλαίνει». Καὶ προστίθεται: «Τὸ γεγονός ποὺ ἐλπίσαμε πῶς θὰ ἔλυε μιὰ γιὰ πάντα καὶ ὀριστικὰ τὸ ζήτημα: Ἡ ψήφισις δηλαδὴ καὶ ἐφαρμογὴ «τοῦ ἀναμενομένου νέου νόμου περὶ ὕποχρεωτικῆς καταθέσεως βιβλίων εἰς τὴν Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην», δὲν πραγματοποιήθηκε ἀκόμη».

2. Ἄς σταθῶμεν πρὸς στιγμὴν εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην παράγραφον. Οἱ κ.κ. τῆς «Βιβλιογραφικῆς Ἐ-

ταιρείας» οὔτε ὀλίγον οὔτε πολὺ ζητοῦν τὴν ἐπιβολὴν Νόμου διὰ τοὺς συγγραφεῖς τῶν παντὸς εἶδους βιβλίων, Περιοδικῶν ἢ φυλλαδίων, γενικῶς παντὸς ἐντύπου, ὥστε ὁ π ο ρ ε ω τ ι κ ῶ ς νὰ καταθέτουν ἕν, δύο ἢ πλείονα ἀντίτυπα κατὰ τὴν ἀνάλογον εἰσήγησιν τοῦ Νόμου, εἰς τὴν Ἑθνικὴν Βιβλιοθήκην. Ἀσφαλῶς δὲ καὶ ἄλλαι δημοσίας χρήσεως Βιβλιοθήκαι, φέρ' εἰπεῖν Βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς, τῶν Δήμων, ἐτέρων Ἰδρυμάτων καὶ οὐ μόνον τῆς πρωτεύουσας, ἀλλὰ πιθανώτατα καὶ τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Βιβλιοθηκῶν. Εἶναι γνωστὴ ἄλλωστε ἡ εὐχέρεια, μεθ' ἧς ἐπιτυγχάνουν ἐξώθεν ἐνδιαφερόμενοι πρὸς ἴδιον ὄφελος καὶ εἰς ὄρατος ἐνίων προσώπων, τὰς εἰδικὰς ἐκεῖνας διατάξεις ποὺ τοὺς ὠφελοῦν. Ἀλλὰ δι' ὄνομα τοῦ Θεοῦ! Ἐσκέφθησαν ἄρα γε οἱ ταῦτα εἰσηγούμενοι τί κοστίζει ἐν ἐπιστημονικὸν σύγγραμμα εἰς χρόνον, εἰς ἰδρώτα, εἰς χρῆμα, εἰς διδλυοδεσίαν κ.ἄ. διὰ νὰ τεθῆ εἰς κυκλοφορίαν μὲ 30% κέρδος διὰ τὸν Βιβλιοπώλην ποὺ θὰ φιλοτιμηθῆ νὰ τὸ παρουσιάσῃ εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Βιβλιοπωλείου του διὰ μίαν ἢ δύο ἐβδομάδας; Καὶ ἐσκέφθησαν ὅτι τὸ ἀναγνωστικὸν κοινὸν τῶν σοβαρῶν καὶ μάλιστα τῶν ἐπιστημονικῶν συγγραμμάτων εἶναι εὐαριθμότατον καὶ ὅτι ὁ συγγραφεὺς δυσχερέστατα θὰ καλύψῃ τὰ ἐξόδα ἐκτυπώσεως τοῦ ἔργου του; Ποῖος ἐν Ἑλλάδι ἔρχεται συνεπικουρος εἰς τοὺς συντάκτας τῶν σοβαρῶν ἐπιστημονικῶν ἔργων; Ἀκόμη καὶ διὰ τὰ ἄλλα ποικίλης μορφῆς δημοσιεύματα; Παραλείπομεν φυσικὰ ν' ἀναφαιρωμεν καὶ τὴν φορολογικὴν ἀφαιμαξίν διὰ πᾶσαν εἰσπραξίν ἐκ τῶν βιβλίων του ἐκ τοῦ Βιβλιοπώλου.

3. Ἀντὶ λοιπὸν τῆς ὑποχρεωτικῆς καταθέσεως παντὸς βιβλίου ἢ ἄλλου δημοσιεύματος εἰς μίαν ἢ πλείονας Βιβλιοθήκας ὑπὸ ἐκάστου συγγραφέως, διὰ τὴν δῆθεν πληρότητα ἐν τῇ συντάξει τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιογραφίας, θὰ εἶχον νὰ συστήσω, ὅπως οἱ ἀποτελοῦντες τὴν Βιβλιογραφικὴν Ἐταιρείαν φιλότιμοι πρωτοπόροι, θελήσουν ν' ἀναζητήσουν τοὺς τρόπους καὶ τὰς μεθόδους, καθ' ἃς αἱ μεγάλαι Βιβλιοθήκαι τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ οἱ Σύλλογοι τῶν Ἐκδοτῶν καὶ Τυπογράφων ἐν ἐκάστη Χώρα, συντάσσουν τὰ «βιβλιογραφικά των δελτία» καὶ δημοσιεύουν κατ' ἔτος εἰς ὀγκώδεις τόμους, μὲ τὸν τίτλον, τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως, τὸν ἐκδοτικὸν οἶκον, τὴν χρονολογίαν ἐκδόσεως, τὰς σελίδας καὶ τὴν τιμὴν ἐκάστου ἔργου ἢ φυλλαδίου. Οἱ Βιβλιοπῶλαι ἐκάστης Χώρας προμηθεύονται ὑποχρεωτικῶς, ὡς συνδρομηταὶ τοῦ εἰς τὸν ἀνήκουσι Σύλλογου, τὰ θαυμάσια Εὐρετήρια Βιβλιογραφίας, καθ' ὑποδειγματικὴν διάταξιν. Τὸ αὐτὸ θὰ ἠδύνατο νὰ γίνῃ καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Νὰ σχηματισθῆ διὰ Νόμου Ἐπιτροπὴ «Βιβλιογραφικῆς ἐνημερώσεως» καὶ νὰ ὑποχρεωθοῦν ἅπαντες οἱ ἐκδοτικοὶ οἴκοι ἢ καὶ οἱ συγγραφεῖς νὰ ἀποπέλλουν συμπληρωμένον τὸ καθ' ὑπόδειξιν τῆς ἀνωτέρω Ἐπιτροπῆς «Δελτίον» τοῦ βιβλίου ἢ τοῦ φυλλαδίου μὲ ὅλα τὰ στοιχεῖα. Ἡ Ἐπιτροπὴ νὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα νὰ ἐπισκέπτεται τὰ Τυπογραφεῖα καὶ νὰ ἐξετάζῃ τὰ ἐν αὐτοῖς ἐκτυπούμενα ἔργα ἢ φυλλάδια. Νὰ ἐκδίδεται ἐν τέλει ἐκάστου ἔτους ὁ Τόμος ἢ οἱ Τόμοι

τῆς Βιβλιογραφίας, καθ' ἣν μέθοδον ἐπιτελοῦν τὸ ἔργον τοῦτο τὰ Ὑπουργεῖα Πολιτισμοῦ καὶ Παιδείας τῶν διαφόρων Χωρῶν καὶ οἱ Σύλλογοι τῶν Βιβλιοπωλῶν. Π.χ. Ἡ Ἐπιτροπὴ τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Κογκρέσσου τῶν Η.Π.Α., τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Βρετανικοῦ Μουσείου, τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων, τοῦ Συλλόγου τῶν Βιβλιοπωλῶν τῆς Γερμανίας, τῆς Αὐστρίας, τῆς Ἰταλίας, τῆς Ἑλβετίας κ.λ.π. Ὁ τρόπος οὗτος εἶναι καὶ εὐχερὴς καὶ ἀνώδυνος διὰ τοὺς συγγραφεῖς, οἵτινες ἔχουν ν' ἀντιπαλαίσουν εἰς πλείστας δυσχερείας πρὸς διάδοσιν τῶν ἔργων των, διὰ τὴν κάλυψιν τῶν τεραστίων ἐξόδων τῆς ἐκτυπώσεώς των. Μόνον διὰ τῶν «Βιβλιογραφουμένων Δελτίων» θὰ ἐπιτευχθῆ πληρότης τῆς παρ' ἡμῖν βιβλιογραφίας. Ἀλλως, ἐὰν ἀναμένωμεν τὴν βιβλιογραφικὴν ἐνημέρωσιν διὰ τῶν Βιβλιογραφικῶν Δελτίων τῶν Ἐφημερίδων καὶ τῶν Περιοδικῶν καὶ τῶν ἀτομικῶν βιβλιοκαταλόγων τῶν βιβλιοπωλῶν, οὐδέποτε θὰ ἐπιτύχωμεν τὴν βιβλιογραφικὴν πληρότητα.

4. Πρὸς τιμὴν τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου ἐν Ἀθῆναις πρέπει νὰ λεχθῆ ὅτι ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδομένη Σύλλογος ὑπὸ τὸν τίτλον: Bulletin analytique de Bibliographie Hellenique (Collection de l'Institut Français d'Athènes) εἶναι τὸ πληρέστερον, συστηματικώτερον καὶ μεθοδικώτερον Βιβλιογραφικὸν Δελτίον παρ' ἡμῖν, περιποιεῖν τιμὴν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος καὶ προσβάλλουν ἅμα τὴν ὑποδειγματικὴν εὐσυνειδησίαν τῶν ἐκδοτῶν καὶ συνεργατῶν τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ πρέπει λοιπὸν τὸ Ὑπουργεῖον τοῦ Πολιτισμοῦ ν' ἀναθέσῃ εἰς τὸ Γαλλικὸν Ἰνστιτούτον τὸ ὄλον ἔργον, ὡς ἐμπειρότατον ἀναλαμβάνον καὶ τὰ ἐξόδα καὶ τὸν διορισμὸν τῶν ἀπαιτουμένων συνεργατῶν καὶ ὑπαλλήλων, ἢ νὰ ὀργανωθοῦν κατὰ τὰ πρότερον λεχθέντα αἱ Ἐπιτροπαὶ Σύλλογος τοῦ Βιβλιογραφικοῦ ὕλικου, ἀκόμη καὶ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου. Ἡ ὑποχρεωτικὴ κατάθεσις παντὸς ἔργου ὑπὸ τοῦ συγγραφέως καὶ ἄδικος εἶναι καὶ ἐπιζημία διὰ τοὺς συγγραφεῖς, ἀλλὰ καὶ ἀπραγματοποίητος, τοῦλάχιστον ὡς πρὸς τὴν πληρότητα, ὅπως ἀπεδείχθη καὶ ἐκ τῆς ἀκριτοῦδε ἐφαρμογῆς παρομοίου ὑποχρεωτικοῦ Νόμου. Τὸ Ὑπουργεῖον Πολιτισμοῦ ἔχει καὶ ἐπὶ τοῦ ὄλου θέματος τὸν λόγον.

Περὶ τὸν νὰ λεχθῆ ὅτι ὁ πρῶτος ἀνὰ χεῖρας τόμος τῆς «Ἑλληνικῆς Βιβλιογραφίας» εἶναι καὶ ἑλλιπέστατος καὶ μικροῦ λόγου ἄξιος ἀπὸ πάσης ἀπόψεως.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ
Ἀκαδημαϊκός

Στυλιανού Γ. Παπαδοπούλου, Πατρολογία, τόμος Α', Εισαγωγή, Β' και Γ' Αιώνας, Αθήνα, 1977, σελίδες 503.

Ο καθηγητής Στυλιανός Γ. Παπαδόπουλος, διάδοχος του Κ. Μπόνη εις την θεολογικήν σχολήν του πανεπιστημίου Αθηνών, ήρχισεν εκδίδων κατά τάς αρχάς τής ακαδημαϊκῆς αὐτοῦ σταδιοδρομίας ἐγχειρίδιον τής πατρολογίας. Ἔχομεν πρό ἡμῶν τὸν τόμον Α', ὁ ὁποῖος περιλαμβάνει τὴν Εἰσαγωγὴν (σ. 17-159) καὶ τοὺς Αἰῶνας Β' καὶ Γ' (σ. 160-478). Τὰ Περιεχόμενα (σ. 497-502) τοῦ τόμου Α' λεπτομερέστερον ἔχουν ὡς ἑξῆς:

Πρόλογος, σ. 9.

Συντημήσεις, σ. 11-16.

Εἰσαγωγή, σ. 17-159.

I. Ἔγνοια, Σημασία καὶ Κῦρος τοῦ Πατρὸς καὶ Διδασκάλου, σ. 17-79.

II. Πατρολογία: Ἀντικείμενο, Δομὴ, Ὅρια, Ὅριμος, Κατάταξις Ἔλης, σ. 80-96.

III. Ἱστορία τής Πατρολογίας, Συλλογές, Ἐκδόσεις, Βοηθήματα, σ. 97-112.

IV. Φιλολογικά Εἶδη τῶν Πατερικῶν Ἔργων, σ. 113-135.

V. Οἱ Θύραθεν Παράγοντες καὶ τὸ Πνευματικὸ Κλίμα τής Ἐποχῆς, σ. 136-159.

Δεύτερος Αἰῶνας, σ. 160-324.

Τρίτος Αἰῶνας, σ. 325-478.

Πίνακες, σ. 479-502.

Παραστατικὸς Πίνακας Συγγραφέων, σ. 480-1.

Πίνακας Ὀνομάτων καὶ Πραγμάτων, σ. 483-496.

Παραράματα, σ. 503.

Κατὰ τὸν Στυλιανὸν Παπαδόπουλον, οἱ φοιτηταὶ καὶ οἱ νέοι θεολόγοι εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι τὸν παρῶτρυναν διὰ τὴν συγγραφήν τῆν πατρολογίαν του. «Τὸ ἐγχείρημα εἶναι ἐξαιρετικὰ δύσκολο, διότι πρόκειται γιὰ τὴν κατανόησιν, ἀποτίμησιν καὶ διατύπωσιν τής προσωπικῆς θεολογικῆς κάθε Πατρὸς προσφοράς, ἢ ὁποῖα υἱοθετεῖται καὶ γίνεται Παράδοσις τής Ἐκκλησίας» (σ. 9).

Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν ὁλοκλήρου τοῦ τόμου, νομίζω ὅτι ἡ πρότασις αὕτη δικαίως ἀντικατοπτρίζει τὸν χαρακτήρα τοῦ πονήματος.

Ἡ γλῶσσα τοῦ βιβλίου εἶναι ἡ δημοτικὴ. Ὡς πρὸς τὸ μέγεθος, χρησιμοποιεῖται τριῶν εἰδῶν γραφῆ. Ἡ

μικρογράμματος γραφῆ, νομίζω ὅτι εἶναι ὀλίγον κουραστικὴ διὰ τὸν μεσήλικα καὶ ἠλικιωμένον ἀναγνώστην, ὁ ὁποῖος καὶ αὐτός, παράλληλα πρὸς τοὺς ἀγαπητοὺς φοιτητάς καὶ τοὺς νέους θεολόγους, ἐπιθυμεῖ ὅπως μεταλάβῃ τῆς εἰς τὸν τόμον αὐτὸν παρεχομένης πνευματικῆς τροφῆς. Ὑποσημειώσεις δὲν ὑπάρχουν, ἀλλ' αἱ παραπομπαὶ τοποθετοῦνται ἐντὸς κειμένου.

Ἡ βιβλιογραφία καὶ αὕτη λαμβάνει τὴν θέσιν τῆς εἰς τὰ ἀνάλογα μέρη ἐντὸς τοῦ βιβλίου. Εἰς τὰς Συντημήσεις (σ. 11-16) δίδονται οἱ τίτλοι καὶ οἱ τόποι, εἰς μερικὰς δὲ περιπτώσεις καὶ οἱ χρόνοι τῶν ἐκδόσεων. Τὰ ἀρχικὰ Γρ. Π. ἴστανται διὰ τὸ περιοδικὸν Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, μετὰ τοῦ ἀρθροῦ (σ. 12). Ἡ βιβλιογραφία εἶναι ἀρτία, ἀντιπροσωπευτικὴ, σύγχρονος. Περιλαμβάνει συγγραφάς, τόσον εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὅσον καὶ εἰς τὰς ἄλλας γλώσσας. Αὗται, ἀκόμη καὶ τοῦ ἰδίου συγγραφέως, ἀκολουθοῦν τὴν ἐκ τῶν παλαιότερων πρὸς τὰ νεώτερα σειράν, σημειουμένων καὶ κρίσεων δι' ὀλίγα ἐξ αὐτῶν. Χρησιμοποιεῖται αὐτοῦσιον ὕλικὸν ἀπὸ τοὺς πατέρας, τὰς οἰκουμενικὰς κ.ἄ. συνόδους, τὰ συμβολικὰ κείμενα μετὰ τὴν ἄλωσιν καὶ τὴν ὁμολογίαν. Ἐπίσης δὲ καὶ ὕλικὸν ἀπὸ προγενεστέρων ἐργασίας τοῦ συγγραφέως. Θὰ μοὶ ἐπιτραπῇ πιστεύω ὅπως προσθέσω εἰς τὸ οἰκτεῖον μέρος (σ. 471) τὴν εἰδικὴν ἐργασίαν τοῦ Α. Δ. Κομίνη, Τὸ Βυζαντινὸν Ἱερὸν Ἐπιγράμμα καὶ οἱ Ἐπιγραμματοποιοί, Αθήναι, 1966.

Γενικῶς διὰ τὸ ὕφος τοῦ βιβλίου, ὅπερ κατὰ τὸν συγγραφέα ἀποτελεῖ τὴν ταπεινὴν μου ἀπάντησιν εἰς τὴν πρόκλησιν τῆς ἐποχῆς, ἐπὶ αἴτημα τῶν πιθ ἀνήσυχων μελῶν τῆς Ἐκκλησίας γιὰ θεολογία γνήσια» (σ. 9), θὰ ἦτο δυνατόν νὰ λεχθῆ ὅτι χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸν ἐνθουσιασμόν, ὁ ὁποῖος πολλὰκις συμπαρασύρει καὶ τὸν συναισθηματικὸν ἀναγνώστην. Ὁ τελευταῖος ὅμως, εἰς περιπτώσεις τινάς, καταβάλλει προσπάθειαν διὰ νὰ παρακολουθῆ τὰ ὅσα λέγει ὁ συγγραφεὺς καὶ νὰ εἰσδύῃ εἰς τὸ βαθύτερον νόημά των.

Ὁ συγγραφεὺς ἐπεξεργάζεται τὸ ὕλικόν του μετὰ τῆς δεούσης κριτικῆς ἐρεύνης. Ἐρμηνεύει καὶ ἐπεξηγεῖ τούτο, συχνὰ δὲ τὸ πατερικὸν ὕλικόν διὰ τῶν πατέρων. Ἐκφράζει τὰς προσωπικὰς του γνώμας, ἰδίως ὅταν πρόκειται εἰς ὀρισμένους περιπτώσεις διὰ τὰς δυνατότητας καὶ τὰ ἐπιτεύγματα τῶν συγχρόνων ὀρθόδοξων θεολόγων, ἐνίοτε, ἐὰν δὲν κάμνω λάθος, ἀποφθεγματικὰ (σ. 19-20, 22, 55, 59, 70-1, 75, 83-4, 88, 429). Συναγνᾶται καὶ ἡ δεοντολογία. Εἰς παρόμοιον ἐγχειρίδιον ἡρέμου ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης γίνεται συχνὴ χρῆσις τῆς ἐκφράσεως «πρέπει» ἢ ἄλλων παρομοίων (σ. 55, 67, 69, 73, 75, 76, 87, 98, 112, 138, 161, 174, 184, 266, 289).

Ἀναγνωρίζεται ἡ ὑπαρξὶς προβλημάτων (σ. 23, 41, 44, 51, 66, 70, 74, 162, 272, 330) καὶ ἡ μετὰ προσοχῆς σημειώσεις τῶν πιθανοτήτων διὰ τῶν συναφῶν ἐκφράσεων «πιθανόν», «ἴσως», «νομίζομε», «φρονοῦμε», «φαίνεται» κ.τ.τ. (σ. 115, 125, 168, 230, 249, 258, 262, 274, 304, 328, 339, 348, 362, 375, 382, 383, 414, 423, 441, 454, 464, 470, 477, 478).

Τίθενται ἐρωτήματα, εἰς τὰ ὁποῖα δίδονται ἀπαντήσεις (σ. 32, 35, 44, 50, 56, 94, 95, 407). Συναντώνται οἱ ὅρισμοί, αἱ συγκρίσεις, αἱ διαπιστώσεις τὰ ἐπιτεύγματα καὶ ἀξιολογήσεις καὶ οἱ χαρακτηρισμοί.

Προκειμένου περὶ τῆς μεθοδολογίας, ὁ συγγραφεὺς χρησιμοποιοῦν τὴν ἀπολύτως ἱστορικὴν καὶ χρονολογικὴν μέθοδον ἐπεξεργασίας τοῦ ὕλικου του.

«Φρονοῦμε ὅμως ὅτι κριτήριο τῆς κατατάξεως τῆς ὕλης εἶναι ἡ γνώση τῆς θεολογικῆς πορείας τῆς ὅλης Ἐκκλησίας. Τὴν πορεία αὕτη καθορίζουν βασικά οἱ ἐκάστοτε θεολογικὲς κρίσεις. Αὐτές, καὶ μάλιστα οἱ μεγαλύτερες, ἀφοροῦσαν σὲ ὅλη τὴν Ἐκκλησία, τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως. Ἀφοῦ δὲ οἱ σημαντικώτεροι ἐκκλησ. συγγραφεῖς ἔγραφαν μὲ ἀφορμὴ τίς θεολογικὲς κρίσεις, σημαίνει ὅτι μποροῦμε νὰ κατανοήσωμε ὀρθὰ καὶ θαθεῖα τοὺς συγγραφεῖς αὐτοὺς (ἄρα καὶ τὴ θεολογικὴ πορεία τῆς Ἐκκλησίας) ἂν ἐξετάσωμε τοὺς Πατέρες κατὰ χρονολογικὴν σειράν, ὅπως κατὰ χρονολογικὴν σειράν ἐμφανίζονται καὶ οἱ θεολογικὲς κρίσεις» (σ. 93, 90-6, 134, 136, 158).

Ὡς ἐκ τούτου, ἔντονος προβάλλει ὁ ἱστορικὸς παράγων σχεδὸν εἰς ὅλας τὰς σελίδας τοῦ τόμου Α'. Ὑπὸ τὸ πρίσμα τοῦτο θὰ ἦτο ἴσως δυνατὸν νὰ κατανοηθοῦν καὶ ὀρισμένοι ἀπὸ τὰς προαναφερθείσας παρατηρήσεις. Συνεχίζομεν. Λέγεται ὅτι «ἡ Πατρολογία δὲν ἔχει ὄρια στήν ἱστορία, ὅπως δὲν ἔχει ὄρια καὶ ἡ Παράδοσις τῆς Ἐκκλησίας» (σ. 84). Περαιτέρω προσδιορίζονται κάπως τὰ ὄρια ταῦτα:

«Ἡ ἐπικρατέστερη διαίρεσις ἔχει ὡς ἐξῆς:

Περίοδος πρώτη: τέλος Α' αἰῶνα ἕως 325... Περίοδος δευτέρα: 325-451... Περίοδος τρίτη: 451 μέχρι τὸν Ἰωάννη Δαμασκηνὸν († 749)» (σ. 90). Πολλὰ συνδέονται πρὸς τὰ σήμερον κρατοῦντα (σ. 18-20, 54-6, 70-1, 83-6, 88, 99, 224) καὶ ἐπισημαίνεται ὁ παράγων τοῦ μέλλοντος (σ. 50, 64, 98, 99, 150, 161, 397, 420) καὶ τῶν πρὸς αὐτὸ συνδεομένων.

«Συγχρόνως οἱ φιλόλογοι πρέπει νὰ συνεχίσουν τὸ ἐπίπονο ἔργο τους πρὸς φιλολογικὴ καὶ κριτικὴ ἐπεξεργασία τῶν ἀτελῶν παλαιῶν ἐκδόσεων καὶ τὴν ἐκδοσὴ ἀνεκδότων κειμένων» (σ. 98).

«Γνωρίζομε ὅτι ἀπὸ τὸ ἸΣΤ' αἰῶνα καὶ ἔπειτα ἔχομε ἀξιόλογες ἐκδόσεις πατερικῶν κειμένων ἀπὸ Ἑλληνικοῦ φιλολόγου καὶ θεολόγου, τῶν ὁποίων ὅμως ἡ ἔργασία εἶναι ἄγνωστη ἀκόμη καὶ στοὺς Ἑλληνικοὺς ἐρευνητάς» (σ. 99).

«Ὁ νεοπλατωνισμὸς σχετίσθηκε θαθεῖα καὶ ἐκτεταμένα μὲ τὸ χριστιανισμὸ περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο φιλοσοφικὸ σύστημα, ἀλλὰ παρὰ ταῦτα δὲν ἔχει διερευνηθῆ ἀκόμη ἱκανοποιητικὰ τὸ θέμα, ὥστε νὰ ἔχωμε ὀριστικὲς ἀποτιμήσεις τῶν σχέσεων νεοπλατωνισμοῦ καὶ χριστιανισμοῦ» (σ. 156).

Ὁ συγγραφεὺς, παραμερίζων τὴν καθ' ὕλην μέθοδον, ἐξοικονομεῖ τὰ πράγματα διὰ τὰς ὑποδιαίρεσεις, διὰ τὰς κατηγορίας σκέψεως, διὰ τὰς ομάδας προσώ-

πων, κατατάσων ταῦτα εἰς τὴν εἰσαγωγὴν, εἴτε εἰς τὸν πρῶτον συγγραφέα, ὁ ὁποῖος σχετίζεται ἢ ἀνήκει εἰς μίαν τοιαύτην ὑποδιαίρεσιν, κατηγορίαν ἢ ομάδα (σ. 164, 183, 334 ἐξ.).

Συνήθως προστρέχει κανεὶς εἰς ἓν ἐγχειρίδιον πατρολογίας διὰ νὰ ἀνεύρη τὰ σχετικὰ μὲ ἓνα πατέρα ἢ ἐκκλησιαστικὸν συγγραφέα, μὲ τὸν θίον, τὴν προσωπικότητα, τὰ συγγράμματα, τὴν σκέψιν, τὸν χαρακτηρισμὸν αὐτοῦ, ἀλλ' ἔδω πέρα τούτων μετὰ προσοχῆς, ἔαν κατανοῦ ὀρθῶς, ἐκτίθενται καὶ τὰ σχέσιν ἔχοντα πρὸς τὴν γένεσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς θεολογικῆς σκέψεως, τῆς θείας λατρίας, τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοργανώσεως, τῆς ἐν γένει δηλ. ζωῆς καὶ σκέψεως τῆς Ἐκκλησίας. Ἰδιαιτέρως ἐπισημαίνονται τὰ ὅσα διὰ πρώτην φοράν λαμβάνουν χώραν (σ. 160, 173, 176, 178, 183, 196, 224, 233, 236, 237, 251, 268, 270, 275, 276, 278, 281-2, 286, 289, 291, 295, 298, 314, 326, 328, 334, 349, 356, 362, 363, 370, 377, 378, 385, 423, 427, 443, 449, 450, 457, 458, 459, 460, 467, 468, 473).

Ὅτι ἐλέχθη διὰ τὸ ὕψος καὶ τὴν γραφὴν τοῦ διδίου, τὸ αὐτὸ περίπου φαίνεται νὰ ἰσχύη καὶ διὰ τὴν μεθοδικὴν ἔκθεσιν τῆς ὕλης. Νομίζω, ὅτι ὁ συνηθισμένος εἰς ἄλλους τρόπους ἐκθέσεως τῆς παρομοίας ὕλης ἀναγνώστης, ὀφείλει ὅπως ὑποβληθῆ εἰς μίαν ἀνάλογον πνευματικὴν γυμνασίαν διὰ νὰ φθάσῃ ἀνετα καὶ εὐχάριστα μέχρι τῆς τελευταίας σελίδος τοῦ βιβλίου. Δὲν εἰσέρχομαι εἰς τὴν ἔκθεσιν καὶ ἀνάλυσιν τῶν λεπτομερειῶν τοῦ βιβλίου, διότι τοῦτο θὰ ἀπῆτει ἀρκετὸν ἀριθμὸν σελίδων. Τὸ ἀφήνω αὐτὸ εἰς τὴν διάθεσιν ἐνὸς ἐκάστου ἀναγνώστου.

Κατακλείω μὲ τὴν θερμὴν εὐχὴν ὅπως σύντομα ὀλοκληρωθῆ ἡ ἀξιόλογος θεολογικὴ προσφορὰ τοῦ πατρολόγου Στυλιανοῦ Παπαδοπούλου.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ

Ἰωάννου Μιχ. Χατζηφώτη, «ΒΥΖΑΝΤΙΟ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑ». Ἡ ἀπομυθοποίηση καὶ ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια. Ἐκδόσεις Ἀποστολικῆς Διακονίας. Ἀθήνα 1978. Σελ. 127. Σχ. 14) 21.

Τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ περισπουδάστου ἱστορικοῦ ἔργου τοῦ κ. Χατζηφώτη ἔγραψεν ὁ ὁμότιμος Καθηγητὴς τῆς Βυζαντινῆς Φιλολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Νικόλαος Β. Τωμαδάκης. Τὸ βιβλίον ἀφιερώνεται ὑπὸ τοῦ συγγραφῆως «στὸν ὀρθόδοξο κληρὸν, στήριγμα τοῦ Ἔθνους» καὶ ὅπως δηλώνει ὁ συγγραφεὺς ἀποτελεῖται ἀπὸ κείμενα, τὰ ὁποῖα «γράφτησαν ὅλα ὡς ἀπαντήσεις εἰς τὴν συστηματικὴν κατὰ τὸν τελευταῖο καιρὸ, ἀδίκην καὶ προκατασκευασμένην ἐπίθεσιν κατὰ τῶν θρησκευτικῶν καὶ ἐθνικῶν μας ἀξιών ἀπὸ διαφόρους κύκλους κινουμένους ἀπὸ ποικίλους σκοποὺς καὶ λόγους». Εἰς τὰ «Προλεγόμενά» τοῦ ὁ συγγραφεὺς παρουσιάζει τὸν αὐτοσκοπὸν τῆς ἀπομυθοποίησης τῆς ἱστορίας, δηλαδὴ τὴν «παραμυθολογία τῆς ἱστορίας» ὡς ἐπιχειρηματὴν τῶν ἐχθρῶν τοῦ Ἔθνους «κοντὰ στοὺς ὁποίους μνημονεύει» τοὺς «προ-

οδευτικούς» εκείνους κονδυλοφόρους πού θέλησαν νά πρωτοτυπήσουν ἢ καί νά ἐντυπωσιάσουν ἀνάγοντας σέ δόγμα τήν ἀπομυθοποίηση γιά τήν ἀπομυθοποίηση τῆς ἱστορίας», πού «έκαναν ὀηλαδή τήν ἀμφοισθήτηση αὐτοσκοπό κι ἐκεῖ ὅπου τά πάντα εἶναι τόσο σταθερά καί ξάστερα». Εἰς αὐτούς τέλος κατατάσσει καί τοὺς ἄλλους εκείνους, οἱ ὅποιοι μὲ ἐπιπολαιότητα ἀντιμετωπίζουν «πράγματα καί καταστάσεις» ἐντὸς τῆς ἱστορίας καί τοὺς ἄλλους «πού χρησιμοποιοῦν εἰκασίες καί ἀδέσποτες φήμες, διὰ νά παραβλέψουν τὰ ἀδιάσειστα στοιχεῖα τῆς ἀδέκαστης ἱστορίας».

Τὰ περιεχόμενα τοῦ βιβλίου, ἔπειτα ἀπὸ τὸν πρόλογον ἐκτείνονται εἰς πέντε σπουδαιότατα κεφάλαια, εἰς τὰ ὅποια ἀναλύονται αἱ «ἀπαντήσεις» τοῦ συγγραφέως, ἦτοι:

Κεφάλαιον Α΄. «Ἑλληνικὸ Βυζάντιο καί ἄλωση». Εἰς τὸ κεφάλαιον αὐτὸ ὁμιλεῖ διὰ τὰς ἀμφοισθήσεις περὶ τοῦ Βυζαντίου καί τῆς ἀλώσεως καί ἀναδεικνύει λάμπουσαν τήν ἱστορικὴν ἀλήθειαν ἔναντι τούτων.

Κεφάλαιον Β΄. Ἐκκλησία καί Ἔθνος. Ἀναφέρεται ὁ συγγραφεὺς εἰς τὴν πλουσίαν προσφορὰν καί τὰς θυσίας τοῦ ὀρθοδόξου Κλήρου «ἐνεκα Γένους».

Κεφάλαιον Γ΄. Ἡ 5ῃ Μαρτίου καί ὁ Γρηγόριος ὁ Ε΄. Ἐνταῦθα καθορίζει τὸν ἱστορικὸν πυρήνα τοῦ θρόλου τῆς ἐθνικῆς μας Παλιγγενεσίας καί ἀποδεικνύει τὸν ὑπέροχον ρόλον τοῦ Ἐθνομάρτυρος Πατριάρχου.

Κεφάλαιον Δ΄. Τὸ Εἰκοσιένα καί κάποιες ἀλήθειαι. Ἀποδεικνύει μὲ πρόσωπα ὅτι «ἡ ἀπομυθοποίησις» τῆς ἱστορίας μας ὑπῆρξε ὁ μοναδικὸς σκοπὸς «γιά τὴν ἀπομυθοποίησίν» τῆς.

Κεφάλαιον Ε΄. Τὸ ἀλώθητο Βυζάντιο. Εἰς τοῦτο τὸ κεφάλαιον ὁ συγγραφεὺς ἀναφέρεται εἰς τὸ Ἄγιον Ὄρος, τὸ ὅποῖον εἶναι ἓν ἀδιάφθορον τμήμα τοῦ Βυζαντίου, τὸ ὅποῖον εὐρίσκειται σήμερον εἰς νέαν ἀκμὴν καί ἔχει ἀνάγκην περαιτέρω ἐπιδιώσεως.

Τὸ βιβλίον κατακλείει Παράρτημα, τὸ ὅποῖον φέρει τὸν τίτλον «Μαρτυρίες καί τεκμήρια», τὰ ὅποια ἀναφέρονται εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου, ἐπιρρωνύοντα, ἔτι μᾶλλον τοῦτο.

Γενικῶς τὸ βιβλίον εἶναι τεκμηριωμένον διὰ πλουσιωτάτης βιβλιογραφίας καί διακρίνεται διὰ τὴν ἀριεπίαν ἐμφάνισίν του, προωρισμένον νὰ διδάξῃ τὴν ἀλήθειαν καί μόνην τὴν ἀλήθειαν.

Τοιαῦτα ἔργα, ὡς τὸ «Βυζάντιο καί Ἐκκλησία» τοῦ κ. Ἰωάν. Μ. Χατζηφώτη, τιμοῦν τὴν ἐπιστήμην καί τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, ἀποκαθιστοῦν τὴν ἀλήθειαν καί φωτίζουν τὸν δρόμον τοῦ Ἔθνους καί τῆς Ἐκκλησίας.

† Ἀρχιμ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΣΦΟΥΓΓΑΤΑΚΗΣ

Ἱεροκλήρῳ τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν —
Γυμνασιάρχης

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ἱερὰ Μητρόπολις Ν. Σμύρνης

Ἐχοντες ὅπ' ὄψει τὰς διατάξεις τῶν ἀρθρῶν 33 καί 34 τοῦ ὅπ' ἀριθ. 2)1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καί Ἐφημερίων» καί προκειμένου ἵνα προβῶμεν εἰς τὴν πλήρωσιν ἀνά μιᾶς κενῆς θέσεως Διακόνου τῶν κάτωθι Ἱερῶν Ναῶν: 1) Ἁγίου Ἀλεξάνδρου Παλαίου Φαλήρου, 2) Κοιμησεως τῆς Θεοτόκου Παλαίου Φαλήρου, 3) Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος Λεωφόρου Συγγροῦ καί 4) Ἁγίας Φωτεινῆς Νέας Σμύρνης, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καί ἔχοντας τὰ κανονικά καί νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ἐν τῷ Δελτίῳ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικά.

Ἐν Νέᾳ Σμύρνῃ τῇ 4ῃ Ὀκτωβρίου 1978

† Ὁ Νέας Σμύρνης ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Ἐχοντες ὅπ' ὄψει τὰς διατάξεις τῶν ἀρθρῶν 33 καί 34 τοῦ ὅπ' ἀριθ. 2)1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καί Ἐφημερίων» καί προκειμένου ἵνα προβῶμεν εἰς τὴν πλήρωσιν ἀνά μιᾶς κενῆς ἐφημεριακῆς θέσεως τῶν Ἱερῶν Ναῶν Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος Καλαμακίου καί Ἁγίας Φωτεινῆς Νέας Σμύρνης, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καί ἔχοντας τὰ κανονικά καί νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ἐν τῷ Δελτίῳ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικά.

Ἐν Νέᾳ Σμύρνῃ τῇ 4ῃ Ὀκτωβρίου 1978

† Ὁ Νέας Σμύρνης ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Παρελθούσης ἀπράκτου τῆς ταχθείσης προθεσμίας διὰ τῆς ἀπὸ 15 - 1 - 1977 δημοσιευθείσης προκηρύξεως διὰ τοῦ Δελτίου «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» πρὸς πλήρωσιν μιᾶς κενῆς ἐφημεριακῆς θέσεως τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγίας Φωτεινῆς Νέας Σμύρνης, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καί ἔχοντας τὰ προσόντα τῆς ἀμέσως ἐπομένης μισθολογικῆς κατηγορίας, ἦτοι τῆς Β' τοιαύτης, ὅπως προσερχόμενοι ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης, καταθέσωσι τὰ ὅσα τῶν κειμένων διατάξεων προβλεπόμενα δικαιολογητικά.

Ἐν Νέᾳ Σμύρνῃ τῇ 4ῃ Ὀκτωβρίου 1978

† Ὁ Νέας Σμύρνης ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Ἱερὰ Μητρόπολις Κίτρους

Ἐχοντες ὅπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 33 τοῦ Κανονισμοῦ ὅπ' ἀριθ. 2)1969 «περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καί Ἐφημερίων», προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἀνακλήρῳσιν ὑποψηφίων διὰ τὴν πλήρωσιν τῆς κενῆς Ἐφημεριακῆς θέσεως

τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγίου Κοσμά τοῦ Αἰτωλοῦ εἰς οἰκισμὸν «Ἀνδρομάχη» Κατερίνης, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τῶν Ἱερῶν Κανόνων, Ἐκκλησιαστικῶν Νόμων καὶ Κανονισμῶν ἀπαιτούμενα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης Προκηρύξεως ἐν τῷ Δελτίῳ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικά καὶ πιστοποιητικά διὰ τὰ περαιτέρω.

Ἐν Κατερίνῃ τῇ 14ῃ Ὀκτωβρίου 1978

† Ὁ Κίτρος ΒΑΡΝΑΒΑΣ

Ἱερὰ Μητρόπολις Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας

Ἐχοντας ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τῶν ἀρθρῶν 33 - 36 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2) 1969 Κανονισμοῦ «περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημερίων» προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἀναγκηρῆ ὑποψηφίῳ πρὸς πλήρωσιν τῶν κενῶν Ἐφημεριακῶν θέσεων τῶν Ἱερῶν Ναῶν: 1) «Παμμέγιστοι Ταξιάρχαι» Ἀμβρακιάς, 2) «Ἅγιος Ἀθανάσιος» Κερρασίας, 3) «Ἅγια Παρασκευὴ» Προσηλίων καὶ 4) «Ἅγιος Γεώργιος» Πτελέας, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τῶν Ἱερῶν Κανόνων καὶ Νόμων τοῦ Κράτους προβλεπόμενα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης προκηρύξεως ἐν τῷ Δελτίῳ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ ἀπαιτούμενα πιστοποιητικά.

Ἐν Μεσολογγίῳ τῇ 14ῃ Ὀκτωβρίου 1978

† Ὁ Αἰτωλ)νίας ΘΕΟΚΑΗΤΟΣ

Ἐχοντας ὑπ' ὄψει α) τὸ Ν.Δ. 1398) 1973 «περὶ συστάσεως ὀργανικῶν θέσεων Διακόνων» καὶ β) τὰς διατάξεις τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2) 1969 Κανονισμοῦ «περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημερίων», καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τῶν Ἱερῶν Κανόνων καὶ Νόμων τοῦ Κράτους προβλεπόμενα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης προκηρύξεως ἐν τῷ Δελτίῳ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ ἀπαιτούμενα πιστοποιητικά διὰ τὴν κατάληψιν τῶν κάτωθι θέσεων: 1) Ἐφημερίου Ἱεροῦ Ναοῦ «Ἅγιος Σπυρίδων» Μεσολογγίου, 2) Ἱεροδιακόνου Ἱ. Ναοῦ «Ἅγιος Παντελεήμων» Μεσολογγίου καὶ 3) Ἱεροδιακόνου Ἱ. Ναοῦ «Ἅγια Παρασκευὴ» Μεσολογγίου.

Ἐν Μεσολογγίῳ τῇ 14ῃ Ὀκτωβρίου 1978

† Ὁ Αἰτωλ)νίας ΘΕΟΚΑΗΤΟΣ

Ἱερὰ Μητρόπολις Τρίκκης καὶ Σταγῶν

Προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν πλήρωσιν τῆς κενῆς ἐφημεριακῆς θέσεως Κοιμήσεως Θεοτόκου Ἀμπελοχωρίου, καλοῦμεν τοὺς ἐπιθυμοῦντας καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, συμφώνως πρὸς τὰς κειμένας διατάξεις, ὅπως ὑποβάλλωσιν ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης εἰς τὸ Περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ἅπαντα τὰ προβλεπόμενα δικαιολογητικά.

Ἐν Τρίκκῃ τῇ 14ῃ Ὀκτωβρίου 1978

† Ὁ Τρίκκης καὶ Σταγῶν ΣΤΕΦΑΝΟΣ

Κλητήριον θέσπισμα

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Η ΠΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ

ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΟΝ ΣΥΝΟΔΙΚΟΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΝ

Ἄριθμ. { Πρωτ. 3826
Διεκπ. 1809

Ἀθήνησι τῇ 22-9-1978

Π ρ ὀ ς

Τὸν Ἱερομόναχον Σπυρίδωνα Τσιλημιδὸν

τέως κληρικὸν τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν

(Ἀγνώστου διαμονῆς)

Καλοῦμεν σε, ὅπως ἐμφανισθῆς ἐνώπιον τοῦ Πρωτοβαθμίου Συνοδικοῦ Δικαστηρίου, ὁδὸς Ἰωάννου Γενναδίου 14 καὶ ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν Συνεδριῶν Αὐτοῦ, τῇ 15ῃ Νοεμβρίου 1978, ἡμέρᾳ Τετάρτῃ καὶ ὥρᾳ 9ῃ π. μ. ἵνα δικασθῆς ἐπὶ τῶν ἀποδιδόμενων σοὶ κατηγοριῶν.

Προσεπιδηλοῦμεν σοι, ὅτι, ἂν μὴ ἐμφανισθῆς τῇ ὥσ' ἄνω ἡμέρᾳ τε καὶ ὥρᾳ θέλεις δικασθῆ ἑρήμην.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ

ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΟΥ ΣΥΝΟΔΙΚΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ

† Ὁ Κερκύρας καὶ Παξῶν ΠΟΛΥΚΑΡΙΠΟΣ

Ο ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ

Ἄρχιμ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

— 2 —

Ἄριθμ. { Πρωτ. 3827
Διεκπ. 1810

Ἀθήνησι τῇ 22-9-1978

Π ρ ὀ ς

Τὸν Ἱερομόναχον Παῖσιον Ὑψηλάντην

τέως Ἐφημέριον τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν

(Ἀγνώστου διαμονῆς)

Καλοῦμεν σε, ὅπως ἐμφανισθῆς ἐνώπιον τοῦ Πρωτοβαθμίου Συνοδικοῦ Δικαστηρίου, ὁδὸς Ἰωάννου Γενναδίου 14 καὶ ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν Συνεδριῶν Αὐτοῦ, τῇ 15ῃ Νοεμβρίου 1978, ἡμέρᾳ Τετάρτῃ καὶ ὥρᾳ 9ῃ π. μ. ἵνα δικασθῆς ἐπὶ τῶν ἀποδιδόμενων σοὶ κατηγοριῶν.

Προσεπιδηλοῦμεν σοι, ὅτι, ἂν μὴ ἐμφανισθῆς τῇ ὥσ' ἄνω ἡμέρᾳ τε καὶ ὥρᾳ θέλεις δικασθῆ ἑρήμην.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ

ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΟΥ ΣΥΝΟΔΙΚΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ

† Ὁ Κερκύρας καὶ Παξῶν ΠΟΛΥΚΑΡΙΠΟΣ

Ο ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ

Ἄρχιμ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

— 3 —

Άριθμ. { Πρωτ. 3828
Διεκπ. 1811

Άθήνησι τῆ 22-9-1978

Π ρ ό ς

Τόν Μοναχόν Πολύκαρπον Παπαδημητρόπουλον
τέως Άδελφόν τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἁγίας Λαύρας

(Άγνώστου διαμονῆς)

Καλοῦμεν σε, ὅπως ἐμφανισθῆς ἐνώπιον τοῦ Πρωτοβαθμίου Συνοδικοῦ Δικαστηρίου, ὁδός Ἰωάννου Γενναδίου 14 καί ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν Συνεδριῶν Αὐτοῦ, τῆ 15ῃ Νοεμβρίου 1978, ἡμέρα Τετάρτη καί ὥρα 9ῃ π. μ. ἵνα δικασθῆς ἐπὶ τῶν ἀποδιδομένων σοι κατηγοριῶν.

Προσεπιδηλοῦμεν σοι, ὅτι, ἂν μὴ ἐμφανισθῆς τῆ ὥς ἄνω ἡμέρα τε καί ὥρα θέλεις δικασθῆ ἑρήμην.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ

ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΟΥ ΣΥΝΟΔΙΚΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ

† Ὁ Κερκύρας καί Παξῶν ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΣ

Ο ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ

Άρχιμ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

— 4 —

Άριθμ. { Πρωτ. 3829
Διεκπ. 1812

Άθήνησι τῆ 22-9-1978

Π ρ ό ς

Τόν Ἱερομόναχον Καλλίνικον Ζαχαρόπουλον
τέως Ἐφημέριον τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἀττικῆς

(Άγνώστου διαμονῆς)

Καλοῦμεν σε, ὅπως ἐμφανισθῆς ἐνώπιον τοῦ Πρωτοβαθμίου Συνοδικοῦ Δικαστηρίου, ὁδός Ἰωάννου Γενναδίου 14 καί ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν Συνεδριῶν Αὐτοῦ, τῆ 15ῃ Νοεμβρίου 1978, ἡμέρα Τετάρτη καί ὥρα 9ῃ π. μ. ἵνα δικασθῆς ἐπὶ τῶν ἀποδιδομένων σοι κατηγοριῶν.

Προσεπιδηλοῦμεν σοι, ὅτι, ἂν μὴ ἐμφανισθῆς τῆ ὥς ἄνω ἡμέρα τε καί ὥρα θέλεις δικασθῆ ἑρήμην.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ

ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΟΥ ΣΥΝΟΔΙΚΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ

† Ὁ Κερκύρας καί Παξῶν ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΣ

Ο ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ

Άρχιμ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Κλητήριον Ἐπίκριμα
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ

ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΟΝ ΣΥΝΟΔΙΚΟΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΝ

ΤΟΥ Ν. Δ. 87)1974

Άριθμ. { Πρωτ. 4074
Άθήνησι τῆ 30-9-1978

Π ρ ό ς

Τόν Ἱερέα Βασίλειον Ἀσήμην

τέως κληρικόν τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἀργολίδος

(Άγνώστου διαμονῆς)

Καλεῖσαι ἵνα ἐμφανισθῆς αὐτοπροσώπως ἐνώπιον τοῦ Δευτεροβαθμίου Συνοδικοῦ Δικαστηρίου τοῦ Ν.Δ. 87)1974 τῆ 16ῃ Νοεμβρίου 1978 ἡμέρα Πέμπτη καί ὥρα 9ῃ π.μ. ἵνα δικασθῆς ὡς κατηγορούμενος ἐπὶ ἀντικανονικοῖς παραπτώμασι, περὶ ὧν κατεδικάσθης ὑπὸ τοῦ Πρωτοβαθμίου Συνοδικοῦ Δικαστηρίου τοῦ Ν. 214)1967 εἰς Καθαίρεσιν.

Προσεπιδηλοῦμέν σοι, ὅτι, ἂν μὴ ἐμφανισθῆς τῆ ὥς ἄνω ἡμέρα τε καί ὥρα θέλεις δικασθῆ ἑρήμην.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ

ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΟΥ ΣΥΝΟΔΙΚΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ

† Ὁ Ἀθηνῶν ΣΕΡΑΦΕΙΜ, Πρόεδρος

Ο ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ

Άρχιμ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

— 2 —

Άριθμ. { Πρωτ. 4075
Άθήνησι τῆ 30-9-1978

Π ρ ό ς

Τόν Ἀρχιμ. Θεοδοσίον Συγκριμῆν

τέως κληρικόν τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἀττικῆς

(Άγνώστου διαμονῆς)

Καλεῖσαι ἵνα ἐμφανισθῆς αὐτοπροσώπως ἐνώπιον τοῦ Δευτεροβαθμίου Συνοδικοῦ Δικαστηρίου τοῦ Ν.Δ. 87)1974 τῆ 16ῃ Νοεμβρίου 1978 ἡμέρα Πέμπτη καί ὥρα 9ῃ π.μ. ἵνα δικασθῆς ὡς κατηγορούμενος ἐπὶ ἀντικανονικοῖς παραπτώμασι, περὶ ὧν κατεδικάσθης ὑπὸ τοῦ Πρωτοβαθμίου Συνοδικοῦ Δικαστηρίου τοῦ Ν. 214)1967 εἰς Καθαίρεσιν.

Προσεπιδηλοῦμέν σοι, ὅτι, ἂν μὴ ἐμφανισθῆς τῆ ὥς ἄνω ἡμέρα τε καί ὥρα θέλεις δικασθῆ ἑρήμην.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ

ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΟΥ ΣΥΝΟΔΙΚΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ

† Ὁ Ἀθηνῶν ΣΕΡΑΦΕΙΜ, Πρόεδρος

Ο ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ

Άρχιμ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

— 3 —

Ἀριθμ. { Πρωτ. 4076 Ἀθήνησι τῆ 30-9-1978

Π ρ ὀ ς

Τὸν Ἀρχιμ. Μακάριον Βανδῶρον

τέως κληρικὸν τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν
(Ἀγνώστου διαμονῆς)

Καλεῖσαι ἵνα ἐμφανισθῆς αὐτοπροσώπως ἐνώπιον τοῦ Δευτεροβαθμίου Συνοδικοῦ Δικαστηρίου τοῦ Ν.Δ. 87)1974 τῆ 16ῃ Νοεμβρίου 1978 ἡμέρᾳ Πέμπτη καὶ ὥρᾳ 9ῃ π.μ. ἵνα δικασθῆς ὡς κατηγορούμενος ἐπὶ ἀντικανονικοῖς παραπτώμασι, περὶ ὧν καταδικάσθης ὑπὸ τοῦ Πρωτοβαθμίου Συνοδικοῦ Δικαστηρίου τοῦ Ν. 214)1967 εἰς Καθαίρεσιν.

Προσπεριηλοῦμέν σοι, ὅτι, ἂν μὴ ἐμφανισθῆς τῆ ὥς ἄνω ἡμέρᾳ τε καὶ ὥρᾳ θέλεις δικασθῆ ἐρήμην.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ

ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΟΥ ΣΥΝΟΔΙΚΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ

† Ὁ Ἀθηνῶν ΣΕΡΑΦΕΙΜ, Πρόεδρος

Ο ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ

Ἀρχιμ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Contacts, Revue Française de L' Orthodoxy, XXIXe Année-No 99, 3e Trimestre 1977, Prix De ce Numero: France:isF-Etranger: 16F50.

Marianum, annus XXXVIII-fasc. III-n. 117-1976. Geist und Leben, April. 1977 50. Jahrgang Heft. 2, 1Z3/59F.

Konstantin G. Bonis, Die Orthodoxe Kirche im Zeitalter revolutionärer Unruhe, ἐν [Die Einheit der Kirche. Dimensionen ihrer Heiligkeit, Katholizität und Apostolizität. Festgabe Peter Meinhold zum 70. Geburtstag, herausgegeben von Lorenz Hein. Wiesbaden 1977] [Ἀνάτυπον σ. 411-416].

Abba Salama, A review of the Association of Ethio-Hellenic Studies, vol. IX, Athens 1978.

St. Vladimir's Theological Quarterly, ISSN 0036-3227, Volume 20, Number 3/1976.

Theologie und Philosophie, vierteljabresschrift, 52, Jahrgang Heft. 1. 1977, Herder Freiburg. Basel. Wien.

Orientalia Christiana Periodica, Piazza santa Maria Maggiore, 7, Roma 1976, volumen XLII, Fasciculus II, MCMLXXVI.

Biblica, Commentarii Periodici Pontificii Instituti Biblici, Fasc. 3, 1976, σσ. 301-452.

Revue des Études Byzantines, Tome 35, Anee 1977, Institut Français D' études Byzantines, Paris 1977.

« ΕΚΚΛΗΣΙΑ »

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
Ἐκδιδόμενον κατὰ δεκαπενθήμερον

ΕΠΙΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

† Ὁ Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως
ΘΕΟΦΙΛΟΣ† Ὁ Φιλίππων, Νεαπόλεως καὶ Θάσου
ΠΡΟΚΟΠΙΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου

Ἀκαδημαϊκός

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ

Α) Ἐσωτερικοῦ : Δραχμαὶ 300 ἑτησίως.

Β) Ἐξωτερικοῦ : Δολλάρια 12 ἑτησίως

Τιμὴ ἐκάστου τεύχους μετὰ τοῦ «ΕΦΗΜΕΡΙΟΥ»
δρχ. 15.**ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ**

Κων. Γ. Μπόνη, Ὁμοτ. Καθηγητοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, Ἀκαδημαϊκοῦ, Τὰ Νικητήρια.

Ἰωάννου Ν. Καρμίρη, Ἀκαδημ., Ὁμοτ. Καθηγ. Παν/μίου Ἀθηνῶν, Σύσκεψις Ὑποεπιτροπῆς Διαλόγου Ὀρθόδοξων καὶ Παλαιοκαθολικῶν.

Μία Ἐπέτειος — Μία Μορφή: (†) Ἀρχιεπίσκοπος Χρυσόστομος Α. Παπαδόπουλος (1868 - 1938).

Σεβ. Μητροπ. Γαρδικίου Χρυσοστόμου, Ἡ θέσις ἐνὸς προβλήματος καὶ μιᾶ ἐκκλησίας.

Κ. Γ. Μπόνη, Ὁμοτ. Καθ. Παν/μίου, Ἀκαδημαϊκοῦ, Τὸ ζήτημα τῆς μεταφράσεως τῆς Ἀγίας Γραφῆς.

Δημ. Χ. Θεοχάρη, Ἡ Ἑορτὴ τῆς Ἀγίας Σκέπης τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου.

Παρατηρήσεων στήλη.

Ἐκκλησιαστικὰ Χρονικά.

Βιβλιοκρισίαι.

Παράρτημα.

Κλητήριον Θέσισμα, Κλητήριον Ἐπίκριμα.

Βιβλιογραφία.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ Ἀθῆναι, Ἰασιῶν 1 — Τηλ. 710.734

Προστάτης Τυπογραφείου: Ἰωάννης Μεγαλῆ. Ἀναστασάκη 3, Ζωγράφου. Τηλ. 787.978.